

121862-1

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN
EKONOMİK ANALİZİ

Tayfun Ak
Yüksek Lisans Tezi

ESKİŞEHİR - 1997

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZİ

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ,

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN
EKONOMİK ANALİZİ

Tayfun AK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışmanı: Yrd.Doc.Dr.Hasan İSLATINCE

ESKİŞEHİR - 1997

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZİ

ÖZET

Eğitim Sisteminin finansmanı, eğitimin tđm boyutlarını etkileyen ve diğer çalışma alanlarıyla iç içe olan bir çabadır. Bu nedenle eğitimin finansmanı, eğitim sektörünün mevcut sorunlarının temel nedenlerinden birisi olduğu gibi, öngörülen hedeflerin gerçekleşme olanaklarını da sınırlayan bir faktördür.

Bu bağlamda “ Eğitim Sisteminin Finansmanı ” konusuna Mikro ve Makro ölçekte yaklaşılmıştır. Bu konu üç başlık altında, Cumhuriyetin ilanı ve özellikle kalkınma planları dönemleri itibarı ile ele alınarak, eğitime yapılan toplam yatırımlar ve bu yatırımların getirileri, diğer ülkeler ile kıyaslanarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Financing of education system is an effort that affects the all dimensions of education and being within the other areas of studies. Because of this, the financing of education is a factor that both forms one of the basic reasons of the existing problems of the education sector and limits the realization of proposed targets.

So the subject of financing of education system has been approached at the basis of micro and macro scales. This subject has being examined during the declaration of republic and especially developing plans periods, about total investments in education and the returns of these investments, and has being compared with other countries.

ANADOLU
1978

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Tablolar.....	x
Grafikler.....	xii
Giriş.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİMİN EKONOMİK ANALİZİ

I-İktisadi Kalkınma ve Beşeri Sermaye.....	1
1-İktisadi Kalkınma Nedir.....	1
2-Sermaye ve Beşeri Sermaye.....	2
3-İktisadi Kalkınmada Eğitimin Önemi.....	3
II - Eğitimin Kapsamı.....	5
1-Eğitimin Tanımı ve Kapsamı.....	5
2-Eğitim Yatırımları.....	6
111- Eğitim Planlaması Yöntemleri.....	6
1-Sosyal İçerikli Eğitim Planlaması.....	7
2-Mesleğe Yönelik Eğitim Planlaması.....	8
3-Model-Analitik Yöntem.....	9
4-Uluslararası Karşılaştırmalar.....	11
5-Korelasyon Analizleri.....	12

IV - Eğitimin Tüketim ve Yatırım Özelliği.....	13
<i>1-Eğitim Talebi ve Genel Özellikleri.....</i>	13
<i>1.1 - Eğitim Hizmetlerinin Genel Özellikleri.....</i>	<i>13</i>
<i>1.2 - Eğitim Talebini Belirleyen Özellikler.....</i>	<i>14</i>
1.2.1. Makro Ekonomik Unsurlar.....	15
1.2.2. Mikro Ekonomik Unsurlar.....	17
1.2.2.1. Tüketici Tercihi.....	17
1.2.2.2. Gelir Seviyesi.....	18
1.2.2.3. Fiyat ve Eğitim Talebi.....	20
1.2.3 - Eğitim Hizmetinin Talep Elastikiyeti.....	21
1.2.3.1. Fiyat Elâstikîyeti.....	21
1.2.3.2. Çapraz Elastikiyet.....	22
1.2.2.3. Gelir Elastikiyeti.....	23
<i>2-Eğitim Hizmeti Arzı ve Genel özellikler.....</i>	24
<i>2.1- Eğitim Arzını Belirleyen Unsurlar.....</i>	<i>26</i>
2.1.1. Eğitim Hizmetinin Üretim Masrafı veya Maliyeti.....	26
2.1.2. Eğitim Giderleri.....	26
<i>2.2- Eğitim Hizmetinde Üretim Fonksiyonu.....</i>	<i>27</i>
2.2.1. Eğitimde Mikro Üretim fonksiyonu.....	27
2.2.2. Eğitimde Makro Üretim fonksiyonu.....	29
2.2.3. Eğitim Arzı ve Fiyat İlişkisi.....	30
V- Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı.....	32
<i>1-Eğitimin Finansmanı.....</i>	32
<i>2-Kamusal Masrafların Niteliği.....</i>	33
<i>3-Eğitim Hizmetlerinde Maliyet Kavramı ve Kapsamı.....</i>	34
<i>4-Toplum Yönünden Eğitimin Maliyeti.....</i>	35
4.1. Devamsızlık.....	35
4.2. Kayıplar.....	36

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYEDE EĞİTİM SİSTEMİ

I-Herhangi Bir Eğitim Sisteminin Beş Ana Ögesi.....	37
1-Hedefler.....	37
2-Çıktılar.....	38
3-Yararlar.....	38
4-İşleyiş.....	39
5-Girdiler.....	39
II - Eğitim Modelleri İtibarı ile Türk Eğitim Sistemi.....	40
1- Okul Öncesi.....	40
2- İlköğretim	43
3- Ortaöğretim.....	53
4- Yükseköğretim.....	57
5- Üniversite Üstü Öğretim.....	63
6- Türkiye’de Hizmete Dönük Eğitim.....	67
III - Eğitim Harcamaları ve İktisadi Gelişme.....	68
1- Okul Yaşındaki Nüfusun Toplam Nüfusla İlişkisi.....	69
2- Okullaşma Oranı.....	69
2.1.Okullaşma Yaş Oranı Formülleri.....	70
2.1.1.İlkokul.....	70
2.1.2.Ortaokul ve Dengi.....	70
2.1.3.Lise ve Dengi.....	71
2.1.4.Fakülte ve Yüksek okul.....	71

3- Öğretmen/Öğrenci oranı.....	71
4- Öğretmen Ücretlerinin Kişi Başına Mili Hasıla veya Getiri İlişkisi.....	72
5- Toplam Eğitim Masraflarının Öğretmen Ücretleri ile İlişkisi.....	73
IV - Eğitim ve Ulusal Gelir.....	73
1-Eğitim ve Kişisel Gelir.....	74
2-Eğitim Düzeyi Ulusal Gelir ilişkisi.....	74
2.1.Diğer Ülkelerde Gelir Düzeyi ve Eğitim Harcamaları.....	75
2.2.Türkiye 'de Gelir Düzeyi ve Eğitim Harcamaları.....	79
3-Eğitim Düzeyinin ve Türlerinin Önemi.....	81
3.1.Eğitim Düzeyinin Önemi.....	81
3.2.Eğitim Türlerinin Önemi.....	82
V-Türkiyede Eğitim Kademelerinin Durumu.....	83
1-Okur yazarlık Oranı (1935-1990).....	84
2-Okur Yazar Nüfusunu Bitiren Son Öğretim Kurumu ve Cinsiyete Oranları (1970-1990).....	86
3-Eğitim Kademeleri İtibarı ile Okul,Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (1923-1996).....	91
4-Öğretim Kurumlarına Göre Okullaşma Oranları (1985-1994).....	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EĞİTİM SİSTEMİNİN FİNANSAL GÖRÜNÜMÜ

<i>I-Türkiye'de Eğitim Gelirlerinin Durumu.....</i>	<i>97</i>
1-Devlet Gelirlerinden Eğitime Ayrılan Pay.....	97
2-Halk Katkılarının Eğitime Katkısı.....	100
3-Özel İdarelerin Eğitime Katkısı.....	102
<i>II - Milli Eğitim Bakanlığı Harcamaları.....</i>	<i>105</i>
1-Türkiye'de Kamu Harcamaları İçinde Eğitim Harcamalarının Yeri ve Kapsamı.....	105
1.1-Gelir Esnekliği.....	106
1.2-Oransal Analiz.....	110
1.3-Büyüme Oranı Analizi.....	116
2-Eğitim Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Dağılımı.....	117
2.1-Gelir Esnekliği.....	117
2.2-Oransal Analiz.....	118
2.3-Büyüme Oranı Analizi.....	121
<i>III-Yüksek Öğrenim Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Dağılımı ve Gelişimi.....</i>	<i>121</i>
<i>IV-Türkiye'de Eğitim ve İktisadi Kalkınma.....</i>	<i>127</i>
<i>Sonuç.....</i>	<i>131</i>
<i>Yararlanılan Kaynaklar.....</i>	<i>134</i>

TABLULAR

Tablo	Sayfa	Konusu
1-	15	1990 Yılı Genel Nüfus Sayımına Göre Türkiye Nüfusu'nun Yaş ve Cinsiyet Bileşimi
2-	16	1990 Yılı Genel Nüfus Sayımına Göre Türkiye Nüfusu'nun Yaş ve Cinsiyet Bileşimi'nin Yüzde Oranları
3-	41	Okul Öncesinde Durum (1992- 1993)
4-	43	Okul Öncesi Durum (1992-93)
5-	45	Nüfusun Eğitim Durumu
6-	46	Eğitimde Sayısal Gelişmeler
7-	49	Ülkemizde 1995-96 Öğretim Yılı İtibarı ile Genel Durum
8-	51	Cinsiyete Göre Öğrenci ve Öğretmen Sayısı (1995-96)
9-	52	Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma Oranları (1995-96)
10-	56	Lise ve Dengi Okullarda Okul, Öğrenci ve Kadrolu Öğretmen Sayısı
11-	60	Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğretim Alanlarına Göre Öğrenci Dağılımı
12-	75	Dünya Ülkelerinde Okullaşma Oranı (1926-94) ✓
13-	76	Dünya Ülkelerinde Kişi Başına Eğitim Harcamaları(1926-94)
14-	78	Dünya Ülkelerinde Okullaşma Oranı Yüzdeleri (1926-94)
15-	80	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Artış Oranları (1984-94)
16-	81	Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma Oranları (1995-96)
17-	84	Okur Yazarlık Oranları (6 ve Yukarı Yaşlar) (1995-96)
18-	85	Okur Yazarlık Oranları Yüzde Olarak (6 ve Yukarı Yaşlar) (1995-96)
19-	88	Okur Yazar Nüfusun Bitirilen Son Öğretim Kurumu ve Cinsiyet Oranı
20-	89	Yüksek Öğretim Kurumlarında Kayıt ve Mezun Olan Öğrenci Sayıları
21-	90	Yüksek Öğrenimli İnsan Gücü Arzı Projeksiyonu
22-	90	Eğitim Alanındaki Personel arzı ve İhtiyacı Projeksiyonu
23-	91	Eğitim Kademelerine Göre Sayısal Gelişmeler (1923-96)

- 24- 92 Eğitim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları
- 25- 94 Eğitim Kurumlarına Göre Okullaşma Oranları
- 26- 98 Türkiye’de Eğitim Gelirlerinin Durumu
- 27- 99 Ülkeler ve Milli Eğitime Ayrılan Pay
- 28- 100 Halk Katkıları
- 29- 103 Özel İdare Müdürlüklerinin Eğitime Katkısı
- 30- 107 Kalkınma Planları ile İşlevsel Dağılım Yüzdeleri ve Toplam Kamu Harcamaları
- 31- 107 Kalkınma Planları İçindeki Harcamalar Sıralaması
- 32- 109 Konsolide Bütçe Harcamalarının Bileşiminin Gelir Esnekliği
- 33- 111 Kamu Harcamalarının Kurumlar Arası Dağılımı Dönemler Ortalaması
- 34- 112 Kamu Harcamalarının Kurumlar Arası Dağılımı (1963-91)
- 35- 113 Kalkınma Planları İtibarı ile İşlevsel Dağılım Yüzdesi
- 36- 115 Konsolide Bütçe Harcamalarının Yüzde Olarak Dağılımı
- 37- 116 Konsolide Bütçenin Plan Dönemleri Ortalamaları
- 38- 116 1963-91 Döneminde Kişi Başına Konsolide Bütçe İçindeki Harcamaların Büyüme Oranları
- 39- 117 Konsolide Bütçe İçindeki Eğitim Harcamaları Bileşiminin Gelir Esnekliği
- 40- 118 Toplam Konsolide Bütçe Harcamalarının Yüzdesi Olarak Eğitim Harcamaları
- 41- 121 1963-91 Döneminde Kişi Başına Konsolide Bütçe İçinde Eğitim Harcamalarının Büyüme Oranları
- 42- 122 YÖK Bütçe Ödeneklerinin Ödenek Türlerine ve Yıllara Göre Dağılımı
- 43- 123 Yök Bütçe Ödenek Türlerine ve Yıllara Göre artış Oranları
- 44- 125 Konsolide Bütçe Yatırımlarından YÖK Yatırımlarına Ayrılan Pay
- 45- 126 Gayri Safi Milli Hasıla içindeki YÖK Payları

GRAFİKLER

Grafik	Sayfa	Konusu
1	27	Öğrenim Eğrisi
2	77	Dünya Ülkelerinde Kişi Başına Eğitim Harcaması
3	78	Dünya Ülkelerinde Okullaşma Oranları (Ortaöğretim)
4	96	Bazı Ülkelerdeki Üniversitelerde Öğrenci/Öğretmen Oranları
5	101	Sağlanan Halk Katkılarında Yüzde Artış (1982-95) ✓
6	104	Özel İdare Müdürlüklerince Sağlanan Katkıların Yüzde artış Oranları ✓
7	120	Toplam Konsolide Bütçe Harcamalarının yüzdesi olarak Eğitim Harcamaları
8	123	YÖK Bütçe Ödeneklerinin Ödenek Türlerine ve Yıllara Göre Artış Oranları
9	125	Konsolide Bütçe Yatırımlarından YÖK Yatırımlarına Ayrılan Pay Yüzdesi

GİRİŞ

Eğitim Sisteminin finansmanı, eğitimin tüm boyutlarını etkileyen ve diğer çalışma alanlarıyla iç içe olan bir çabadır. Bu nedenle eğitimin finansmanı, eğitim sektörünün mevcut sorunlarının temel nedenlerinden birisi olduğu gibi, öngörülen hedeflerin gerçekleşme olanaklarını da sınırlayan bir faktördür.

Dünya başta teknolojik olmak üzere hızlı gelişme ve değişmelere sahne olmaktadır. Ekonomilerin uluslararasılaşması ve birbirlerine bağımlı hale gelmeleri, kıyasıya rekabet ortamının giderek artması, kalite faktörünü ön plana çıkarmaktadır.

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleşmesi toplumsal ve bireysel refah düzeylerinin artırılması, doğal ve insan kaynaklarının etkili şekilde geliştirilmesi ve değerlendirilmesi ile olanaklıdır.

Genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahip ülkemizde; bir yandan bilgi toplumu çağından geri kalmamak, diğer yandan dışa açık Türk ekonomisi içinde rekabet gücünün artırılması açısından, insan kaynaklarına daha fazla yatırım yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Böylece insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla hızlı ve istikrarlı bir ekonomik büyüme ve sosyal gelişmenin gerçekleşmesi sağlanmış olacaktır. Zira iyi eğitilmiş insan gücü kalkınmanın itici gücü olmaktadır.

Herkese yetenekleri ölçüsünde kaliteli eğitim imkanının sağlanması, insan kaynaklarının üretken ve problem çözücü niteliklerle donatılarak, milli eğitimimizin genel ve özel amaçları doğrultusunda yetiştirilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda her kademede eğitimin geliştirilmesi ve fırsat eşitliği çerçevesinde yaygınlaştırılması, başka deyişle eğitim sorunlarının çözümü temelinde, kaynak sorununun çözümüne bağlı bulunmaktadır. Öngörülen eğitim reformunun gerçekleştirilmesi eğitime ayrılan kaynakların artırılması ve etkili kullanılması ile sağlanabilir.

Türkiye Cumhuriyet döneminde azımsanmayacak kaynaklarını eğitime tahsis ederek önemli gelişmeler sağlanmasına karşın, ulaşılması gereken sosyal ve ekonomik hedefleri gerçekleştirmede, darboğazlarını tamamen aşamamış ve hızla artan nüfusun eğitim talebini yeterince karşılayamamıştır. Bu bağlamda “ Eğitim Sisteminin Finansmanı ” konusuna Mikro ve Makro ölçekte yaklaşarak, konuya üç başlık altında değinilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde, eğitimin ekonomik analizi başlığı altında, iktisadi kalkınma ve eğitim ilişkisi, eğitimin planlaması yöntemleri, eğitimin talep ve arzının genel özellikleri mikro ve makro açılardan ele alınarak, eğitimin finansmanının kamu masrafları ve maliyet kavramı açıklanmaya çalışılmıştır,

İkinci bölümde, eğitim sisteminin genel özellikleri, Türk Eğitim sistemi okullaşma oranları ile ortaya konularak, Eğitimin kişisel ve ulusal gelir ilişkileri, diğer ülkelerden alınan örneklerle kıyaslanarak, Türkiye de eğitim kademelerinin durumu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde de, Türkiye’de eğitim gelirlerinin durumu, içinde devlet gelirleri ve özel idare bütçelerinden ayrılan pay ile halk katkılarının incelenerek, milli eğitim bakanlığı ve yüksek öğrenim harcamalarının kamu ve ekonomik sınıflandırmaya göre durumu ortaya konularak, Türkiye de eğitim ve iktisadi kalkınmanın boyutları incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİMİN EKONOMİK ANALİZİ

1- İktisadi Kalkınma ve Beşeri Sermaye

2-İktisadi Kalkınma Nedir

Gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki iktisadi güç veya bu gücün sağladığı refah farklılıklarını gösteren en iyi kıstas her ülkede kişi başına düşen gerçek Milli gelir miktarı ve bunun artış hızıdır. Kişi başına gelir seviyesi'nin yüksek olduğu ülkeler, vatandaşlarına son derece yüksek bir hayat seviyesi sağlayabilmektedirler.

Çeşitli güçlüklerin yenilerek nüfus başına düşen gerçek gelir seviyesinin hızlı ve devamlı olarak artırabilmesi için kalkınmayı gerektiren iktisadi, sosyal ve siyasi yapının zayıfladığından doğan engellerin büyük ölçüde giderilmesi ve işgücünün verimde artış sağlaması gerekir. Oysa iş gücünün verimi, birlikte çalıştığı sermaye teçhizatının miktarına ve kullanılan tekniğin ne derece ileri olduğuna bağlıdır. Şu halde iktisadi kalkınma bir anlamada sermaye dağılımı şeklinde ortaya çıkmaktadır.

İrme Ad elman iktisadi kalkınmayı şöyle tanımlamaktadır. “Fert başına düşen Milli Geliri çok az olan bir ekonominin fert başına düşen Milli Geliri devamlı olarak ve kendi kendine idame eder, bir fazla arttırabilme sürecidir.¹”

¹ AD ELMAN İrma, Ekonomik, Büyüme ve Kalkınma Teorileri , Bursa İ.T.İ Akademisi, Servet Matbaası, İstanbul-1972, s-1

Bazı iktisatçıların benzetmelerine göre, bir insanın boyunun uzaması ve ağırlığının artması büyümesini gösterirken, zekasının, yeteneklerinin ve yaşayış biçiminin değişmesi kalkınmayı gösterir.

Eğitimin iktisadi kalkınma üzerindeki etkileri incelenirken özellikle nicel araştırmalarda kalkınmadan çok iktisadi büyüme üzerinde durulur².

Eğitim düzeyi ile ülkelerin iktisadi kalkınma düzeyleri arasındaki ilgi her zaman vurgulanmakta ve yüzde 50' den daha fazla okuma yazma bilmeme oranının az gelişmişliği, yüzde 50-20 okuma yazma oranının yarı gelişmişliği ve yüzde 20' den daha az okuma yazma bilmeme oranı ise gelişmişliğin işareti sayılmaktadır. Bu oranların tespitinde 7 yaşından büyük nüfus dikkate alınmaktadır³.

İktisadi kalkınma düzeyi ile ülkenin eğitim düzeyi arasındaki ilişkinin ortaya konmasında, bir çok düşünürün göre; Eğitilmiş insan faktörü tıpkı sermaye gibi iktisadi kalkınmayı etkilemektedir. Bu yüzden sermaye ve beşeri sermayesinin ortaya konması, eğitim yatırımlarının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

2-Sermaye ve Beşeri Sermaye

Üretimde insan emeğinin verimliliğini arttıran her türlü üretilmiş üretim mallarıdır. Ama birçok incelemelerde sermayeden, üretim faktörlerinin stoku anlaşılacak noktasına varılmıştır. Öyle ise üretim faktörlerinden biri olan emeği sağlayan insanı bu sermaye kavramı içine sokmak olanağı yok mudur?

İnsan emeği somut olmadığından bunu sermaye saymamalıyız, diyen A.Mars hall'a göre sermaye piyasasında arz ve talebe konu olmayan insanın sermaye sayılması iktisadi analize bir konu olmaz. A.Marshall'ın bu görüşleri beşeri sermaye kavramının gelişmesinin engellenmesine rağmen yine Marshall eğitime yönelmiş harcamaların yatırım olarak sayılacağı açık olarak belirtilmiştir.

² HAN Ergül, Kalkınma Planlaması, Eskişehir-1988, s-155

³ SERİN Necdet, Eğitim Ekonomisi, Sevinç Matbaası, İstanbul-1976, s-166

Oysa günümüzde Schultz, Becker, Denison vb. iktisatçılar insan unsurunu sermaye kavramı içine almaktadırlar, yine bunlar insanın doğuştan sahip olduğu yetenekleri geliştirme yönünde yapılan harcamaları büyük oranda yatırım olarak adlan dır maktadırlar. “ Çünkü makinelerin kendi, bu makinaları yapan, bu makinaları kullanan ve geliştiren insan gücünden daha önemli olamaz.⁴ ”

Öyleyse üretim birimi firma değil de toplum olarak alınırsa beşeri sermaye terimini kullanmak olanak dahiline girer. Toplumsal sermayenin bir bölümü madde ise, diğer bir bölümünde fiziki ve fikri varlığı içeren beşeri sermayesidir.

Beşeri sermayede tıpkı fiziki sermaye gibi ulusal gelirin yükselmesini etkilemektedir. Ulusal gelirin yaratılması için kullanılan üretim faktörlerine nazaran ulusal gelirin daha yüksek bir artış göstermesi beşeri sermaye stoklarındaki artışın sonucu olarak açıklanmaktadır.

Bu nedenlerle, İnsanın fiziki ve fikri üretim kapasitesindeki yükseliş tıpkı fiziki sermaye gibi ulusal gelirin artışına neden olduğundan “ Beşeri sermaye ” adını almaya hak kazanır.

Doğal kaynakların değerlendirilmesi, fiziki sermayenin hem arttırılması, hem de yüksek bir etkinlikle kullanılması, iyi yetişmiş insan gücüyle mümkün olacaktır. Bu bakımdan beşeri sermayeye yapılan yatırımla, fiziki sermayeye yapılan yatırımlardan daha büyük önem taşımaktadır⁵.

3-İktisadi Kalkınmada Eğitimin Önemi.

Gelişmekte olan ülkelerin büyüme sürecinin çok boyutlu olduğu ve dolayısı ile gelişmemişliğin nedenlerinin de çok boyutlu olması gerektiği açıktır. Gelişmemişlik olgusu geçmişte büyük ölçüde teknik-ekonomik nedenlere bağlanmıştır.

⁴ SERİN Necdet Eğitim..., s - 168

⁵ KAZDAĞLI Hasan , ‘ Eğitimin Finansmanı’, T.O.B. Konferansı Konuşması, İzmir 1994, s - 1

Günümüzde konunun uzmanları, gelişmemişliğin temelinde insan unsuruna dayandığı görüşünde birleşmektedir⁶.

Kalkınma istek ve ruhu sadece iktisadi - bilinçli davranış bilimlerini değil, bunun yanında toplumun iktisadi büyümenin gerektirdiği gayretleri de göstermesi içerir. Bu ise, daha çok çalışmak, daha çok öğrenmek , daha çok tasarruf etmek ve daha çok yatırım yapmak demektir. Ne çoğunlukla eksik kalkınma istek ve ruhu, ne de yetersiz iş bilgisi, az gelişmiş ülkelerde değiştirilmeyecek veriler değildir.

Bu unsurlar kalkınmaya yönelik bir eğitim ve öğretim çabasıyla değiştirilebilir. Eğitim faktörünün önemini vurgulamak için kısır döngü modelinin bu faktör ile ilgili olarak şöylece formüle edersek ; Az gelişmiş bir ekonomi iş gücü verimliliği düşük olduğu için gelişmemiştir, verimliliğin bu derece düşük olması hiç eğitilmemiş yada çok ye tersiz eğitilmiş bir işçi sınıfının sonucudur. Çalışanların yeterince eğitilememiş olmalarının nedeni ise , eğitim mekanizmasının henüz gelişmemiş olmasıdır. Eğitim düzeyindeki bu eksiklikler bir yönden konunun öneminin henüz kavranılmamış olmasına dayandırılabilir. Yani, ülke gelişmemiş olduğu için sermayenin yetersiz olduğu ve bu nedenle de eğitim harcamaları için gerekli paranın bulunmadığı ileri sürülebilir.

Eğitim düzeyi ile iktisadi gelişme derecesi arasındaki ilişki inkar edilemez, ancak “ Eğitim Planlaması ” deyimini belki bir itirazla karşılanabilir, bazıları için zihinsel yetenek ve konuların planlanması düşüncesi bile çekilmezdir. Eğitimi planlamamak deyim yerindeyse eğitim özgürlüğünü tehlikeye atmak ve eğitim düzenini geçmişte olduğu gibi gelecekte de güvenilmeyecek rastlantılara bırakmak demektir. Eğitim bütçesi ve ders, plan ve programlarının harcamalarından anlaşılacağı gibi, eğitim sektöründe her zaman “planlama” yapılmalıdır.

⁶ HAN Ergül, Kalkınma Planlaması , Eskişehir-1988, s-156

II - Eğitimin Kapsamı

1-Eğitimin Tanımı ve Kapsamı

Bir çocuk yada ergenin yetişmesinin yönlendirilmesi⁷ , olarak tanımlanabilen eğitim, insanın doğuştan sahip olduğu fiziki ve fikri nitelikleri ve sonradan kazanmış ahlak anlayışı üzerinde yapılan amaçlı etkilerin bütünüdür⁸.

Eğitimin tanımı ne olursa olsun, eğitim ve öğretim tüm insanlığın bugün ulaştığı medeniyeti yaratan temel kuvvet olmuştur. O kadar ki eğitim, günümüzde insanların sahip olduğu haklar arasında yer almıştır. Eğitim ve Öğretim başlangıçta küçük bir sosyal sınıfın ihtiyaçları arasındayken sonradan bütün vatandaşların yararlanmak istediği bir hak olmuştur. Birleşmiş Milletlerin yayınladığı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ' nin 26.Maddesinde ;

“ Her şahıs eğitim hakkına sahiptir, ilk ve temel eğitim bedava olmalıdır. İlk eğitim mecburidir. Mesleki ve teknik eğitim gerçekleştirilmelidir. Yüksek öğrenime giriş herkesin yeteneğine göre eşit olarak, herkese açık olmalıdır.”

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir⁹.

Kutsal bir hak olarak ele alınan eğitim-öğretim 1982 Anayasasının 42. maddesinde “ Kimse eğitim ve öğretim haklarından mahrum bırakılamaz, İlköğretim, kadın ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır, eğitim ve öğretim, Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları doğrultusunda çağdaş bilimlere ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır, bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz.¹⁰

Bu şekillerde açıklanan eğitimi, Atatürk “ En mühim,en esaslı nokta eğitim meselesidir. Eğitim bir milletin ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde

⁷Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları A.Ş., İstanbul- 1986, 1Cilt 6 s 3550

⁸UNAY Cafer ,Eğitimin İktisadi Kalkınma üzerindeki etkileri, Ar Basım Evi ,İstanbul-1982,s -9

⁹ ÖZTÜRK Turgut, Millî Eğitim Mevzuatı, Metinler Matbaacılık, İstanbul - 1987, s - 15

¹⁰22 Eylül 1924 , “Samsun Öğretmenleriyle Konuşma” , s-198

yaşatır, ya da bir milleti esarete ve sefalete terk eder¹¹.” ifadesiyle eğitimin önem ve gereğini net olarak ortaya koymuştur.

2- Eğitim Yatırımları

Eğitim ve öğretim, iktisadi kalkınmanın önemli bir faktörü olan beşeri sermayenin oluşmasını sağlamaktadır. Bu niteliği ile eğitim beşeri sermaye stokunu artırır, esasen yatırım sermaye stokuna yapılan ilavedir¹².

Durum böyle olunca yatırımda Dört öge dikkati çeker. Beklenti, yarar, dönem, üretim¹³.

a - Eğitimin ilerde yarar sağlama belirtisi vardır. Bir bekleme sonunda eğitimden yararlanılır.

b - Eğitimden yarar sağlamak amacı vardır. Bu yarar parasal olmadığı gibi kişisel olmayabilir. Ön görülen amaca göre gerçekleşir.

c - Eğitim bir dönem süresince yarar sağlar. Yapılan yatırımla sağlanan yarar eş dönemli ise bu durumda tüketim söz konusu olur. Bu yüzden dönem kavramını sınırlandırmak gerekir.

d - Bir yatırım olan eğitim üretimi amaçlar. Genellikle bu yatırım geçmişteki bir tasarrufa dayanır.

III - Eğitim Planlaması Yöntemleri.

Eğitim Planlaması alanında çeşitli yöntem, teknik ve araçlar geliştirilmiştir. Bunların tümünde eğitim planlaması açısından önemli sayılan ön stok ve akımı büyüklükleri ayrıntılı olarak yer almaktadır. Eğitim planlamasında kullanılan en önemli yöntem ve teknikler¹⁴.

¹¹ 15. Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Basımevi, Ankara-1996, s-3

¹² Ergül HAN, Kalkınma Planlaması ,Eskişehir-1988, s- 157

¹³ ÖZGÜ Tahir,Eğitimin Ekonomik Niteliği ve Etkenliği Doçentlik Tezi, İ.T.İ.A. İstanbul-1981 ,s - 57

¹⁴ HAN Ergül, Kalkınma Planlaması, Eskişehir-1988, s - 157

a) Nüfus İstatistikleri (Toplam nüfus, okul nüfusu, burada yaş ve cinsiyet ayırımında yedi-yirmibeş yaş gurubu söz konusudur.)

b) İş Gücü İstatistikleri (Cinsiyet, sektörel, mesleki kualifikasyon ve eğitim düzeyine göre bölümlendirilmiş olarak toplam çalışanlar.)

c) İktisadi İstatistikler.(Milli gelir, sermaye birikimi ve yatırımlar konusunda Sektörel bazda mutlak rakamlar ve büyüme hızları)

d) Bizzat eğitim sistemi ile ilgili İstatistikler, (Okul nüfusunun ilkökul, ortaöğretim (mesleki okullar dahil), Yüksek okullar ve nihayet yetişkin eğitime göre ayrılması.)

Bu arada eldeki veriler her eğitim kademesi için şu şekilde gruplandırılmalıdır. Yaş grupları ve cinsiyetlere göre ayırım, özel yada devlet eğitim kurumlarına göre ayırım, tam gün yada kısmi süreli öğrenci ayırımı, ortaöğretim kurumlarında ve yüksek okullarda özellikle her bir eğitim kademesinde eğitimin içeriği, öğretim elemanlarının sayısı ve eğitim düzeyine ilişkin bilgiler önemlidir.

Eğitimin planlamasında kullanılan en önemli yöntem ve teknikler¹⁵ ;

1- Sosyal İçerikli Eğitim Planlaması

Durum değerlemesi aşamasında elde edilen nüfus ve eğitim istatistiklerinden hareketle çeşitli eğitim kademelerine yazılacak öğrencilerin sayısı nüfus artışına dayanarak ve belirli sosyal eğitim amaçları dikkate alınarak tahmin edilir. Sosyal amaçlar listesinde, genellikle birinci sırada ilkökulla ilgili okula gitme yükümlülüğü yer alırken, bunu genel Okur-Yazarlık ve “ Sosyal ” eğitim gereği izler. Burada

¹⁵ HAN Ergül, Kalkınma Planlaması , Eskişehir-1988,s 158-165

sosyal nitelemesi kelimenin en geniş anlamıyla kullanılabilir; Çünkü bu kelime dar anlamda ki sosyal boyutu değil, aynı zamanda siyasal, kültürel ve dinsel boyutu da kapsamaktadır. Sosyal yöntemde eğitim sistemi, sadece ikincil bir iktisadi girdi, yani iktisadi gelişme için bir altyapı gereği olarak dikkate alınmaktadır. Bu yöntemde eğitimin ekonomi ile ilişkisini , sadece parasal analiz çerçevesinde dikkate alınmaktadır. Bu durum özellikle arzulanan eğitim sisteminin harcama yeri araştırılmak istendiğın de ortaya çıkar.

Bu planlama yönteminde iki sakınca mevcuttur;

Birincisi, eğitim kademelerini başarıyla bitirenlerin iş piyasasınca emilip emilemeyeceğine ilişkin beklentiler yar almaktadır. Dolayısıyla eğitim sistemi ile işgücü planlaması arasında kurulması zorunlu olan direkt bağlantı mevcut değildir.

İkinci olarak, eğitim talebi tahminlerinde başvuru olan geçmişin geleceğe aynen uzatılması işlemi de eleştirilebilir.

Bu eleştirilere rağmen sosyal içerikli yöntemin hesaplama işlemlerinin basit olması gibi üstünlükleri vardır. Bu yönüyle sosyal yöntem daha geniş kapsamlı bir eğitim planlaması için başlangıç noktası olarak yararlı olabilir.

2- Mesleğe Yönelik Eğitim Planlaması

Eğitim Planlamasının birincil görevinin çalışanları gerekli uzmanlık bilgisiyle donatılması olduğu gereğinden hareket eder. Buna göre meslek içerikli eğitim planlaması, sosyal yöntemin ihmal ettiği sistemi ile işgücü planlaması arasındaki ilişkiyi ön plana almaya çalışır.

Bu yaklaşım kapsamlı bir eğitim planlaması için mutlaka gerekli olmakla birlikte, soruna sadece iktisadi gelişme ile doğrudan yada dolaylı olarak ilişkisi olan “ Verimlilik ” eğitimi açısından yaklaşmaktadır¹⁶.

¹⁶ TAYAN Turhan, 1996 Yılı Millî Eğitim Müdürlüğü Bütçe Raporu, Ankara-1996, s - 77

Sosyal, siyasal, kültürel ve dinsel ihtiyaçların giderilmesine katkıda bulunan ve iktisadi faaliyetle doğrudan ilişkili olmayan genel eğitim, mesleğe yönelik eğitim planlamasında dikkate alınmamaktadır. Dolayısı ile sosyal içerikli eğitim talebi, meslek içerikli eğitim talebinden genel olarak daha yüksektir.

Meslek içerikli eğitim planlamasına yöneltilen iki değişik eleştiriden birisi, gelecekteki işgücü verimliliğinin (gerek global gerekse sektörel) tahmin edilmesinde karşılaşılan metodik - istatistiki güçlükler diğeri, meslekler yada meslek grupları için uygun mesleki kualifikasyonların saptanması ve sonra da bunlar için gerekli olan eğitim düzeylerinin (eğitim gidilerinin) belirlenmesidir.

3-Model-Analitik yöntem¹⁷

Eğitim planlamasında ilk talep içerikli Model-Analitik yaklaşım, Correa ile Tinbergen tarafından ortaya atılmıştır. Özgün haliyle işgücü tahminini dikkate almayan bu modelde, eğitim görmüş aktif nüfus ile üretim (gelir) düzeyi arasında teknik bir katsayı ile ifade edilen oransal bir ilişkinin var olduğu temel varsayımından hareket edilir. Modelde, İlkokul eğitimi görmüş kişiler ihmal edilerek sadece iki eğitim kademesi, yani Ortaöğretim ve Yüksek Öğretim dikkate alınmıştır.

Model de, doğrusal fark denklemleri kullanılmış, zaman birimi olan (t = 6) yıl olarak kabul edilmiştir.

Buna göre t döneminde ikincil eğitim (Orta öğretim) görmüş aktif nüfus talebi (A_t^2), yapılan varsayımlara göre aşağıdaki gibi formüle edilmiştir.

$$A_t^2 = h^2 + Y_2$$

Burada, çalışan nüfusun sadece üretim sürecinde istihdam edilmiş olmalarına dikkat edilmelidir. Teknik ilişki (h^2) sermaye katsayısına benzer bir biçimde “eğitim katsayısı” olarak adlandırılabilir.

¹⁷ HAN Ergül, Kalkınma Planlaması, Eskişehir-1988, s - 161-162

Buna göre belirli bir eğitime sahip çalışan sayısı ne kadar çoksa, eğitim katsayısı da o kadar büyük olacaktır. Bu arada (A_t^2) homojen bir büyüklük olmayıp ilk defa t döneminde çalışma hayatına girecek ikinci eğitim görmüş nüfus (A_t^2) ile daha önceden beri çalışan kişilerden (A_{t-1}^2) oluşmaktadır. Önceki dönemde çalışanların sayısı, iki dönem arasındaki ayrılmalar (Ölüm ve Emeklilik gibi) dikkate alınarak düzeltilmelidir.

Bu ayrılmaları (d^2) ile gösterirsek (t) döneminde toplam ikincil eğitim görmüş işgücü talebi ;

$$A_t^2 = [(1-d^2) + A_{t-1}^2 + A_t^2]$$

yüksek öğrenim görmüş insan gücü sayısını (A_t^3) belirlemek için

$$A_t^3 = (1-d^3) + A_{t-1}^3 + A_t^3$$

bileşimi bakımından (A_t^3) nın ancak bir kısmı doğrudan doğruya üretim sisteminde çalışır. Bu durum da aşağıdaki denkleminin sadece ilk teriminde eğitim katsayısı (h^3) kullanılabilir.

$$A_t^3 = h^3 y_t + L_q^2 n_t^2 + L_q^3 n_t^3$$

denkleminde ki ikinci ve üçüncü terim, yüksek öğrenim görmüş olup ta - direkt üretim sürecinde değil - , sırasıyla Orta ve Yüksek öğrenimde Öğretmen ve Öğretim Elemanı olarak çalışanları gösterir. Öğretmen ve Öğretim elemanlarının sayısı, sırasıyla Orta Öğretimdeki öğrenci sayısı (n_t^2) ile Öğretmen oranının (L_q^2) ve yüksek öğrenimdeki öğrenci sayısı (n_t^3) ile öğretim Elemanı Oranının (L_q^3) çarpımından elde edilir.

Üretim ile eğitim kademeleri arasındaki kantitatif ilişkileri bir model yardımıyla açıklamaya çalışan bu yaklaşım, başlıca şu bakımlardan eleştirilebilir.

Model, Eğitim sektörünün tüm ilişkilerini kapsamaktadır. İlkokul eğitimi ile yetişkin Eğitiminin, - özellikle yetişkinlerin eğitiminin tarımsal üretim üzerindeki olumlu etkileri düşünülürse - dikkate alınmaması bir eksiklikler. Öte yandan ikincil okul sisteminin büyümesi, yeterli sayıda mezunun bir ön kademe olan İlkokuldan gelip gelmemesine bağlıdır. Eğitim katsayısına gelince , bu katsayı zaman içinde değişebilen ve dolayısıyla da kolaylıkla tahmin edilemeyen bir unsurdur.

Bundan başka model, eğitimi iktisadi büyümeye bağlı bir değişken olarak kabul etmesi nedeniyle de eleştirilebilir. Çünkü, iktisadi davranışlar ve dolayısıyla iktisadi büyüme de eğitim tarafından etkilenebilir. Bu ise, eğitimin bağımsız bir değişken olarak da dikkate alınmasını gerektirir. Bu modelin bir başka sakıncası, maliyet analizini hemen hemen tümüyle ihmal etmesidir.

Bu arada kalite, yani eğitim sisteminin içeriği tümüyle ihmal edilmiştir. Son olarak modelin kullanılabilirliğinin, önemli ölçüde yapısal parametrelerle ilgili olarak (eğitim katsayısı, fire oranı, öğretmen ve öğretim elemanı oranı) formüle edilen varsayımların gerçekliğine de bağlı olduğu belirtilmelidir. Kısaca değindiğimiz be nedenlerle, iyi bir yaklaşım getirmesine rağmen -ki bunlar kuşkusuz iyileştirilebilir modelin eğitim planlamasında ihtiyatla kullanılabileceği söylenebilir. Nitekim yukarıda açıklanan modelin biraz daha geliştirilmiş bir tipi (Correa-Tinbergen-Bos Modeli), ilk kez Türkiye, İspanya ve Yunanistan da uygulanmıştır.

Yukarıda ele alınan eğitim planlamasına ilişkin yaklaşımlar, oldukça ciddi - sistematik ve (az yada çok) kapsamlı - , çalışmalardır.

4- Uluslararası Karşılaştırmalar

Eğitim sistemi üretim ve/yada bunun için gerekli işgücü ile ilişkilendirilmeyip uluslararası deneyimler dikkate alınarak toplumun eğitim ve öğretime olan ihtiyacı tahmin edilmeye çalışılır. Bunun için önce kendi eğitim sistemiyle benzerlikleri ortaya çıkarabilmek için çeşitli gelişme düzeyine sahip ülkelerdeki eğitim sistemleri incelenir. Daha sonra bu göstergeler yardımıyla ülkenin eğitim politikası için

gerekli ipuçları ve büyüklükleri çıkarılır. Gösterge olarak, genellikle şu büyüklükler dikkate alınır ;

Toplam Eğitim harcamalarının gayri safi millî hasıladaki , Kamu harcamaların da ki ve toplam yatırımlardaki yüzde payı; Nüfusun eğitime katılma yüzdesi ; Kayıp yada Fire oranı ; çeşitli eğitim kademelerindeki öğretmen sayısı ile toplam nüfus ya da okul nüfusu arasındaki oran ve benzeri ilişkiler.

Uluslararası karşılaştırmalar, doğrudan doğruya ilgili büyüklükleri olmasa bile, en azından belirli eğitim politikası düşünce ve önlemleri için uygun eğilimleri gösterme durumundadır.

5 - Korelasyon Analizleri.

Bu analizde belirli iktisadi ve eğitim değişkenlerinin korelasyon araştırması yapılır. Eğitim değişkenleri olarak - çeşitli eğitim kademelerine göre - okullaşma oranları, sınıf yoğunlukları, öğrenci başına toplam harcamalar vb. kullanılabilir. Bunlar örneğin Milli gelir, enerji tüketimi, istihdam düzeyi vb. iktisadi değişkenlerle ilişkilendirilir.

Toplulaştırılmış göstergelerle yapılan karşılaştırmalarda olduğu gibi , regresyon karşılaştırmaları da eğitim politikası kararları için belli dayanak noktaları verebilir.

IV - Eğitimin Tüketim ve Yatırım Özelliği

1-Eğitim Talebi ve Genel Özellikleri

1.1 - Eğitim Hizmetlerinin Genel Özellikleri

Günlük dilde talep, istek ve arzu anlamını taşımaktadır¹⁸, ekonomi biliminde talep, herhangi bir maldan, herhangi bir anda, herhangi bir fiyata alıcıların satın almak istedikleri miktar olarak tanımlanır. Ancak, ekonomi biliminde bir istek veya arzunun talep olabilmesi için mutlaka satın alma gücü ile desteklenmelidir¹⁹. Eğitim hizmetlerine olan talebi ise, kişinin belli bir konu ile ilgili olarak, belli bir seviyede, belli bir eğitim kurumuna devam edebilme imkanı olarak tanımlanabilir. İki tanım arasındaki farklılığın temel nedeni eğitim hizmetinin özelliğinden doğmaktadır²⁰.

Birinci fark ; Eğitimin iktisadi bir mal olmakla beraber bir hizmet niteliği taşıması ve aynı miktar eğitim için gelirinden aynı miktarda pay ayıran herkesin eğitim hizmetinden aynı oranda etkilenememesidir. Herhangi bir seviyede eğitim kurumuna devam edenler içinde öğrenme arzu ve gayreti daha çok olanlar, eğitim hizmetinden daha fazla hizmet sağlarlar.

İkinci fark ; Zorunluluk derecesi ile ilgilidir. Çağdaş ve Belli bir uygarlık düzeyine ulaşma çabası içinde olan toplumlarda asgari seviyede eğitim görmek zaruri bir ihtiyaç haline gelmiş olmakla beraber, insanların eğer durumları elverişli değil ise bu ihtiyaçlarının giderilmesini uzunca bir süre ertelemeleri veya talebi baskı altında tutmaları ve hatta durumları değişmez ise eğitim ihtiyacını karşılamaktan vazgeçmeleri mümkündür. Bu durum insanları rahatsız edecektir, fakat asgari seviyede eğitim vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak kabul edilmediği takdirde, belirttiğimiz bu görüş herhangi bir geçerlilik taşımayacaktır.

İktisadi bir mal olarak eğitim hizmetinin diğer mallardan ve hatta bazı diğer hizmetlerden farklı bir tarafı da, artarak biriken bir nitelik taşıması yada kümülâtif

¹⁸ BERBEROĞLU Necat, Mikro İktisat, Ant yayıncılık, Eskişehir -1995, s - 100

¹⁹ BERBEROĞLU Necat, Mikro ..., s - 100

²⁰ SERİN Nected, Eğitim ..., s - 17

olmasıdır. İnsanlar hayatları boyunca öğrenme ihtiyacı duyarlar ve bu nedenle, eğitim doğumdan ölüme kadar devam eder ve damlaya damlaya göl olur. İnsanlar aynı hastalık veya aynı nitelikteki hukuki anlaşmazlıklar nedeni ile ilgili hizmetlere bir çok defa ihtiyaç duysalar dahi, ilkokulu, liseyi veya bir insanın birden fazla yüksek okulu bitirmiş olması dışında, aynı yüksek okulu yada fakülteyi birkaç kez bitirmeleri söz konusu değildir. Şu halde eğitim devamlı bir karakter taşımakla birlikte, biraz önce işaret edilen anlamda tekrarlanamaz.

Eğitimin hayat boyu devam eden bir olay olması, bir kademedeki eğitimin diğer bir kademedeki eğitimi etkilemesini mümkün kılar.

Alt kademe eğitim ihtiyacının yeteri kadar karşılanmaması veya iyi bir eğitim seviyesine ulaşamaması, üst kademedeki eğitimin hasılasını düşürürü, faydasını azaltır veya geciktirir. Alt kademe ile ilgili yetersizlikleri, bir üst seviyede alınan eğitimle telafi etmek mümkün olabilir. Bu imkanda eğitimin kümülâtif özelliği ile sınırlıdır.

Bir öğrenci ilk ve orta öğretim seviyesinde yeterli temel bilgilerle donatılmamış ise yüksek eğitimi sırasında büyük güçlüklerle karşılaşır, ya öğretime son verir veya mevcut temel bilgilerine dayanarak yürütebileceği fakat belki de hiç hoşlanmadığı bir başka alana yönelebilir.

Eğitim ihtiyacının şiddet dereci ise, fizyolojik ihtiyaçlara ve medeni ihtiyaçlara nazaran çok daha yüksektir. Bu ihtiyaçlardan birincisinde doyum noktasına çabuk, ikincisin'de daha geç varıldığı halde, eğitim ihtiyacının karşılanmasında doyum noktası yoktur. Eğitim hayat boyunca devam ettiği için doyumluluk tavanını devamlı olarak yukarı itmek mümkün olmaktadır. Bu yüzden eğitim ihtiyacının şiddetinin hayat sürecince azalarak arttığını söyleyebiliriz.

1.2 - Eğitim Talebini Belirleyen Özellikler.

Eğitim talebini oluşturan etkenleri Makro Ekonomik etkenler ve Mikro Ekonomik etkenler diye iki grupta toplamak mümkündür.

1.2.1. Makro Ekonomik Unsurlar

Herhangi bir toplumda eğitim talebini etkileyen en önemli unsurlar toplumun gelir seviyesi yani milli geliri, nüfus büyüklüğü ve nüfusun yaş ve cinsiyet bakımından bileşimidir.

Bir ülkenin sahip olduğu insan sayısını bilmenin çeşitli faydaları vardır. Çünkü nüfusun büyüklüğü, her şeyden önce, bir ekonominin bakmak, yetiştirmek, okutmak zorunda olduğu tüketici sayısını ifade eder. Bu nedenle toplam nüfus miktarı, eğitim talebinin üst sınırını tayin eder, nüfus artışının hızlı olduğu genç nüfuslu ülkelerde, ulusal gelirin önemli bir kısmı tüketim ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılır, gelirin eğitime ayrılabilen ve tasarruf edilebilen kısmı yetersiz kalır. Buna karşılık nüfusu az ve artış hızı düşük olan ülkelerde, kültür seviyesi yüksek toplumlarda, Eğitim talebi daha kolay, daha geniş ve daha nitelikli bir şekilde karşılanabilir.

Nüfusun yaş ve cinsiyet bakımından bileşimi ise, eğitim talebinin alt sınırını teşkil eder. Türkiye gibi nüfusu genç olan yani nüfusun büyük bir kısmı 0-14 yaş arasında ki fertlerden meydana gelen toplumlarda eğitim talebi oldukça uzun bir süre yüksek kalır.

1990 YILI GENEL NÜFUS SAYIMINA GÖRE TÜRKİYE NÜFUSUNUN YAŞ VE CİNSİYET BİLEŞİMİ

Tablo -1

Nüfus	TOPLAM Nüfus	ERKEK	KADIN
Toplam Nüfus	50.473.035	28.607.047	27.865.988
0 - 14 Yaş	19.745.352	10.154.564	9.590.788
15 - 59 Yaş	32.650.545	16.566.413	16.084.132
60 - + Yaş	4.077.138	1.886.070	2.191.068
Toplam	50.473.035	28.607.047	27.865.988

Devlet İstatistik Enstitüsü , 1995 Yılı Sayılarıyla Türkiye , Ankara-1996, 8-5

1990 YILI GENEL SAYIMINA GÖRE ELDE EDİLEN, TÜRKİYE NÜFUSUNUN
YAŞ VE CİNSİYETE GÖRE BİLEŞİMİNİ YÜZDE OLARAK
TABLOLAŞTIRILDIĞINDA;

Tablo - 2

Nüfus	Toplam Nüfus	ERKEK	KADIN
0-14 yaş	39,00%	20,00%	19,00%
15-59 yaş	64,00%	33,00%	31,00%
60 - +	08,00%	03,00%	05,00%

Devlet İstatistik Enstitüsü 1995 Yılı Sayılarla Türkiye , Ankara-1996, S-6

Tabloda görüldüğü üzere, Türkiye nüfusunun 1990 genel sayımına göre yüzde 39 'u 0-14 yaş grubundadır. Bu rakam potansiyel olarak Türkiye'de eğitim talebinin çok yüksek olduğunu gösterir. Buna rağmen 1990 yılında çeşitli eğitim kademeleri ne göre okul çağında bulunan nüfusun sadece yüzde 80.5'i Okula gider durumdadır²¹.

Bunun nedenlerinden birisi ilköğretimin mecburu olmasına rağmen, uygulamanın yetersiz kalması, gelir seviyesinin düşüklüğü nedeniyle çalışmanın yetersiz kalması, gelir seviyesinin düşüklüğü nedeni ile çalışmanın diğer eğitim kademelerinde bir kısım gençler yönünden bir zorunluluk olarak ortaya çıkışı kısmen iktisadi fakat daha çok sosyal nedenlerle kadın nüfusun okullaşma oranının düşük oluşudur. Bu oranlar , İlköğretimde yüzde 102 , Ortaöğretimde; Ortaokulda yüzde 39.4, Lisede yüzde 25.0, Yüksek Ortaöğretim de yüzde 14.0' dir²².

²¹ 1990 Yılı Genel Nüfus Sayımına göre, Türkiye'de Toplum Yapısının Karşılaştırmalı profili, D.P.T. , Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara- 1994, s - 14

²² 21.Yüzyıla Doğru Türkiye, Geleceğe Dönük Bir Atılım Stratejisi, TÜSİAD, Ankara Ocak 1993, s - 5

Nüfusla ilgili olarak değinilmesi gereken bir nokta da nüfusun kırsal kesimden şehirselleşen, sanayi bölgelerine akış hızı ve şehirleşme hızıdır. Şehirleşme hızının yüksek oluşu, okul çağındaki nüfusun eğitime daha fazla ilgi duymasını, daha iyi iş imkanı veya statü arayan kimselerin' de eğitimini tamamlamak için bir talep yaratmalarını mümkün kılar.

Eğitim talebini sınırlayan bir etken de milli gelirin gerçek artış hızı ve eğitim dışı alanlarda da kapasite yaratma ihtiyacıdır.

Çeşitli alanlarda karşılanması gerekli ihtiyaçlar çeşitli ve geniş olunca, eğitim arzını arttırmak için milli gelirden ayrılacak pay sınırlı kalır ve bu nedenle eğitime olan fiili talep karşılanamaz.

1.2.2 Mikro Ekonomik Unsurlar

İktisat teorisinde mallara karşı talebi tayin eden üç unsur vardır. Bunlar tercihler, gelir ve fiyattır²³.

Bu üç unsur birbirinden bağımsızdır.

1.2.2.1. Tüketici Tercihi

Belli bir mal - ki burada eğitimidir - söz konusu olunca tüketici tercihini etkileyen unsurları daha kolaylıkla tespit etmek ve incelemek mümkün olabilir.

İnsanların hangi malları talep edeceği, her şeyden önce, ihtiyacın şiddetine bağlıdır. Bazı ihtiyaçlarımız çok şiddetli olduğu için, bu ihtiyacı karşılayan malların talebinden vazgeçilemez. Çünkü bu mallar hayatın devamı için lüzumludur. Bu durumda, bu nitelikteki fiziki ihtiyaçlar karşılanmadan, bir eğitim ihtiyacından söz edilemez. Ancak eğitimden önce ihtiyaç listesinde yer alan mallara olan talep karşılandıktan sonra gelirin geri kalan kısmı eğitime ayrılabilir. Bu da fakir çevrelerde, bölgelerde ve ülkelerde eğitim talebinin fiilen niçin düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

²³ BERBEROĞLU Necat, Mikro ..., s - 101

1.2.2.2. Gelir Seviyesi

Bütün mallarda olduğu gibi, eğitim hizmetine olan talebi de tayin eden başlıca unsur gelir seviyesidir. İktisat teorisinde, herhangi bir tüketim malından talep edilen miktar talep sahibinin gelirinin bir fonksiyonudur²⁴. Ve gelir tüketicinin piyasada tercihlerini aksettirmesini mümkün kılan bir vasıtaadır. Gelir ve eğitim talebi arasındaki fonksiyonel ilişkiyi iki şekilde tespit etmek mümkündür.

Bunlardan birincisi , gelir artışıyla birlikte eğitim talebinin artması, ikincisi ise farklı eğitim seviyesindeki insanların, genellikle farklı gelirler elde etmesidir. Başka bir deyişle gelirden, imkânlarda ve eğitim görmüş insanlara olan talepte meydana gelen artmalar, eğitim hizmetinden yararlanmak isteyenlerin sayısını artırır ve gittikçe genişleyen imkânlar yaratır.

Gelir ve eğitim talebi arasındaki ilişkileri uzun ve kısa dönemde incelemek mümkündür.

Uzun dönemde bu ilişkiyi incelemek için kişi başına milli gelir ve okul çağın da ki nüfusun okullaşma oranı arasındaki ilişki üzerinde durmak gerekir. Örneğin, Harbison ve Myser'in²⁵ düzenlediği ve 75 ülkeyi kapsayan insan kaynağı ve gelişme göstergelerine göre, adam başına gayri safi milli hasıla ile ilköğretimde okullaşma oranı arasındaki bağıntı katsayısı 0.668 ; ilk ve ortaöğretimde okullaşma oranı arasında 0.732; ortaöğretimde okullaşma oranı arasında 0.817; ve yüksek öğrenim okullaşma oranı arasında 0.735' dir. Bu iki faktör arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu yani adam başına gelir arttıkça eğitim talebinin arttığını göstermektedir. Buradan çıkacak bir diğer sonuç, eğitim talebinin düşük gelir guruplarında başlangıçta hızla artması ve daha sonra bir istikrara kavuşmasıdır. Bu eğilimin başlıca iki nedeni vardır; bunlardan birincisi, eğitimin bir tüketim malı niteliği taşıyan yönüdür. Bilindiği gibi, gelir arttıkça tüketim harcamaları azalarak artmaktadır. İkinci nedeni ise eğitim talep bini arttırmak için belli bir eğitim seviyesine kadar eğitimin pek çok ülkede mecburi olması veya bu amacı sağlayacak kanun

²⁴ DEMİRCİ Rasih, Genel Ekonomi, Sistem Ofset, Ankara-1988, s - 73

²⁵ SERİN Necdet , Eğitim ..., s - 32

tedbirlerinin yarattığı etkidir. Bunların hangisinin daha fazla etkili olduğunu tespit etmek oldukça güçtür. Bir ülkede gelir seviyesi pek anlamlı bir artış göstermediği halde, kanuni zorunluluklar ve ağır cezalar nedeni ile okullaşma oranı, eğitim mecburiyeti olan öğrenim kademesinde yüzde yüze kadar yaklaşabilir ve bu durumda gelir seviyesinin talep üzerindeki etkisi oldukça azdır. Fakat kanuni zorunlulukları yerine getirmeyenlere verilen cezalar oldukça hafifletilirse, okullaşma oranı önemli ölçüde düşer ve gelir seviyesi talebi etkileyen önemli bir unsur olarak ortaya çıkar.

Bu nedenle bütün fakir ülkelerde kanuni zorunlulukla rağmen okullaşma oranı, özellikle ilköğretimde oldukça düşüktür. Çünkü çocuk küçük yaştan itibaren tarlada veya başka bir iş yerinde çalışarak aile bütçesine vazgeçilemeyecek bir katkıda bulunmaktadır. Şu halde ailenin gelirinden çocuğun kazancından doğan boşluğu kapatacak oranda bir artış eğitim talebini daha anlamlı bir şekilde etkiler.

Eğitimin ücretsiz olması halinde dahi gelirin, eğitim talebinin sınırını teşkil ettiği ve gelir seviyesi artmadıkça mecburi eğitimin tek başına eğitim talebini arttıramayacağı sonucu çıkar.

Eğitim talebi ve gelir seviyesi arasında, uzun dönemde tespit edilen ilişkiler kısa dönemde de mevcuttur. Fakat gelirin ve eğitim talebinin, kısa dönemde de aynı zamanda dalgalanmasına rağmen, eğitim talebindeki değişimler bu değişmelere yol açan gelir dalgalanmalarından daha düşüktür. Başka bir deyişle gelir seviyesinde kısa dönemli değişmelerin okullaşma üzerinde ki etkisi oldukça küçüktür.

Şimdiye kadar eğitimin diğer mallarla ve gelirin tasarruf edilen kısmıyla rekabet halinde olduğu varsayılmış yani eğitim bir tüketim malı olarak kabul edilmiştir.

Eğer eğitim tasarruf veya yatırım niteliğinde görülürse, gelirin eğitim talebini etkileyeceği açıktır. Yani eğitim görmüş bir kimsenin gelirinde bir düşme olursa, eğitim talebi de azalma gösterir.

1.2.2.3. Fiyat ve Eğitim Talebi

Eğitim hizmetinden faydalanmak için ödenen bedel veya eğitim hizmetinin değişim değerinin para birimi ile ifadesi eğitimin fiyatı olarak tanımlanabilir²⁶. Fakat tüketici yönünden eğitimin fiyatı öğrencinin okula devam nedeni ile bir işte çalışmamasından doğan gelir kaybını, okula kayıt ve sınav harçlarını, kitap, malzeme ve diğer giderleri kapsar. Eğitim hizmeti ile diğer herhangi bir malın fiyatı arasında ki en önemli farklılık, gelir sağlayan bir işte çalışmaktan vazgeçilmesinden doğmaktadır. Bilindiği gibi bir malın maliyeti bir amaç için kullanılması sonucunu doğurur. Bu bir İhtiyacın karşılanırken başka bir ihtiyacın karşılanmasından vazgeçilmesi üretim unsurları belli bir malın üretiminde kullanılırken bir başka malın üretiminden vazgeçilmesi demektir. Bu vazgeçme maliyeti, karşıt veya alternatif maliyet demektir.

Bu nedenle tüketimde elde edilen faydanın maliyeti, vazgeçilen faydanın maliyeti ile, üretimde elde edilen hasılanın maliyeti, vazgeçilen hasılanın maliyeti ile ölçülmektedir. İşte eğitim alanında da öğrencinin okula gitmesinin maliyeti, bir işte çalışması halinde elde edeceği gelir olmaktadır.

Eğitim talebi ile fiyat arasındaki ilişkide, diğer mallarda olduğu gibi ters yönlüdür. Yani fiyat düştükçe eğitim talebi artmaktadır²⁷.

Eğitimin fiyatını düşürücü tedbirler alarak talebi yükselmeye çalışırlar. Eğitim fiyatının düşürülmesi ilgili en önemli tedbirler ise, eğitim hizmetlerine yapılan çeşitli mali yardımlar, parasız-yatılı eğitim imkanlarının geliştirilmesi, öğrencilere burs ve krediler sağlanmasıdır.

Eğitim siyasetini tespit edenler, açık bir şekilde tayin edilmemiş olan refah fonksiyonuna dayanarak, eğitimden sağlanan toplumsal faydanın yapılan mali yardımın maliyetinden daha büyük olacağına inanırlar. Bu nedenle, eğitim siyasetini tespit edenler eğitim talebini sınırlayan iktisadi engellerin ortadan kaldırılmasına ve

²⁶ SERİN Necdet , Eğitim ..., s-35

²⁷ SERİN Necdet , Eğitim ..., s-36

bunların yerlerini, sadece öğrencilerin kabiliyetlerinden doğan engellere bırakmasını sağlamaya gayret ederler²⁸.

1.2.3 Eğitim Hizmetinin Talep Elastikiyeti

İktisat teorisinde elastikiyet kavramı, fiyat değişimleri karşısında bir malın talep ve arz hacminde meydana gelen değişimleri ifade eder²⁹. Fiyat değişimleri karşısında her malın arz ve talep hacmi aynı değişmeyi veya fiyat değişmesi karşısında aynı hassasiyeti göstermez.

Bilindiği gibi talebi ve Dolayı sı ile talep elastikiyetini tayin eden başlıca üç unsur vardır. Bunlar ; ihtiyaçların şiddeti, alıcıların gelir durumu, ikame mallarının bulunup bulunmamasıdır.

1.2.3.1. Fiyat Elastikiyeti³⁰

Eğitim talebinin fiyat elastikiyetini, fiyat değişimleri karşısında talep edilen eğitim hizmeti miktarında meydana gelen değişme olarak ifade edersek,

$$E_f = \frac{\frac{dm_e}{df_e}}{\frac{M_e}{F_e}} = - \frac{F_e}{M_e} * \frac{dm_e}{df_e}$$

Formülde talebin fiyat elastikiyeti (E_f), talep (M_e), fiyat (F_e), fiyatta meydana gelen değişme (df_e) talep edilen miktarda meydana gelen değişme (dm_e) ile gösterilmiştir.

Fiyat ile talep edilen miktar arasında ters orantı olduğu, yani biri artarken diğeri azaldığı için de talep elastikiyetinin işareti eksi (-)'dir.

²⁸ SERİN Necdet , Eğitim ..., s-38

²⁹ DEMİRCİ Rasih, Genel Ekonomi , Sistem Ofset, Ankara-1988, s - 133

³⁰ SERİN Nected, Eğitim ..., s- 38

Eğitim hizmetleri 6zellikle ilk ve orta6đretimde, yakın ikame malı bulunmadığı için, talebin fiyat elastikiyeti genellikle düşük veya elastiki değildir. Bu eğitim hizmetinin talep edilen miktarının fiyat dalgalanmaları karşısında pek fazla değişmediğini ifade etmektedir. Yani, yakın ikame malı bulunmadığı için herhangi bir malın fiyatında meydana gelen bir düşme tüketicinin ucuzlayan bu malı eğitim yerine ikame etmesine yol açmaz veya eğitimin fiyatı artınca , başka bir mal ikame edilemez. Bu nedenle fiyat düşünce halkın eğitime yaptığı toplam harcamalar azalır, yükselince artar.

Eğitim ile ilgili bir çok mal ise, eğitime rakip değil, fakat tamamlayıcı nitelikte dir. Bu çeşit malların fiyatları arasında ilişki vardır ve malların birim fiyatında meydana gelen değişme diğer maddelerin de fiyatını etkiler.

Diğer tamamlayıcı malların fiyatındaki yükselme fertlerin almak istediği eğitim miktarını etkilememesidir. Çünkü eğitim hizmeti, kendisini tamamlayan diğer bütün mallar gibi, küçük birimler halinde satın alınamaz ve bu nedenle de çok pahalıdır. Talep edilen eğitim miktarındaki bir artma, büyük miktarda para harcamasını gerektirir. Oysa eğitim hizmetlerini tamamlayan malların fiyatlarında meydana gelen değişmeler büyük miktarları ifade etmez ve bu sebeple eğitim hizmeti talebi üzerindeki etkileri hiçbir anlam ifade etmeyecek kadar küçüktür.

1.2.3.2. Çapraz Elastikiyeti³¹

Eğitim talebinin diğer mallar karşısındaki çapraz elastikiyeti de düşüktür. Çapraz elastikiyet, bir malın fiyatında meydana gelen değişmelerin, diğer bir maldan talep edilen miktarda sebep olduğu değişmeleri ifade eder.

$$E_e = \frac{\frac{dM_e}{M_e}}{\frac{dF_x}{F_x}}$$

³¹ SERİN Necdet , Eğitim, s-39

Formülde ; (M_e) talep edilen eğitim miktarını, (dm_e) talep edilen eğitim miktarındaki değişmeyi, (F_x) x malının fiyatını (dF_x) , (X) malının fiyatında'ki değişmeyi (E_e) çapraz elastikiyeti ifade eder. Eğitim hizmetini ikame etmeye elverişli bir mal mevcut olmadığı için herhangi bir malın fiyatında meydana gelen bir düşme, tüketiciyi ucuzlayan malı eğitimin yerine ikame etmeye yöneltmez.

1.2.3.3. Gelir Elastikiyeti

Talebin gelir elastikiyeti, gelir seviyesinde meydana gelen değişimin talep edilen mal miktarında meydana getirdiği değişmeyi ölçer.

$$E_q = \frac{\frac{dT_e}{T_e}}{\frac{dG}{G}}$$

(Eq) eğitim talebinin gelir elastikiyetini, (dT_e) eğitim talebinde meydana gelen artışı, T_e eğitim talebini, (G) geliri, (dG) gelir seviyesinde meydana gelen artışı ifade etmektedir. Ferdi gelirden meydana gelen bir artış, genellikle, satın alınan mal gruplarının hepsinde bir artışa yol açar.

Diğer iki elâstikîyete nazaran eğitim talebinin gelir elastikiyeti pozitif değer taşır, sıfırdan büyüktür, yani tüketicinin geliri arttıkça eğitim hizmeti için daha fazla harcama yapar.

Toplumun bir bütün olarak ele alırsak, eğitim talebinin gelişmelerine karşı hassas ve talebin gelir elastikiyetinin (1) ' den büyük ve en az (1) çivarında olacağını söylemek mümkündür.

2-Eğitim Hizmeti Arzı ve Genel özellikleri

Eğitim arzı, ilk ve orta öğretim kuruluşlarıyla yüksek ve üniversite gibi eğitim kurumlarının eğitim hizmeti görmek için arz ettikleri zamandır.

Öğrenciler herhangi bir eğitim kurumuna devam ettiği sürece, binalar, kütüphaneler, laboratuvarlar vb...sermaye unsurları ve öğretmenler, diğer görevliler, öğrenciler vb....emek unsurlarının işbirliğinden eğitim hizmeti denilen bir mal elde edilir³².

Popinin dediği gibi³³ genel kamu hizmeti niteliği taşıyan eğitim hizmetleri arzı diğer mal ve hizmetlerin arzına göre bazı özellikler taşır.

Bu özelliklerden birincisi; Eğitim hizmetleri arzının zaman bakımından, eğitim hizmeti talebi göz önünde bulundurmaksızın, yani talepten önce yapılması gerekir.

Eğer belli bir süre sonunda, beş yıl, on yıl gibi veya belli bir tarihte, örneğin 2000 yılında gibi çeşitli öğretim kademelerinde okullaşma oranının belli bir seviyeye ulaşacağı tahmin edilebiliyorsa, söz konusu tarihte talebi karşılayabilmek için, bugünden öğretmen ve yönetici kadroların yetiştirilmesi, okul binalarının yapımına ve diğer fiziki vasıtaların teminine başlanması gerekir. Aksi halde pek çok ülkede ve Türkiye’de görüldüğü gibi, eğitim hizmetlerine karşı olan talep arttığı zaman bütün gerekli unsurlarda özellikle öğretmen adayı, öğrenci sayısındaki eksiklik kendisini bütün şiddeti ile gösterir.

Çünkü bu imkanların hazırlanması, özellikle iyi öğretmen yetiştirilmesi uzunca bir zamana ihtiyaç gösterir. Bu nedenle talep ortaya çıktığı veya talepte bir artış meydana geldiği zaman talebin emilebilmesi eğitim hizmetlerinin daha önce arzın hazır olmasına bağlıdır ve buda iyi bir eğitim planlamasının ön şartıdır.

Eğitim arzının ikinci özelliği ise; Arz miktarının büyüklüğüdür. Eğer ilk eğitim hizmetleri arzında bir artış meydana gelince veya ilk eğitim hizmetleri mecburiyeti

³² SERİN Necdet, Eğitim ..., s - 41

³³ SERİN Necdet , Eğitim ..., s- 8-13

zorunlu hale getirilince orta ve yüksek öğrenim kademelerinde de arzı arttırma zorunluluğu ortaya çıkar.

Sadece bir eğitim kademesindeki arzın arttırılması, sadece bu kademedeki miktar ve kalite bakımından arzı veya hizmeti arttırma imkanı verir. Fakat insan kaynağının israfından başka bir anlam taşmaz. Eğer her kademedeki talebi karşılayacak kadar arz da bulunmazsa, bir eğitim kademesinde meydana gelen büyüme daha az kaliteli öğretmen kullanılmasına, sınıfların kalabalıklaşmasına, eğitim araçlarının sayıca yetersiz kalmasına ve daha az kabiliyetli öğrencilerin okula alınmasına yol açacağı için, bir taraftan söz konusu eğitim kademesinde hizmetin kalitesini bozacak ve diğer taraftan da diğer eğitim kademelerinde ciddi yetersizliklere ve zararlara yol açacaktır.

Oysa popülasyonun³⁴ işaret ettiği gibi, eğitimin iki yönlü bir görevi vardır. Birincisi bir ülkenin iktisadi kalkınması için gerekli olan sermaye mallarını ve ikinci olarak da gelir sağlayan ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak arzusunda olanlar için tüketim mallarını meydana getirmektir. Bu iki fonksiyonun yerine getirilmesinde eğitim hizmetleri arzı bir bütün olarak düşünülmesi bütün kademelerde yavaş yavaş geliştirilmeli ve bu gelişme dikkatli bir planlamaya dayandırılmalıdır.

Eğitim arzının üçüncü bir özelliği ise³⁵ ; Arz unsurlarının birbirini tamamlayıcı nitelikte oluşudur.

Eğitim arzının dördüncü özelliği de; Eğitim arzı ile fiyatlar arasındaki ilişki ile ilgilidir.

³⁴ SERİN Necdet , Eğitim ..., s-12

³⁵ SERİN Necdet , Eğitim ..., s-42

2.1. Eğitim Arzını Belirleyen Unsurlar

2.1.2. Eğitim Hizmetinin Üretim Masrafı veya Maliyeti

Eğitim hizmetlerinde öğrenci, öğretmen, yönetici kadro hizmetleri, binalar ve çeşitli araçlar eğitimin girdilerini teşkil eder. Bu unsurların işbirliği sonunda ortaya çıkan hasıla ise öğreticilerin elde ettiği eğitimidir. Bu nedenle, öğrencilerin sağladığı eğitim miktarı ile eğitim süresi, yoğunluğu ve eğitim girdilerinin kalitesi arasındaki ilişki eğitim hizmetlerinin üretim fonksiyonunu verir.

2.1.2. Eğitim Giderleri

Üretimde kullanılan girdiler ortak bir birim olan fiyat veya para cinsinden değeri ile ifade edilirse, öğretmenler, yöneticiler, bina ve diğer araçlar için yapılan harcamalar eğitim girdisini verir. Bu şekilde bulunacak rakama öğrencilerin harç, kitap, araç, ulaştırma gibi masrafları ve okula devam nedeni ile bir işte çalışamamaktan doğan gelir kaybı dahil değildir.

Fakat eğitim harcamalarını toplumsal açıdan ele alacak olursak, Eğitimin toplumsal (veya sosyal) maliyeti, eğitim hizmet üretmek için kullanılan kaynakların diğer mal ve hizmetlerin üretilmesinde kullanılması halinde toplumun sağlayacağı gelire eşit olur.

Tüketici için eğitimin maliyeti, eğitim kurumuna yapılan ödemeleri, kitap, araç, gereç için yapılan harcamaları ve kaybedilen geliri kapsar. Eğer, öğrenci gelir getiren bir işte çalışıyorsa, öğrencinin geliri mal üretimindeki katkısını ifade eder. Bu nedenle, tüketicinin uğradığı gelir kaybı toplumsal maliyetin bir unsuru olur.

Arz eden açısından eğitim masrafları veya eğitimin maliyeti sermaye ve yönetici kadro için yapılan ödemeleri kapsar ve bu eğitimin toplumsal maliyetinin bir kısmını teşkil eder.

2.2. Eğitim Hizmetinde Üretim Fonksiyonu

Eğitimcilerin ve psikologların çok sık kullandıkları öğrenme eğrileri, eğitim hizmetlerinin üretim fonksiyonundan başka bir şey değildir. Soruna iktisatçı açısından bakılınca, eğitim hizmetinde üretim fonksiyonu varlığı, kıt kaynakların en uygun şekilde kullanılmasıyla ilgili usullerin eğitime uygulanma olasılığının araştırılması sorunudur. Ve girdilerle, hasıla ve çıktı arasındaki ilişkinin araştırılmasında, soruna mikro öğrenim eğrileri veya mikro üretim fonksiyonu açısından bakmak gerekir.

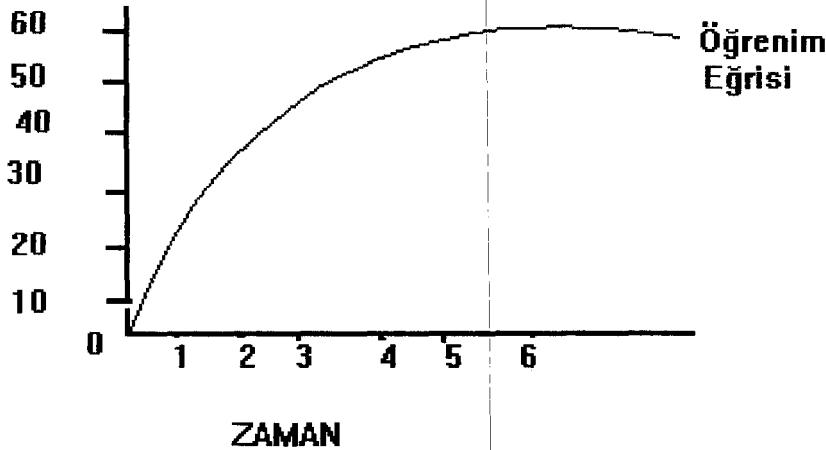
2.2.1 Eğitimde Mikro Üretim Fonksiyonu³⁶;

Mikro üretim fonksiyonu, belli bilgilerin veya yeteneklerin öğrenilmesi ile ilgilidir.

Bütün mikro öğrenim eğrileri iç bükey bir şekilde'dir. Bu verilen eğitimde meydana gelen ilave artışların, biriken eğitim miktarındaki artışların yavaşladığını göstermektedir³⁷.

ÖĞRENİM EĞRİSİ

Grafik

1

³⁶ H.CORREA , The Economics of Human Resourees, Nort Holland Pub.Cum., Amsterdam 1967 , s - 57

³⁷ SERİN Necdet, Eğitim ..., s - 49

Şekilde görüldüğü üzere, eğitim bakımından küçük birimler halinde meydana gelen artışlar belli bir noktaya kadar sıfırdan büyüktür. Eğer eğitim için ilave zaman ayrılırsa; söz konusu küçük artışlar sıfıra düşer³⁸. Bu durum , öğrenimde belli bir sınırın ötesine geçilmesinin mümkün olmadığını , ferdin doğuştan sahip olduğu yeteneklerinde kendi öğrenme kapasitesini sınırladığını, bir işin görülmesinde bir sınıra ulaşıldığında ferdin yetenekleriyle ilgili kapasitesinin tamamen kullanıldığını ifade eder.

Optimum öğrenme süresini tayin etmek için iktisat teorisi yöntemlerini kullanarak şöyle bir uygulama yapılabilir.

Firmanın üretiminde tek bir girdi kullanıldığı farz edilecek olursa, üretim fonksiyonu $q = f(t)$ olarak yazılabilir. Burada (q) üretilen mal miktarını, (t) girdiyi ifade eder. Eğer (q) ve (t)'nin fiyatları sabit farz edilirse, ($U = q * p_1 - t p_2$) eşitliği söz konusu malın üretiminden sağlanan karı (U) verir.

Amaç karın azamileştirilmesidir ve bunu sağlayan eşitlikte :

$$1- p_1 f'(t) = p_2$$

$$2- f(t) < 0$$

Birinci eşitlik marjinal gelirin marjinal masrafa eşit olduğunu, ikinci eşitlik ise verimin düştüğünü göstermektedir.

Burada sembollerin anlamlarını değiştirir ve (q) ile ifade edilen yeteneğin bir indeksine ve (t) ile de zamanı ifade edersek optimum öğrenme sürecini, marjinal gelirin marjinal maliyete eşit olduğu zaman sağlayacağını ve bu noktadan sonra verimin düşmeye başlayacağını görebiliriz ki bu da azalan verimler kanununun varlığını göstermektedir.

³⁸ SERİN Necdet , Eğitim ..., s- 166

2.2.2. Eğitimde Makro Üretim Fonksiyonu

Eğitim hizmetinden yararlanmanın etkisi iki şekilde olmaktadır. Birincisi öğrencilerin elde ettiği bilgi ve yetenekler, ikincisi öğrencilerin gücü, ihtiyaç ve amaçlarında meydana gelen değişmedir.

Her hangi bir kimsenin elde ettiği eğitimi ölçmek için, öğrenimle elde edilmiş belli hüneler dolaylı şekillerde ölçülmeye çalışılmıştır. Bu yöntemin başlıca faydası kazanılan bilgi, beceri ve yeteneklerin bireyde meydana gelen değişmeler cinsinden değil, fakat ulaşılan becerinin derecesi cinsinden ifade edilmesidir.

Bu metodun bir sakıncası mevcuttur, bu da insanın doğuştan sahip olduğu yeteneklerle sonradan eğitim yolu ile kazandığı yetenekleri kesin bir şekilde ayırma imkanını vermemesidir. Eğitimin hasılasını ölçmek için mal ve hizmetlerin ölçülmesinde kullanılan iktisadi metotlar kullanılabilir.

Kişinin elde ettiği eğitim miktarını tespitte yarayan bu iktisadi ölçülerin en iyi örnekleri eğitim sisteminin sebep olduğu katma değer, eğitimin maliyeti, sağladığı gelirin nasıl hesaplanabileceği üzerinde durulduğuna göre, eğitimin sağladığı gelirin nasıl bulunabileceği üzerinde duracağız.

Eğitimin hasılasını bu şekilde ölçmek için başlıca iki usulden yararlanılabilir ;

Birincisi çeşitli eğitim seviyelerinde olan kimselerin hayat boyunca elde edecekleri gelir miktarını , diğeri ise , yıllık gelir seviyesinin karşılaştırılmasını göz önünde bulundurur.

Hayat boyu gelir eğitimde üretim fonksiyonunu hasıla indeksli olarak daha iyi bir ölçme usulüdür.

İlk olarak, bir ferдин son olarak bitirdiği eğitim kademesindeki yaşı ile 64 yaş (faal nüfusun üst yaş sınırı) arasındaki fark alınır. Sonra kullanılabilir hayat süresi denen bu fark yıllık gelir miktarı ile çarpılır. (Bu basit hesap yapılırken , söz konusu ferдин işsiz kalmadığı , yıllık gelirin değişmediği , 65 yaşına kadar ferдин yaşadığı ve 64 yaşından sonra emekli olup olmadığı göz önüne alınmamaktadır.)

Yapılan araştırmalar sonucu, alınan eğitim miktarı arttıka, ferdin zeka derecesine uygun olarak, sağlanan gelir miktarı daha hızlı artmaktadır.

Zeka derecelerinin ağıklayıcı bir unsur olarak göz önünde bulundurduğu eğitimin üretim fonksiyonu, ilk olarak çeşitli zeka seviyelerindeki insanlarda eğitim hasılasını karşılaştırmaya imkan verir ve ikinci olarak da bir ferdin ve sosyal sınıfın ele aldığı örnekle aynı sonucu vermez.

rnek fert ise, zeka sabit bir parametreyi, sosyal bir sınıf ise bir dağılımı gösterir. Bu nedenle eğitim hizmetlerinden yararlanan nüfus miktarı arttıka, çeşitli zeka derecelerindeki öğrencilerin dağılımı değişebilir ve bu durum öğrencilerin aldıkları eğitimin miktarında değişikliklere yol açar. Buna rağmen, bu metot eğitimin olumlu yönlerini açıklayabilmektedir.

2.2.3. Eğitim Arzı ve Fiyat İlişkisi

Bütün iktisadi hesaplar, tahminler ve değerlendirmeler para - fiyat mekanizmasına dayanılarak yapılır.

Sorun arz yönünden ele alındığında, fiyatlarda meydana gelen değişmelerin, eğitim arzında veya başka bir deyişle eğitim kurumlarının sayısında, mevcut kurumlara devam eden ğrenci sayısında değişmeye yol açıp amayacağının araştırılması gerekir.

İktisatta, fiyat ve arz arasında tespit edilen ilişki doğru orantılıdır. Yani fiyatlar arttıka arz edilen miktar artmakta, fiyatlar düştükçe arz edilen miktar azalmaktadır³⁹. Oysa eğitim hizmeti büyük bir çoğunlukla her ülkede kamu hizmeti olarak kabul edilmesinden ve kamu kaynaklarından finanse edilmesi nedeniyle⁴⁰, fiyat değişmesinin toplam eğitim arzı üzerindeki etkisinin pek önemli olmadığını, başka bir deyişle fiyatın eğitim arzını tayin eden esas bir faktör olmadığını.

Bir zel eğitim kurumunun arz edeceği hizmet karşılığında talep edeceği ücretin tayininde göz önünde bulundurulması gereken bazı unsurlar vardır.

³⁹ BERBEROğLU Necat, Mikro ..., s - 114

⁴⁰ 15.Milli Eğitim şurası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara-1996, s - 402

Bunlar ;

G =Eğitim kurumunun bir yıl içinde sağladığı geliri,

S =Bir yıl içindeki öğrenci sayısını,

k =Sağlanan eğitim kalitesini,

M =Eğitimin maliyetini,

f =Her öğrenciden talep edilen ücret veya fiyatı,

B =Bağış ve hediyeleri,

ifade ederken, bu değişkenler arasındaki ilişkiler şöyledir ;

$$1 - G = Sf + B$$

Toplam gelirin öğrenciler tarafından ödenen para ile bağış ve hediyeler toplamından meydana geldiğini göstermektedir. Burada (B) formüldeki gibi bağımsız bir değişken olabileceği gibi eğitimin kalitesine de bağlı olabilir.

$$2 - S = S (f)$$

Eğitim talebinde bulunan öğrenci sayısının fiyatın fonksiyonu olduğunu göstermektedir. Burada (S)' nin determinantı olarak eğitimin kalitesi (k) yı' da göz önünde bulundurulacak olursa, formül $S = S (f, k)$ halini alır.

$$3 - k = k (G , n)$$

Kalitenin toplam gelir ve öğrenci sayısı arasındaki ilişkiye bağlı olduğunu belirlemektedir.

$$4 - M = M (k , S)$$

Bir eğitim kurumunda idarenin çözümlemesi gereken problemin $G > u$ olmak kaydıyla (S)' nin fonksiyonu olarak (k)'yı azamileştirmek olduğunu gösterir.

V- Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı.

1-Eğitimin Finansmanı

Eğitimde üzerinde durulması gereken diğer bir konu eğitimin nasıl finanse edilmesi sorunudur. Özellikle finansal yük , hükümet, işveren ve bireyler tarafından nasıl paylaşılmalı ve finansmanın kamu ve özel kaynaklar arasındaki dengesi ne olmalıdır.

Bu hem etkinlik hem de eşitlikle ilgili dogurgulara sahip bir sorudur⁴¹.

Genellikle eğitim, kamu tarafından çok destek gördüğünden toplumsal ve kişisel getiri oranları arasında geniş bir uçurum vardır⁴². Toplumsal ve kişisel getiri oranları arasındaki bu fark, eğitimin kamu tarafından desteklenme derecesini yansıtır. Eğer bireylerden öğrenim ücreti veya diğer ödeme biçimleri yoluyla, eğitimin maliyetini daha büyük oranda paylaşmaya katkıda bulunmaları beklense, o zaman toplumsal ve kişisel eğitim oranları arasındaki uçurum azaltılabilir. Bununla beraber, eğitimin maliyetinin tamamının öğrenciler tarafından karşılanmasının beklendiği nadir durumlar da dahi kişisel getiri oranları toplumsal getiri oranlarını aşar.

⁴¹ C.BENSON, " Eğitim in Finansmanı",Eğitim Ekonomisi, Seçilmiş yazılar, 1994 pegem yaynevi , Çeviri Yüksel KAVAK ve Berrin BURGAZ, s - 79

⁴² 15.Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara-1996, s - 402

Ekonomik kuram, eğitim için kim ödeme yapmalıdır, sorusuna cevap veremez, ancak, eğitimin finansmanının alternatif yöntemlerinin hem etkinlik hem de eşitlikle ilgili doğurgularına ışık tutabilir⁴³.

Eğitime yaşam boyu kazanç yükseltme yoluyla bireye mali fayda sağladığı atfedildiğinden beri, eğitim için kim ödemelidir sorusu, etkinlik kadar önemli eşitlik sorularını gündeme getirmiştir.

2-Kamusal Masrafların Niteliği

Kamu ekonomisi özel iktisadi faaliyetlerde olduğu gibi, kar amacına yönelmiş faaliyetlerden oluşmadığı gibi, arz ve talep yada piyasa fiyat mekanizması yardımıyla düzenlenmemektedir.

Kamu ekonomisinde kamu hizmetlerinin yürütülmesi, siyasi ve idari usuller yardımı ile verilen bir takım kararlarla sağlanır⁴⁴.

Devletin finansmanını üzerine alarak kamu hizmeti şeklinde yürüttüğü pek çok hizmetten biri eğitimidir. Devletin böylesi bir hizmetin sağlanmasını üzerine alması için iki önemli şartın gerçekleşmesi gerekir. Bunlardan birincisi söz konusu hizmetin toplum bakımından önemli olması, ikincisi ise özel çabalarla ve mali imkanlarla hiç veya yeterli miktar ve nitelikte karşılanamamasıdır⁴⁵.

Devlet en önemli ortak ihtiyaçların karşılanmasını kendi görevleri arasına almış ve bunları kamu hizmeti şeklinde örgütlendirmiş bulunmaktadır.

Devletin kamu hizmetlerini görebilmek için çeşitli mal ve hizmetlere ihtiyacı vardır. Bu mal ve hizmetler para harcayarak sağlanmaktadır. Kamu ekonomisi özel iktisadi faaliyetlerde olduğu gibi kar amacına yönelmiş faaliyetlerden oluşmadığı gibi, arz ve talep yada piyasa fiyat mekanizması yardımı ile düzenlenmemektedir.

⁴³ 15.Milli Eğitim ..., s - 13

⁴⁴ Kamu Maliyesi , AÖF yayınları

⁴⁵ SERİN Necdet, Eğitim ..., s - 90

İşte bu nitelikteki ortak veya kamusal hizmetlerin karşılanmasını devlet görevleri arasına alınca, finansmanını sağlamak için vergi koyma gücünü kullanır, resim ve harç alır ve gerekirse vatandaşlarından borç alma yoluna gider.

Yaklaşık bütün devletlerde (uygulamada aksaklıklar olsa dahi), asgari seviyede eğitim görmeyi veya okula gitmeyi zorunlu kılar ve çocuklarını bundan yoksun bırakan ebe beyni cezalandıran kanunlar mevcuttur.

Devlet karşılanmasını üzerine bir görev olarak aldığı kamu hizmetlerini (ki burada eğitimi) etkin , zaman içinde kalitesinin yükseltilmesi ilgili kurumların temel görevlerindedir⁴⁶.

Toplumun devletten daha fazla ve daha iyi hizmet beklemesinin bir sonucu olarak , bütün ülkelerde kamu hizmetleri ve bunlardan birisi olan eğitim alanına yapılan harcamalar , zaman içinde devamlı bir artış göstermektedir. Fakat yinede özellikle eğitim sisteminin gelişmesi veya eğitim planlamasının hedeflerine istenen sürede varması mali imkanların yetersizliği ile sınırlanmaktadır.

3-Eğitim Hizmetlerinde Maliyet Kavramı ve Kapsamı

Eğitim birimleri bir tarafta eğitim kurumları, öğretmenler, Milli Eğitim Bakanlığı (Kamu Otoriteleri), özel bir kurum, aileler ve diğer resmi olmayan eğitim kurumları gibi üretici birimler, Diğer tarafta ise insanlar, öğrenciler ve çocukları için eğitim hizmeti satın alan aileler gibi tüketiciler yer almaktadır.

Bu nedenle eğitimin maliyeti, birisi eğitim hizmeti üreten kurumlar yönünden ve diğeri eğitim hizmetinden yararlanan tüketiciler yönünden olmak üzere iki tarafı da içermektedir.

Aileler yönünden maliyet unsurları ödenen okul harçları okulla ilgili diğer masraflar ve ödenen vergilerin eğitime giden kısmının söz konusu aileye isabet eden kısımdan oluşur.

⁴⁶ TOPTAN Köksal, Milli Eğitimde 500 Gün, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara-1993, s - 23

Eğitim kurumları veya otoriteleri açısından eğitimin maliyeti, ilgili kurumların bütçelerini, ödenen maaşları, bakım ve idame masraflarını, malzeme masraflarını, ve araştırmaları kapsar.

Eğitim Maliyeti = Kamusal ve Özel eğitim harcamaları + Fiili harcamalara
sebepl olan karşıt maliyet

Maliyet kavramı parasal maliyetle yani eğitim kurumlarına devlet, yerel yönetimler aileler ve özel kurumlardan dolaysız bir şekilde sağlanan milli imkanlarla sınırlı kalmaktadır. Tabii ki ülke dışı kaynaklardan da imkan sağlanmakta ise milli kaynakların katkısının tespiti için gerekli düzeltme yapılmalıdır.

4-Toplum yönünden Eğitimin Maliyeti

Burada üzerinde durulması gereken bir nokta da toplum yönünden maliyeti yükselten unsurların bertaraf edilmesi ve bunun için gereken tedbirlerin alınmasıdır.

Maliyeti etkileyen unsurları başlıca iki kısımda toplamak mümkündür⁴⁷.

Bunlar, devamsızlık ve kayıplar' dır.

4.1. Devamsızlık

Okula devamsızlık veya devam oranının çok düşük oluşu, özellikle az gelişmiş ülkeler bakımından önemli bir kaynak israfı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Optimum maliyeti yükselten veya harcanan kaynakların verimliliğini büyük ölçüde azaltan bu kaynak israfını ortadan kaldırmak için gerekli tedbirlerin alınması ve ciddi bir şekilde uygulanması, özellikle sınırlı imkanlardan, gelişmiş ülkelerin elde

⁴⁷ Eğitim Ekonomisi, Seçilmiş Yazılar, Pegem Yayınevi , Çeviri Yüksel KAVAK ve Berrin BURGAZ, Ankara- 1994,s - 25

ettiği verimin fazlasını sağlamak zorunda olan azgelişmiş, fakir ũlkeler bakımından bũyũk önem taşımaktadır.

4.2 Kayıplar

Kayıpların başlıca iki nedeni vardır;

1- Başarılı oldukları halde çocukların öğrenim sũresini tamamlamadan hastalık, aileye yardımcı olma zorunluluğu, ğrenci ve ailelerin bilgisizliği ve ilgisizliği, okulun uzak ve gidiş ve gelişin zahmetli oluşu gibi nedenlerle okulu terk etmeleridir.

2- Öğrencilerin başarısız olmaları nedeniyle kendi istekleri ile okulu terk etmeleri veya okulla ilişkilerinin kesilmesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYEDE EĞİTİM SİSTEMİ

I-Herhangi Bir Eğitim Sisteminin Beş Ana Ögesi

Sistem analizi yoluyla incelenen herhangi bir eğitim sistemi beş ana özelliğe sahiptir.

Bunlar, hedefler, çıktılar, yararlar, işleyiş, girdiler'dir⁴⁸.

1-Hedefler

Sistemlerin çoğu, özellikle formal eğitim sistemleri, çoğu kez birbiriyle yarışan çeşitli hedeflere sahiptir. Bu nedenle karar vericiler bir öncelikler dizisi oluşturmak zorundadırlar.

Zaman zaman bir eğitim sisteminin açıklanmış hedefleri ile günlük etkinliklerinin ortaya çıkardığı gerçekleşen durumları oldukça farklılaşabilir. Örneğin gelişmekte olan bir ülkede , okul sisteminin resmi olarak ortaya koyduğu hedefi, genç insanlara kendi ülke ve bölgelerinin tarih, kültür ve coğrafyaları hakkında bilgi kazandırmak iken, gerçekte kendi ülkelerinden uzaktaki bir ülkenin dili, tarihi, coğrafyası ve kültürünün aktarılması için daha fazla zaman harcanmaktadır. Yine açıkça ortaya konulmuş bir başka hedef, gençlerin sorunları analiz etme ve kendi çözümlerini bulma kapasitelerini geliştirmek iken gerçekte diğer toplumların çözümlerini ezberlemek için daha fazla çaba harcanmaktadır.

Eğer bir eğitim sisteminin kendine özgü hedefleri ve öncelikleri açık ve anlaşılır değilse, bu sistem, maliyet analizleri yapma, geleceğini planlama, sisteminin performansını değerlendirme ve geliştirme için ussal bir temel ve başlangıç

⁴⁸ P.COOMS ve J.HALLAK " Bir Sistem olarak Eğitim", Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar,Çeviri, Yüksel KAVAK ve Berrin BURGAZ Pagem Yayınevi Ankara- 1994 s 90-93

noktasından yoksundur. Tıpkı nereye gideceğini ve oraya nasıl varacağı konusunda açık bir fikre sahip olmayan denizdeki pusulasız bir gemi gibidir.

2 - Çıktılar

Çıktılar, öğrencilerin eğitim sistemine girerken getirdiklerinin ötesinde eğitim sisteminden alıp götürdükleri ; öğrenmeler, beceriler, anlayışlar, tutumlar ve düşünme biçimlerini içerir. Diğer bir deyişle, çıktılar belirli bir eğitim sürecinin öğrencilere sağladığı “eğitimsel katma - değerdir.”

Eğitim yöneticilerinin, farklı kültür ve özgeçmişe sahip öğrencilerin son sınavda aldıkları değerleri değerlendirmeleri hakkındaki ilişkiler hakkında açık bir fikri olmadıkça, eğitim sisteminin etkinliği, kalitesi ve üretkenliği hakkında konuşmak boş konuşmaktan başka bir şey değildir.

3 - Yararlar

Herhangi bir eğitim sisteminin nihai amacı sadece eğitimsel çıktılar veya katma değer elde etmek değildir. Aynı zamanda hali hazırdaki öğrenci sonuçlarının kullanımından uzun vadeli yararlar elde etmek değildir. Aynı zamanda halihazırdaki öğrenme sonuçlarının kullanımından uzun vadeli sonuçlar elde etmektir.

Eğitimin yararları ; Ekonomik ve ekonomik olmayan veya bireysel ve toplumsal olmak üzere değişik biçimlerde kendisini gösterir. Örneğin bireyler, daha iyi bir iş ve yaşam boyu daha yüksek bir kazanç, daha doyurucu bir aile yaşamına sahip olma, var olan sosyal ve kültürel çevrelerini daha da zenginleştirme ve çevrelerindeki dünyada daha fazla katılma duygusu yoluyla yarar sağlarlar.

Diğer taraftan bir bütün olarak toplum ; daha iyi yaşam standardı ve daha yüksek üretimden, her düzeydeki etkili liderlik arzındaki genişlemeden ve pek çok insan da bulunan yaratıcılığın daha üst düzeye çıkarılması yoluyla kültürel zenginleşmesinden yarar sağlayabilir.

Eğer bir toplum veya bireyler, bu gibi temel yararları elde ettiğinden oldukça emin değilse eğitim sistemiyle ilgili para, zaman ve çaba harcamak gerçekten saçma olabilir. Doğal olarak gerçekte ne gibi yararların elde edileceği, sadece eğitim sisteminin ürünlerine değil aynı zamanda ekonominin ve toplumun bu öğrenme ürünlerini etkilice kullandığı kullanmamasına bağlıdır.

4 - İşleyiş

Bir eğitim sistemi, yararlı çıktılar ve uzun dönemli yararlar üretmek için, etkili işleyiş yöntemlerine sahip olmak zorundadır. Böyle bir sistem, uygun teknoloji ve öğretim yöntemleri, etkili bir örgütsel yapı, lojistik destek düzenlemeleri ve sistemin pek çok parçasının uyumlu çalışması için yönetimsel hazırlığa sahip olmalıdır.

Bunların dışında sistemin hedefleri ve öğrencilerin gereksinimleriyle iyi ilişkilendirilmiş bir müfredat programına sahip olmak zorundadır. Bunların tümü sistemin iç işleyişini oluşturur.

Pek çok eğitimcinin de dahil olduğu çoğu kişi geleneksel eğitim biçimini uygulanabilir tek süreç olarak kabul eder. Oysa hem maliyetleri hem de öğrenme sonuçları bakımından daha iyi olan pek çok alternatif süreç vardır. İşte maliyet analizlerinin önemli işlevlerinden biri bu alternatiflerin fizibilite ve görelî getirilerinin değerlendirilmesine yardım etmektedir.

5 - Girdiler

Bunlar sistemi işletebilmek için gerekli çeşitli kaynak ve unsurlardır. Bu kaynaklar, sadece öğrenci, öğretmen ve yöneticileri değil, aynı zamanda öğretim metar yalleri, fiziki tesisler, makine - teçhizat ve çok çeşitli araç ve gereci de içerir. İhtiyaç duyulan çeşitli girdilerin miktarı, niteliği ve oranları sadece hizmet götürülen öğrencilerin sayısına değil, aynı zamanda belirli bir sistemin yapısı işleyiş ve onun hedefleri ile öğrencilerin gereksinim ve özgeçmişine bağlıdır.

Tüm bu girdiler, fiziksel “ gerçek ” kaynak finansal “ parasal ” terimlerle ifade edilip edilmediğine bakılmaksızın sistemin maliyetini oluşturur.

Yine burada tekrar vurgularsak, formal olmayan eğitim programları çoğu kez, örgüt ve iç işleyiş, kullanılan girdilerin bileşimi ve bu nedenle maliyetler bakımından birbirinden ve formal eğitimden anlamlı biçimde farklılaşır.

II - Eğitim Modelleri İtibarı İle Türk Eğitim Sistemi.

Eğitim modellerinin ele alınması öncesinde , ileride seçilecek sistem ne olursa olsun normal zeka seviyesine sahip tüm çocukların belirli bir seviyeye kadar ayrı eğitime alması mantığı en uygun olarak görülmektedir.

1- Okul Öncesi.

Yukarıda belirtilen ortak öğrenimin görülmesi konusu ne yazık ki ülkemiz koşulları , aile gelir ve eğitim seviyelerindeki farklılık , ana okullarından tüm nüfusun yararlanamaması, ilkokul eğitiminde bu farkların yarattığı birçok problemin ortaya çıkması zeminini hazırlamaktadır.

Ülkemiz gerçeklerine göre konuyu irdelersek, Türkiye’de ilkokul öncesi eğitim hemen hemen hiç ele alınmamış ve gereken önem şimdiye kadar gösterilmemiştir. İkinci beş yıllık kalkınma planında bu konuyla ancak şu birkaç cümleden ibaret kısa bir temas kurulabilmiştir : “Okul öncesi eğitimi de 3-6 yaşındaki çocukların eğitimidir. Bu eğitim, ancak anne eğitiminden yoksun çocuklar için ele alınacaktır. 1968-1972 döneminde okul öncesi eğitim hizmetleri bağımsız ana okulları ve ilkokullara bağlı ana sınıfları kurularak geliştirilecektir⁴⁹.”

⁴⁹ II.Beş Yıllık Kalkınma Planı ,s - 163-164

Ülkemizin gelişmekte olan bir ülke olduğu ve okul öncesi eğitim üçüncü Beş yıllık planında mevcut 6 anaokulundan başka 1970-71 öğretim yılında, özel kesime ait anaokullarının sayısının da 70 olduğu belirtilmektedir⁵⁰.

Oysa Altıncı beş yıllık kalkınma planında ise “ İkinci beş yıllık kalkınma planında olduğu gibi okul öncesi eğitimin anaokulu ve anasınıflarını (3-6 yaş kapsayacak şekilde) yaygınlaşmasına devam edileceği bildirilmiş ve uygulama yönetmeliği yürürlüğe konularak, ileride okul öncesi eğitimi ile ilgili birimler oluşturulmuştur.

Okul öncesi eğitiminde kapasite yetersizliği önemini korumakta olduğu belirtilmiştir⁵¹.”

OKUL ÖNCESİNDE DURUM (1992-1993)

Tablo -3

Okul Çeşidi	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
RESMİ			
Anaokulu	35	263	3.115
Anasınıfı	4.105	7.058	116.246
(İlkokul ve İlköğretim Okulları Bünyesinde)			
(Kız Tek. Öğr. Okulları bünyesinde)	339	1.112	8.348
Anasınıfı	5	11	85
(Özel Eğt. Okulu Bünyesinde)			
ÖZEL			
Anaokulu	160	248	3.801
Anasınıfı	106	163	2.870
TOPLAM	4.750	8.855	134.465

⁵⁰ III.Beş Yıllık Kalkınma Planı ,s - 230

⁵¹ VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı ,s- 181

Milli eğitim istatistiklerine göre, resmi ve özel anaokullarında 1966-67 ders yılında 3422 çocuk eğitim görmekte iken, 1992-93 ders yılında resmi ve özel ana okullarında eğitim gören öğrenci sayısı 134.465'e ulaştığı görülmektedir.

Yine 1966-1967 öğretim yılında resmi ana okullarında okuyan çocuk sayısı 150'den ibaret iken,1992-93 eğitim döneminde resmi ana okullarında okuyan çocuk sayısı 127.794'e çıkmıştır. Özel ana okullarında ise 3.272 öğrenci eğitim görürken 1992-93 öğretim döneminde 6.671 öğrenci eğitim görmektedir.

Bu iki döneme dikkatle bakıldığında 1966-67 eğitim döneminde resmi ana okullarında eğitim gören çocuk sayısı, özel ana okullarında eğitim gören çocuk sayısının 21'de bir kadar iken, 1992-93 eğitim döneminde devletin konuya vermiş olduğu önemle resmi ana okullarında eğitim gören çocuk sayısı, özel ana okullarında öğrenim gören çocuk sayısının 18 katına çıkmıştır.

III.Beş yıllık kalkınma planında 1970-71 yılında resmi 6 anaokulu bulunurken, özel kesime ait ana okulu sayısı 70'dir. Oysa 1992-93 yılında tablo incelendiğinde resmi ana okulu sayısı 4.483'e, özel anaokulu sayısı ise 266'ya yükselmiştir.

Özel ana okulu sayısı 1970-71 yılında resmi anaokulu sayısının yaklaşık 20 katından fazla iken,1992-93 yılında resmi anaokulları özel okulların yaklaşık 17 katına ulaştığına dikkat edilmelidir.

Tüm bu bilgilere rağmen okul öncesi eğitimde sayıları artan özel anaokullarının okul öncesi eğitim probleminin haliyle kendilerinden beklenen vazifeleri yerine getiremeyecekleri meydandadır. İlkokul öncesi eğitimin (İlkokul çağ nüfusunun tamamına eğitim imkanları sağlandıktan sonra) süratle ele alınması lazımdır.

Kadınların çalışma hayatına atılma imkanları bulunan sanayi şehirlerinde bu teşebbüsün şimdiden başlatılmasında fayda vardır. Kız sanat enstitüsü mezunlarının istihdam edileceği sanayi şehirlerini de şartlarının bu mahallelerdeki ailelerin durumlarını ve anaokulu ile tutumlarını meydana çıkarıcı araştırmalarla tespit etmek suretiyle ortaya koymak gereklidir.

İlkokul öncesi eğitim imkanlarından biri de aile içi okuma faaliyetleridir. Küçük çocuğa kitap okuyarak dinlenmesini temin etmek çocuğun zihni inkişafını ve ferdiyet karakteristikleri üzerindeki tesirlerini küçümsemeye imkan yoktur. Ancak

okuma bilmeyen kadın nüfusun okuma-yazma kursları yardımıyla en aza indirilmesi gerektir. Bir ileri aşamada ise gezici kütüphane hizmetlerinin mükemmel bir şekilde organize olması ve çocuk edebiyatının çocuklara başarı arzusu, iyi ahlak ve birlik şuru aşılacak şekilde gelişmesini gerekli kılmaktadır.

OKUL ÖNCESİNDE DURUM (1992-1993)

Tablo - 4-

Okul Öncesi Eğitim kurumları	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğrenmen Sayısı
Bağımsız Anaokulu	79	5.508	424
Anasınıfı (İlkokul ve İlköğretim Okulu, YİBO ve Lise Bünyesinde)	5.998	137.658	7.573
Uygulamalı Anaokulu (Kız Tek.Öğr.Okulları bünyesinde)	56	107	1.014
Anasınıfı (Özel Eğt.Okulu Bünyesinde)	140	3.303	293
Özel Anaokulu	208	4.832	301
Özel Anasınıfı	219	8.811	717
GENEL TOPLAM	6.830	159.347	9.622

Milli Eğitimle İlgili Bilgiler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Evi , Ankara - 1996, S- 10

2- İlköğretim

Dünya Coğrafyasında benzeri olmayan bir özelliğe sahip ülkemizin Dünya ile bütünleşmesi dikkate alındığında , siyasi ve ekonomik öneminin gün geçtikçe artmakta olduğu gözlenmektedir. Yaklaşık 65 milyon insanın yaşadığı ve yüzde 2 civarında nüfus artışı ile komşu ülkeler ve bazı Avrupa ülkeleri içerisinde en çok nüfusa sahip oluşu, bu nüfusun genç bir özellik arz etmesi ve teknolojinin hızlı değişmesi, eğitim sistemimizin sorgulanmasını ve yeniden düzenlenmesini gündemde tutmaktadır. Ülkemizin gelişmesi yolunda nüfusun itici güç olabilmesi için çocuklarımızın eğitimi daha önem kazanmaktadır.

Sistemin,kişi ve toplum hayatı üzerindeki önemi göz önüne alındığında; Çağdaş dünya ile uyumlu, iyi üreten , iyi tüketen, yaratıcı ve milli bilinçle donanmış bireylerin yetiştirilmesi zorunlu görülmektedir.

Bireylerin ; hızlı teknolojik gelişmelerle, giderek karmaşıklaşan toplum yaşamına ayak uydurabilmeleri için çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmaları gerekmektedir. Bu da her bireyin nitelikli temel eğitimden, elden geldiği kadar uzun süre yararlanması gerektiğini ortaya koymaktadır⁵².

Anlaşıldığı gibi On beşinci Eğitim Şurasında ilk ele alınan konu ilköğretim süresinin çağa uygun olarak temel eğitim süresinin uzamasının gerekliliği ve amacı anlatılmaya çalışılmıştır. Toplumların geliştikçe eğitim sisteminin temelini oluşturan İlköğretim süresinin uzaması gerekliliği Avrupa Birliği Ülkelerinden örneklerle pekiştirilmiştir.

Yine On beşinci Milli Eğitim Şurasında konuyla ilgili olarak “Avrupa Birliği Ülkelerinde zorunlu eğitim ; sekiz ülkede 8 yıl, dokuz ülkede 9 yıl,oniki ülkede 10 Yıl, iki ülkede 11 ve üç ülkede’de 12 yıldır.

Sanayileşme ve demokratikleşme yolunda önemli adımlar atılan ülkemizde vatandaşların eğitim ihtiyacına cevap vermek üzere zorunlu eğitim süresinin uzatılması gereği hissedilmeye başlanmıştır. Beş Yıllık Temel Eğitim hedefini gerçekleştiren ülkemizde , 3 yıllık Ortaokul eğitiminin de “Zorunlu Eğitim” kapsamına alınması ve 8 yıllık zorunlu temel eğitime geçilmesi,1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile 1973 yılında kabul edilmiştir.

İlköğretimin 8 yıla çıkarılması ve zorunlu hale getirilmesi toplumun refah düzeyinin yükseltilmesinde , kültürel değerler kazandırmada ve varolanı yaşatmada en önemlisi ,çağın gelişmelerini ve sorunlarını anlamada,bunlara çözüm üretmede , daha geniş bir kitle katılımını sağlaması bakımından önem taşımaktadır⁵³.

Tüm bu yukarıda yazılan İlköğretim ile ilgili bilgilere daha detaylı geçmeden önce eğitimimizin içinde bulunduğu genel durumunu incelersek konu daha iyi anlaşılacaktır.

⁵² 15.Milli Eğitim Şura..., s - 101

⁵³ 15.Milli Eğitim Şura..., s - 102

Yedinci beş yıllık Kalkınma Planında belirtilen ve eğitimde ülkemizin bulunduğu mevcut durum açıklanmıştır.

“Nüfusun eğitim düzeyinin yetersizliği devam etmektedir. 1990 yılı itibariyle 6 ve daha yukarı yaş da ki nüfus içerisinde erkeklerin yüzde 11.2’si kadınların ise yüzde 28’i okuma yazma bilmemektedir. Okur-yazar erkek nüfusunun yüzde 73.6’sı ilkokul mezunu veya her hangi bir eğitim kurumunu bitirmemiştir.

Okur-yazar kadınlarda ise oran yüzde 81,6’dır. Ortaokul ve dengi okul mezunu olanların oranı erkeklerde yüzde 10.8, kadınlarda yüzde 4,7 iken , bu oranlar Okur-yazar kadın nüfus içerisinde sırasıyla yüzde 8,3 ve 2,6 ’dır.

NÜFUSUN EĞİTİM DURUMU
TABLO - 5

Nüfus ve Eğitim Durumu	6 + Yaş Nüfusu			Okur Yazar Nüfusu Yüzde		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
6 + Yaş Nüfusu	100	100	100			
Okur Yazar Nüfus	80,5	88,8	72	100	100	100
İlkokul Mezunu	46,1	49,1	43,1	57,3	55,3	60
Ortaokul ve Dengi Okul Mezunu	7,6	9,6	5,4	9,4	10,8	7,6
Lise ve Dengi Okul Mezunu	7,8	9,5	6	9,7	10,7	8,3
Yüksek Öğrenim Mezunu	3	4,2	1,8	3,8	4,7	2,6
Öğrenim Kurumu bilinmeyen	0,02	0,02	0,01	0,02	0,02	0,02
Bir Öğrenim kurumundan mezun olmayan	15,9	16,3	15,5	19,8	18,3	21,6
Mezun olup olmadığı bilinmeyen	0,04	0,04	0,03	0,04	0,05	0,04
Okuma Yazma Bilmeyen	19,5	11,2	28			

VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı ,s - 20

İş gücünün eğitim düzeyi de yeterli ölçüde geliştirilememiştir. 1990 yılı genel nüfus sayımına göre işgücünün ancak yüzde 5.2'si yüksek öğrenim, yüzde 9.7'si lise ve dengi okul, yüzde 7'si ortaokul ve dengi okul mezunu olup geri kalan yüzde 78.11'i ilkokul veya daha düşük eğitim düzeyindedir⁵⁴.

Okullaşma oranları 1994-95 öğretim yılında 4-6 yaş grubundaki okul öncesi eğitimde yüzde 5.1, ilkokullarda yüzde yüz, ortaokullarda yüzde 65.6, genel ve mesleki teknik liseleri kapsayan orta öğretimde yüzde 53, yüksek öğrenimde yüzde 12.5'i örgün öğretimde olmak üzere yüzde 26.87 seviyesine ulaşmıştır.

EĞİTİMDE SAYISAL GELİŞMELER

Tablo -6

Eğitim Kademeleri	1989-90		1994-1995	
	Öğrenci Sayısı (Bin Kişi)	Okullaşma Oranı Yüzde	Öğrenci Sayısı Bin Kişi	Okullaşma Oranı Yüzde
Okul Öncesi Eğitim(4-6' Yaş)	112	2,8	202	5,1
Sekiz Yıllık Temel Eğit.	9.140	86,2	9.651	89,8
İlkokullar	6.848	102,1	6.985	104,4
Ortaokullar	2.292	58,8	2.666	65,6
Ortaöğretim	1.328	36,6	2.125	53
Genel Lise.	751	20,7	1.227	30,6
Mes.ve Tek				
Liseler	577	15,9	899	22,4
Yüksek Öğrenim	645	14,5	1.339	26,7
Örgün Öğretim	416	9,4	628	12,5
Açık Öğretim	229	5,2	711	14,2

VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı ,S - 20-21

⁵⁴ VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı ,s - 20

Avrupa birliği ÷lkelerinde zorunlu temel eğitim süresi 9-12 yıl arasındadır. ÷lkemizde de zorunlu eğitim süresinin arttırılması yönünde çabalar olmasına karşın, bu eğitimin sekiz yıla çıkarılması sađlanamamıřtır⁵⁵.

Eğitimde sağlanan sayısal gelişmelere rağmen, nüfus artışı ve iç göçler nedeniyle başta büyük kentlerde olmak üzere ikili ve kalabalık sınıflarda eğitim yanında tüm kademelerde eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği gelişmeleri sınırlamaktadır.

Öğretim programlarının bilimsel esaslara göre geliştirilmesi sağlanamamıştır. Öğretmen ve öğretim üyesindeki sayı yetersizlikleri ve fırsat eşitliğinde olumsuz şekilde etkilemektedir⁵⁶.

Yedinci beş yıllık kalkınma planına alınan ÷lke eğitim düzeyinde ilköğretimden itibaren tüm öğretim dallarında istenilen seviyenin çok uzağında bulunduğumuz gerçeği tüm çıplaklığı ile gözler önüne serilmiştir.

Üstelik yararlarını daha önce sıraladığımız ilköğretim seviyesinin sekiz yıla çıkarılması da ne yazık ki hayata halen daha geçirilememiştir.

Temel eğitim insanın çocukluk çağını kapsayan bir eğitim dönemi olmasıyla büyük bir önem taşımaktadır. Bu dönem tam anlamıyla koruyucu, geliştirici bir eğitimin uygulanması gereken dönemdir. Bilindiği gibi yasalarımızda “ Çocuk kavramı ortak bir tanıma kavuşmamıştır.

Onayladığımız çocuk hakları sözleşmesi, 18 yaşın altındakileri “Çocuk” olarak kabul etmektedir. 1992’de onayladığımız 59 sayılı uluslararası çalışma örgütü (İLO) sözleşmesi ise 15 yaşından küçüklerin iş yerlerinde çalıştırılmayacağı’nı hükme bağlamaktadır.

Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, İlkokul mezunlarının, yani 11 yaş altındaki çocukların “Aday çırak” yine bu kanun ile iş kanunu , 13 yaşındaki çocukların “çırak” olduğunu, Medeni Kanun, yargıç kararı ile 14 yaşındaki kız, 15 yaşındaki

⁵⁵ VII.Beş Yıllık ..., s-20

⁵⁶ VII.Beş Yıllık..., s-21

erkek çocukların evlenebileceğini, küçükleri muzır neşriyattan koruma kanunu ise 18 yaşın altındakilerin “ Küçük” olduğunu hükme bağlamaktadır.

15 Milli Eğitim Şura çalışma komisyonumuz bu gerekçeler çerçevesinde kapsam ve kavramı konusunda aşağıdaki kararı benimsemiştir.

İl ve bölge raporlarında önerilen temel eğitim kavramı, yerine başta anayasa ve diğer mevzuatta yer aldığı şekli ile “İlköğretim Kavramı” benimsenmiştir.

Yakın gelecekte 5-6 yaş öncesi eğitim, ilköğretim bünyesine alınmalı, ilköğretim kesintisiz sekiz yıl sonunda tek tip diploma verilmeli 9.sınıf liseye yada mesleki eğitime yönlendirme yılı olmalı, böylece ilköğretimde zorunlu 2+8+1 sistemi oluşturulmalıdır. Çocukluğun tam yaşandığı, çocukların kendilerini, ailelerinde çocuklarını tam tanıdığı bu dönemde bulunan bu çocuklar çirak yapılmamalıdır. Uzun vadede zorunlu eğitim 18 yaşını kapsayacak şekilde düzenlenmelidir⁵⁷.

Yine 15.Milli Eğitim Şurasında ilköğretim programlarında bir standarda ulaşamadığı belirtilmiştir.

“ İlköğretim kapsamına giren okulların programlarında tam bir bütünlük yoktur, bu programlarda tekrar dikkati çekmekte, yeni konu ve etkinliklerde muhtevada yeterince yer almamaktadır. programlarda bilişsel, duygusal ve psiko-motor beceriler yeterli ölçüde dengelenmemiştir. Ayrıca programların çocuk gelişimine uygunluk boyutu da tartışılabilir. Kaynaştırma eğitiminin uygulandığı okulların ve özel eğitim sınıflarının şartları’ da yetersizdir⁵⁸.”

İlköğretim programlarında görülen problemler gibi İlköğretim yapılanmasında da problemler mevcuttur.

15.Milli Eğitim Şurası yapılaşmadaki problemleri şu belirtilmiştir.

“Milli Eğitim Temel kanununun ön gördüğü sekiz yıllık İlköğretimi sağlayacak sayıda okul kurulamamıştır. İlkokul, Ortaokul, İlköğretim Okulu, yatılı İlköğretim Bölge Okulu, Pansiyonlu İlköğretim Okulu, Genel ve Mesleki Teknik Liseler

⁵⁷ 15.Milli Eğitim Şura..., s - 103

⁵⁸ 15.Milli Eğitim Şura..., s - 105

bünyesindeki orta okullar, Özel Eğitim ve Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı ilk ve ortaokullar, yaygın eğitim kurumları arasında yer alan pratik kız sanat ve çıraklık eğitim kurumları bünyesindeki ortaokullar, İlköğretim kurumlarını oluşturmakta ve sistemi bütünlükten uzaklaştırmaktadır⁵⁹.”

Şeklinde ilköğretimdeki yapılanma problemi özetlendikten sonra bazı öneriler üzerinde durulmuş ve çözümler üretilmiştir.

Öneriler;

1- İlköğretim okullarında ilk ve ortaokul biçimindeki yapay uygulamadan vazgeçilmesi ilkokullarda 6.7.8 ve 9. Sınıfları bağımsız ortaokullarda ise 1.2.3.4. ve 5. Sınıflar açılarak yumuşak bir geçiş sağlanmalıdır.

2- Yeniden yapılanma VII.beş yıllık kalkınma planın'da ön görüldüğü şekilde hızlandırılmalı, il düzeyinde eğitim planları yapılmalıdır⁶⁰.

ÜLKEMİZDE 1995-96 ÖĞRETİM YILI İTİBARI İLE DURUM AŞAĞIDAKI GİBİDİR. İLKOKULLAR (1995-96 ÖĞRETİM YILI)

Tablo - 7

ÖĞRETİM DAİRESİ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI
İlköğretim Genel Müdürlüğü	47.677	6.385.541	225.800
Özel Eğt.Reh.ve Dan.Hiz.Genel Müd.	75	5.246	816
Özel Öğretim Kurumları Gen.Müd.	286	6.896	3.172
TOPLAM	48.088	6.896.762	229.791

Milli Eğitimle İlgili İstatistikler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Evi, Ankara-1996, S-192

⁵⁹ 15.Milli Eğitim Şura..., s - 106

⁶⁰ 15.Milli Eğitim Şura...,s - 107

Talim terbiye kurulu eski başkanı sayın Emin SAĞLAMER'in On beşinci Mili Eğitim Şurasında yaptığı konuşmada:

“ 6 ila 14 yaşları arasındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. İlköğretim kadın ve erkek bütün Türklerin milli gayelerine uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine, yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.”

İlköğretim, ilköğretim kurumlarında verilir. Amacı, her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

İlköğretim okulları, 5 yıllık ilkokullar ile 3 yıllık ortaokullardan meydana gelir⁶¹.

Tüm bu tanımlar ilköğretim okul ve öğrenci sayısına paralel olarak, öğretmen sorunu da çözüm beklemektedir.

15.Milli Eğitim Şurasında öğretmen yetiştirilmesi sorunu hakkında da şu tespitler yapılmıştır.

Türkiye öğretmen yetiştirme konusunda oldukça geniş bir deneyime sahiptir. 16 Mart 1958'de kurulan Daruül-Muallimin geleneği yaklaşık kırk yıl sonra II.Meşrutiyet döneminde oldukça geniş bir yapıya kavuşturulmuştur.

Bu deneyim Cumhuriyet dönemini'de etkilemiştir. TC. bir yandan geçici önlemlerle öğretmen açığını kapatmaya çalışırken, öte yandan dünyadaki çağdaş örnekleri de göz önüne alarak kendi öğretmen yetiştirme sistemini kurmayı da başarmıştır.

1982 yılına kadar geliştirilmiş olan ilk öğretmen okulları, orta öğretmen okulları (Eğitim Enstitüleri), yüksek öğretmen okulları, köy enstitüleri, pedagoji enstitüleri gibi modeller uzun zaman öğretmen yetiştirme görevini üstlenmiştir.

1982 yılında kabul edilen 2547 sayılı yüksek öğrenim kanunu ile öğretmen yetiştirme işi, üniversitelerin sorumluluğuna bırakılmıştır.

İlköğretim sistemi olarak 2 + 3 + 1 = 11 yıl ön görüldüğünden öğretmen yetiştirme sistemimizin de buna paralel olarak düzenlenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir⁶².

⁶¹ 15.Milli Eğitim Şura...,s - 192

⁶² 15.Milli Eğitim Şura...,s - 108-109

Türkiye de uzun yıllar, eğitim öğretim gören cinsiyetler arasında uçurum vardı, ancak aşağıdaki tablo verileri dikkatlice incelendiğinde, 1995-96 öğretim döneminde daha önceleri kız erkek arasındaki uçurumun neredeyse hiç kalmadığı, özellikle ilköğretim için işin çözülmek üzere olduğu görülmektedir. (Bu konu için daha ayrıntılı bilgi tablo - 19’da bulunmaktadır.)

*CİNSİYETE GÖRE ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYISI
(1995-1996 Öğretim Yılı)*

Tablo - 8

EĞİTİM KADEMESİ	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI		
	TOPLAM	ERKEK	KIZ	TOPLAM	ERKEK	KIZ
Okul Öncesi	159347	84357	74990	9622	48	9574
İlköğretim	9547838	5124927	4422911	298735	170895	127840
İlkokul	6896762	3526770	3369992	229791	130153	99638
Ortaokul	2651076	1598157	1052919	68944	40742	28202
Ortaöğretim	2223236	1349162	874074	139691	83301	56390
Genel Lise	1277115	739731	537384	69533	39476	30057
Mesleki ve Tek.Lis.	946121	609431	336690	70158	438725	26333
TOPLAM	11930421	6558446	5371975	448048	254244	193804

Milli Eğitim ile Bilgiler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Evi, Ankara-1996 , S - 7

Tablo incelendiğinde okul öncesinden başlayarak ilk ve ortaokul kademelerinde farkın ne kadar azaldığı görülmektedir. İlkokulda okuyan erkek öğrenci sayısı 3.526.770 iken, kız öğrenci sayısı 3.369.992; ortaokulda okuyan erkek öğrenci sayısı 1.598.157 iken, kız öğrenci sayısı 1.052.919 olduğu gözlenmektedir.

Cinsiyet farkları bu rakamların ışığı altında en azından ilköğretim için okumada engel olmaktan çıktığı görüntüsü gözlenmektedir.

İlköğretim ile ilgili olarak son olarak okullaşma oranları konusu üzerinde durulması gerekirse - ki bu konu tezde ayrı bir konu olarak ele alınmıştır-

EĞİTİM KADEMELERİNE GÖRE OKULLAŞMA ORANLARI

(1995-96 Öğretim Yılı)

Tablo -9

Eğitim Kademesi	Okullaşma Oranı	
	Plan Hedefi	Gerçekleşme
Okul Öncesi	6,5	7,6
İlköğretim	91,4	88,8
Orta Öğretim	56,4	53,4

Milli Eğitim ile Bilgiler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Evi, Ankara-1996 , S - 5

Okul öncesinde planlanan hedef aşılmasına rağmen, ilköğretim ve ortaöğretimde planlanan hedefe çok yakın bir gerçekleşme oranı gözlenmektedir.

VII. Beş yıllık kalkınma planında ise, okullaşma oranları okul öncesi eğitimde yüzde 16, sekiz yıllık zorunlu temel eğitimde yüzde yüz, orta öğretimde yüzde yetmiş beş ve yüksek öğrenimde yüzde on dokuzu örgün öğretimde olmak üzere yüzde otuz bir olarak planlanmıştır.

3- Ortaöğretim.

15.Milli Eğitim Şurasında ortaöğretim yeniden yapılanması gerektiği vurgulanarak

“ Bilgi ve iletişim çağına erişebilmek için Türk milli eğitim sistemini 2000’li yıllara hazırlarken, siyasi, sosyal, ekonomik ve teknolojik alanlarında bir dizi düzenleme yapılması zorunluluğu vardır.”

Ülkelerin kalkınmasında milletler arası bulgulara göre, sermaye birikiminin rolü yüzde seksen, sermaye etkinliğini arttıran bilim ve teknolojinin rolü ise yüzde yetmiştir. Buna göre ülkemizin 2000’li yıllarda ihtiyaç duyacağı insan gücünün yetiştirilmesinde asli unsur olarak ortaöğretimin yeniden yapılanması gerekmektedir.

Ortaöğretim’de yeniden yapılanma VII. Beş yıllık kalkınma planı ilke, hedef ve politikaları hedef ve doğrultusunda, ortaöğretim’de iş hayatına dönük meslek kazandırma, öğrencinin eğitim süreci içerisinde kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde mesleğe yönelmesine yardımcı olma, mesleki gelişimine ilişkin davranışını kazanmasını sağlamak, mesleğe yönelmede alt yapıyı oluşturan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini geliştirme ve yönlendirme konularında aşağıdaki kararlar alınmıştır⁶³.

Ortaöğretimden üniversiteye yönelme sürecini yeniden düzenleyebilmek, üniversite önündeki aşırı yığılmayı önlemek ve ülkemizin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara insan gücünü yetiştirebilmek amacıyla, yüksek öğrenim öncesinde ve ortaöğretim

kademesinde yoğun şekilde faaliyet gösteren özel dersanelerin mesleki ve teknik eğitime yönelmeleri ve uygun olanların ortaöğretim ve yüksek öğretim kurumları oluşmaları desteklenecektir.

⁶³ 15.Milli Eğitim Şura...,s - 213

Zorunlu temel eğitimin ikinci kademesinden başlamak üzere ortaöğretim’de etkin ölçme değerlendirme sistemi oluşturularak, piyasanın talebine yönelik insan gücü yetiştirilmesi amacıyla mesleki ve ortaöğretimin etkinliği arttırılacaktır.

Bu plan döneminde okul öncesi eğitim tecriden yaygınlaştırılarak, AB birliği ülkelerinde norm olan 9 yıllık zorunlu eğitim, bu aşamada ülkemizin tüm bölgelerinde, eğitim birliği yasaları çerçevesinde 8 yıllık zorunlu temel eğitim olarak uygulamaya geçilecek ve yüksek öğretime geçişte yığılmaları önlemek için ortaöğretimde yeni bir yapılan maya geçilecektir.

Uluslararası rekabet gücünün arttırılmasında ileri teknolojinin kullanımı, geliştirilmesi ve üretilmesi birincil öneme sahiptir. Bu bağlamda insan gücü potansiyelinin değerlendirilmesi ve niteliğinin arttırılarak üretim sürecine katılımının arttırılması gerekmektedir. Eğitim sistemi bu amaca hizmet edebilecek dinamik bir yapıya kavuşturulacaktır. İhtiyaç duyulan insan gücünün yetiştirilmesi amacıyla orta ve yüksek öğretim kademelerinde örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime önem verilecektir.

Örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitimin dünya standartlarına yükseltilmesine, meslek standartları ve sertifikasyon sistemi üzerinde yapılan çalışmaların tamamlanmasına, okul ve iş hayatı ilişkilerinin geliştirilmesine, temel bilgi ve beceriler ile yeni teknolojilerin okulda verilmesine ve uygulamanın iş yerlerinde yapılmasına ve hizmet içi eğitime gereken önem verilecektir⁶⁴.

Ortaöğretim hem kalifiye işçi ihtiyacının karşılanması hem de üniversiteler önündeki aşırı yığılmanın olmaması için On beşinci milli eğitim şurasında yeniden yapılanmanın gereğine inanılmış ve bununla ilgili olarak aşağıdaki bazı kararları almıştır.

1- Milli Eğitim Temel Kanunu amaç ve ilkelerine göre, genel ortaöğretim ile mesleki ve teknik öğretimin amaçları ve yetiştireceği öğrenci tipi yeniden tanımlanmalı ;

2000 ’ li yılların gerçekleri, değişimleri ve geleceğin ihtiyaçları çok iyi araştırılarak, beyin ve genler üzerindeki yeni buluşların eğitime etkileri takip

⁶⁴ VII.Beş Yıllık ..., s-24

edilerek “ sorularla programlı öğrenim” , “keşif yolu” vb. Öğrenim teknikleri de kullanılarak, ileri dünyanın eğitimdeki düzeyine ulaşmak amacıyla bunlara göre müfredat ve dersler yeniden düzenlenmeli, çok hızlı okuma, iyi anlamam ve gözlem alanları iyi kullanarak, bilgi birikim kaynaklarına yazı yazma standartlarına ulaşarak sanata yönelmiş, hareketli, atılımcı insan tipi meydana getirilmeli, yaratıcı düşünceyi geliştirme, öğrenmeyi öğrenme, bilgi tarama ve bulma yöntemleri geleceği hesaplama, milli kültür ve Türk dünyasıyla eğitimin ortak Türkçe'nin koordinasyonu hedeflenmeli, bu surette artan nüfusun ve sınıflarda yığılmaların, ilave çözümü olarak yeni öğrenim teknolojileri devreye sokulmalı, bunun içinde ülke şartlarının gerektirdiği insan gücünün yetiştirilmesi için ortaöğretim kurumları, öğrencilerin yüzde 65'ini mesleki - teknik eğitime, yüzde 35'ini genel eğitime yöneltecek ve bu yönde öğretim görmelerini sağlayacak şekilde yeni bir yapıya kavuşturulmalı, insan gücü-eğitim-istihdam dengesi kurulmalıdır.

2- Avrupa Birliği ülkeleri ortalamaları ile eğitimde aynı düzeye ulaşabilmek için mevcut öğretim programları geliştirilmelidir.

3- Ortaöğretim'de yabancı dilde eğitim yerine, yabancı dil öğretimi yapılmalı ve yabancı dil öğretimine önem verilmeli, zorunlu yabancı dil öğretimi, isteğe dönük hale getirilmelidir.

4- Ortaöğretim veren, özel öğretim kurumları teşvik edilmeli, bu kurumların mesleğe yönelik program uygulamaları özendirilmelidir.

5- Mesleki ve Teknik öğretimde sistem bütünlüğü esasına dayalı eklemli (modüler) eğitim programları uygulanmalı, alan ve dal öğretimine önem verilmelidir.

6- Ortaöğretim kurumları programları esas alınarak, mesleki ve teknik eğitim ağırlıklı olmak üzere en az sekiz yıllık eğitim üzerine ortaöğretim öğretime devam etmek isteyen öğrencilere bir yıllık hazırlık ve yönelme eğitiminden sonra iki tür eğitim veren a- Mesleki ve Teknik Eğitim b- Genel Eğitim okulları olmak üzere, yatay ve dikey geçişler sağlanmalıdır⁶⁵.

⁶⁵ 15.Milli Eğitim Şura...,s - 261

Tablo -10

OKUL TÜRÜ	OKUL	TOPLAM		KADROLU ÖĞRETMEN
		ÖĞRENCİ	ORANI %	
Toplam	4239	1743471		124947
Genel Liseler	2020	990760	56,83	67258
Resmi	1802	945389	54,22	60201
Lise	1573	884824	50,75	53300
Akşam	11	6122	0,35	186
Anadolu	105	32359	1,86	4894
Fen	18	3857	0,22	464
Öğretmen	21	5136	0,29	
Anadolu Öğretmen	64	12081	0,69	1239
Anadolu Güzel	10	1010	0,06	118
Sanatlar				
Özel	218	45371	2,60	7057
Mesleki ve Teknik Liseler	2219	752711	43,17	57689
Resmi	2201	750766	43,06	57532
Erkek Teknik	685	319551	18,33	18687
Kız Teknik	436	59546	3,42	12225
Ticaret Turizm	336	176144	10,10	8192
Din Öğretimi	391	137490	7,89	14039
Sağlık Meslek	319	52110	2,99	3339
Tarım Meslek	18	2247	0,13	223
Diğer	16	3678	0,21	827
Özel	18	1945	0,11	157

15. Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Evi, Ankara-1996, S - 261

1992-93 öğretim yılında okuyan öğrencilerin, yüzde 56,83'ü genel, yüzde 43,17'si mesleki ve teknik liselerde okumaktadır.

Genel liselerde okul başına 490 öğrenci düşmekte iken mesleki ve teknik liselerde 339 öğrenci düşmektedir⁶⁶.

Örgün ve yaygın mesleki teknik eğitimin dünya standartlarına yükseltilmesine, meslek standartlarını ve sertifikasyon sistemi üzerinde yapılan tamamlanmasına,

⁶⁶ İstatistiklerle Türkiye, DİE Yayınları, Ankara-1994, s - 136

okul ve iş hayatı ilişkilerinin geliştirilmesine, temel bilgi ve beceriler ile yeni teknolojilerin okulda verilmesine ve uygulamanın iş yerinde yapılmasına yani hizmet içi eğitime gereken önem verilmeye çalışılacaktır.

Açık öğretim, örgün eğitimin yanı sıra geniş kitlelerin ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri elde etmelerine imkan verecek esnek bir yapıda geliştirilecektir⁶⁷.

4- Yükseköğretim.

Türkiye’de yüksek öğretimle ilgili en önemli problem plan hedeflerini aşan yeni kayıtların yapılması olarak ifade edilebilir. Özellikle özel okulların faaliyete geçmesinden sonra fizik, kimya, dışçılık, eczacılık ve teknik yüksek öğretim dallarında yeni plan hedeflerin aşan kayıtlar yapılmıştır. Bütün bu dallarda özel öğretim müesseselerinde yapılan yeni kayıtlar devlet müesseselerindeki kayıtları aşan bir kapasiteye sahiptir.

Aynı konu On beşinci milli eğitim şurasında ele alınmış, öncelikle yüksek öğrenim problemi üzerinde durulmuştur.

“ Türkiye’de nüfus artış oranı çok yüksektir, bu bakımdan yüksek öğrenim kapılarına gelen öğrenci sayısı bir buçuk milyona yaklaşmış bulunmaktadır. Bu sayının ileri ki yıllarda daha da artacağı tahmin edilmektedir.

Söz konusu olan bu talebe karşılık, yüksek öğretimde yeterli kapasite yaratmak mümkün olamamaktadır. Mevcut olan arz ve talep dengesizliği yüksek öğrenime geçişi çok zorlamaktadır⁶⁸.”

Mevcut olan yüksek öğrenime geçiş sistemi, ülkemizde uzun süre etmiştir. Bu hizmet her yerde karşılanmıştır. Ancak, her sosyal müessese gibi, bu müessesede son yıllarda tartışılmaya başlanılmıştır.

⁶⁷ VII. Beş Yıllık ..., s - 24-25

⁶⁸ 15. Milli Eğitim Şura..., s - 279

Yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi tartışmaları çok geniş kapsamlı bir konudur.

Bu geniş kapsamlı konuyu şöylece sınırlandırmak mümkündür.

1- Üniversiteye giriş sınavları, üniversite hazırlık kurslarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Üniversite hazırlık kursları üniversiteye girişte çok önemli olduğu için, ortaöğretim fiilen iki buçuk yıla inmiştir. Yavaş yavaş ortaöğretim kurumlarında yapılan eğitim-öğretim tamamen ortadan kalkacak bir duruma girmek üzeredir.

2- Yukarıda belirtilen durum, orta öğretimi ortadan kaldırmak üzere olduğu gibi, öğrencileri iki yerde eğitim görmeye itmekte ve öğrencileri büyük sıkıntı içine sokmaktadır. Aynı zamanda üniversite hazırlık kursları, özellikle dar ve orta gelir düzeyindeki ailelere büyük yük getirmektedir.

3- Üniversiteye giriş sınavları, bilindiği üzere iki kademe yapılmaktadır. Bu sınav sistemine göre öğrenciler tüm yaşamlarını bu iki sınava bağlamıştır. Bu durum öğrencileri psikolojik bakımdan sıkıntıya sokmaktadır.

4- Sınavın olumsuzlukları, üniversiteye girebilme şansını elde etmiş öğrencilerde görülmektedir. Ortaöğretimin ilk yıllarından başlayarak üniversiteye girebilme hedefi içinde olan öğrenciler, sınavda başarı gösterip istediği programa yerleştiğini öğrenince hedefe ulaştığını düşünmektedir. Bu öğrenciler üniversite birinci sınıflarında, yılların verdiği yorgunluğun etkisiyle, çalışma tempolarını düşürmekte ve dolayısıyla performansları, olması gereken düzeyin altına düşmektedir.

5- Sınavlara hazırlanma, öğrencilerin genel kültür kazanmaları için okumaları gereken kitapları okuyamamalarına neden olmakta, spor ve güzel sanatlar gibi eğitimin ayrılmaz bir parçası durumunda olan aktivitelerini azaltmakta ve kişiliklerinin gelişmesine büyük katkısı olan sosyal faaliyetleri sınırlandırmaktadır.

6- Üniversiteye giriş sınavlarının lise dengi okulların son sınıfında bulunan öğrencilere de açık olması, ek bazı sorunlar doğurmaktadır. Bu öğrencilerden üniversite sınavında başarılı olup ta mezun olamayacak durumda bulunan öğrenciler, öğretmenler kurulu kararıyla mezun edilmektedir. Bu öğrencilerin başarısız mezun olmasına yol açtığı gibi, üniversite sınavını kazamamış öğrenciler bakımından haksız ve adaletsiz bir uygulamaya da yol açmaktadır⁶⁹.

On beşinci milli eğitim şurasında yüksek öğretimin ilk kademesi olan üniversiteye giriş aşamasındaki problemleri anlatılırken yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesiyle ilgili raporda yeni görüşlere yer verilmektedir.

Bu rapor incelendiğinde ülkemizde nüfus artışı ve yüksek öğrenim görme isteğinin hızla artması nedeniyle, yüksek öğrenime geçişte, mevcut öğrenci seçme ve yerleştirme sınavının devam etmesi gerekliliği belirtilerek, sınavla ilgili şu görüşlere yer verilmektedir;

a- Daha önceki yıllarda orta öğretim kurumlarını bitirmiş ve ÖSYM'ye girmiş adaylar ile ortaöğretim kurumlarından yeni mezun olacak adaylar arasındaki adaletsizliği kaldırıcı ve yeni adaylar lehine destek sağlanması,

b- Tercihlerin ikinci basamak sınavından (sonuçlar belli olduktan sonra) sonra yapılması

c- Ortaöğretimdeki mezuniyet alanları ile, yüksek öğrenimdeki tercih alanlarının birbirine paralel hale getirilmesi

d- Psikolojik ve rehberlik hizmetlerine önem ve ağırlık verilmesi

⁶⁹ 15. Milli Eğitim Şura..., s - 279-280

e- Fen liseleri ile Anadolu liselerinden genel liselere nakillerin engellenmesi için gerekli tedbirlerin alınması

vb. Önlemlerin alınarak üniversite girişlerinde yaşanan olumsuzlukların kaldırılması gerekliliği belirtilmektedir⁷⁰.

Üniversite yönetimi hakkında ise;

“ Üniversite ve fakülte yönetimlerinin yetkilerinin artırılması, öğretim üyesi, araştırma görevlileri ve öğrencilerin yönetime katılmasının sağlanması için düzenlemeler yapılacaktır. Cümlesi ile yönetimin ortak fikir ve diyalog yoluyla oluşması ve her kesimin katkısının bulunması gerektiği belirtilmiştir.”

Toplumsal faydanın büyük olduğu zorunlu eğitimin devlet tarafından üstlenilmesi, bireysel faydanın nispeten büyük olduğu daha üst eğitim kademelerinde hizmetten yararlananın hizmetin bedelini ödemesi sağlanacaktır. Bu yapı fırsat eşitliği bakımından ödeme gücü olmayan öğrencilerin hizmetten yararlanabilmesini sağlamak üzere özel kesiminde katkısıyla dar gelirli aile çocuklarından başlanarak kredi ve burs sistemiyle desteklenecektir.

Devlet kesiminin de özel kesiminde eğitim hizmeti sunma faaliyetleri teşvik edilecektir. Kamu ve özel kesimde yaygın mesleki eğitimin teknik ve finansman yönünden kalkınmasına önem verilecektir⁷¹.

Yüksek öğrenim kurumlarında öğretim alanlarına göre öğrenci dağılımını incelediğimizde;

⁷⁰ 15. Milli Eğitim Şura...,s - 280-281

⁷¹ VII. Beş Yıllık...,s - 25

2.2. Türkiye 'de Gelir Düzeyi ve Eğitim Harcamaları⁸⁴

A.Baykal eğitimin gelir üzerindeki değil, gelirin eğitim üzerindeki etkisi araştırma konusu olmuştur.

$$e = \frac{\frac{dT}{T}}{\frac{dG}{G}}$$

- e : Eğitimin Talep Esnekliği
dT : Eğitim Talebinde Değişme
T : Eğitim Talebi
dG : Gelirde Değişme
G : Gelir

Burada (e) gelirdeki % 1' lik değişimin talepte yüzde kaçlık değişmeye yol açtığını gösterir.

Türkiye'de okullaşma oranlarını 1984 yılını baz olarak alıp, kişi başına düşen reel gayri safi yurtiçi hasıla rakamları ile kıyasladığımız zaman,

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla artışına ve ilkokulda okullaşma oranlarına baktığımız'da (1984 yılını baz olarak alıp) okullaşma oranları artışı umulanın altında kalmış ve 1995 ve 1996 öğretim yılında, öğretim kademeleri itibarı ile Gayri Safi Yurt İçi Hasıla oranlarına değil, plan hedeflerine bile ulaşamamıştır.

⁸⁴ Ali BAY KAL, Okullaşmanın Gelir Esnekliği, Boğaziçi Üniversitesi , İstanbul-1976-1977

GSYİH ARTIŞ ORANLARI

Tablo- 15

YILLAR	GSYİH	Artış Oranları
1984	3162	0
1985	3327	1,05
1986	3581	1,07
1987	3956	1,11
1988	4101	1,03
1989	4191	1,02
1990	4660	1,11
1991	4811	1,03
1992	4991	1,03
1993	5562	1,11
1994	5278	0,95

Türkiye İstatistik Yılı 1995, DİE, Ankara-1996, s - 693

Diğer ülkelerle kıyaslandığında ise (Askeriye' de verilen Okur-Yazarlık kursları, halka açılan okur - yazarlık kurslarına rağmen) okur yazarlık oranları hala (1990 yılı verileri) ile yüzde 88 oranında olması⁸⁵ , Kişi Başına gayri safi milli hasıla'nın artış hızının pek çok Avrupa ülkesinin'de gerisinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak baktığımızda, gelir ile okullaşma oranları arasındaki ilişkinin tam olmasa da çok yüksek olduğunu gösteriyor.

⁸⁵ 21.yy Doğru ...,s - 23

EĞİTİM KADEMELERİNE GÖRE OKULLAŞMA ORANLARI
(1995 - 1996 Öğretim Yılı)

Tablo -16

Eğitim kademesi	OKULLAŞMA ORANI %	
	PLAN HEDEFİ	GERÇEKLEŞME
1 Okul Öncesi	06.5	07.6
2 İlköğretim	91,4	88.8
3 Ortaöğretim	56,4	53.4
4 Genel Lise	32.0	29.9
5 Mesleki ve Teknik Lise	24,4	23.5
6 Yüksek Öğretim	31.0	27.1

Milli Eğitimle İlgili Bilgiler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Evi ,Ankara 1996, s - 5

Okullaşma ile gelir arasındaki ilişkinin tam olmasa da çok yüksek olduğunu gösteriyor.

3-Eğitim Düzeyinin ve Türlerinin Önemi

Eğitim İktisadi kalkınma üzerinde etkiliyse de bir etkinin saptanmasında, eğitim düzeyi ve eğitim türleri de dikkate alınmalıdır. Çünkü diplomasız okur - yazarlık ile orta ve yüksek öğretimin iktisadi kalkınma üzerindeki etkileri farklıdır.

3.1. Eğitim Düzeyinin Önemi

Gerek gelişmekte olan ülkelerde gerekse gelişmiş ülkelerde eğitim iktisadi kalkınmayı üç şekilde etkilemektedir.

**YÜKSEK ÖĞRENİM KURUMLARINDA ÖĞRETİM ALANLARINA GÖRE
ÖĞRENCİ DAĞILIMI ve MEZUN OLMA YÜZDELERİ**

Tablo-11

ÖĞRETİM ALANI		1988-89	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93
Toplam	A	540446	644835	705409	759047	859484
	B	75639	80798	83855	87428
Beşeri Bilimler	A	25191	26378	28206	29505	32043
	B	4245	3831	4212	4328
Eğitim Bilimi	A	59486	63464	66151	71503	81529
	B	14174	14578	11353	10335
Güzel Sanatlar	A	6871	7598	8680	9349	10189
	B	1006	990	1229	1226
Hukuk	A	15365	16087	16526	17017	17559
	B	2477	2336	2048	2749
Doğal Bilimler	A	34236	37973	41238	43998	48066
	B	4601	4736	5213	5759
Toplumsal Bilimler	A	256530	317693	358590	393768	462083
	B	20521	23668	26569	27658
Mühendislik	A	86544	95534	102049	106859	115641
	B	16039	17064	18486	20078
Tıp Bilimleri	A	49520	51467	53343	55297	57976
	B	7199	7898	8471	9477
Tarım	A	19639	21107	22732	23709	26133
	B	3613	3922	4436	4055
Diğer	A	7064	7534	7894	8042	8265
	B	1764	1775	1838	1763

A:Öğrenci
B:Mezun Olan

Tablonun incelenmesinde:

Fakülte ve yüksek okullarda 1988-89 ile 1992-93 öğretim dönemleri arasında öğrenci sayısında yüzde 53'lük, mezun olan öğrenci sayısında ise yüzde 16'lık bir artış gözlenmektedir. Öğrenci yoğunluklarına göre incelendiğinde yüzde 54 ile toplum bilimleri birinci, yüzde 13 ile mühendislik bilimleri ikinci ve yüzde 9 ile eğitim bilimlerinin üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir⁷².

Tüm bu anlatılanların ışığında On beşinci milli eğitim şurasında alınan kararlardan bazıları şunlardır:

a- Yüksek öğretime giriş çalışmalarını yürütmek üzere milli eğitim bakanlığı ve yüksek öğretim kurulu'nun koordineli çalışması gerekli ve uygun görülmektedir.

b- Ortaöğretim sırasında üniversiteye yönlendirme sistemi genel kabul görmektedir,

c- Giriş sınavında kullanılan psikolojik ve eğitsel ölçme araçlarının hazırlanması ve geliştirilmesi için ölçme ve değerlendirme servislerine önem verilmelidir,

d- Ortaöğretim başarı puanının, başarı ve adaleti sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir

e- Yüksek öğretime geçişte, Türk dili ve edebiyatı bütün alanlarda yabancı dil, matematik, bilgisayar gibi dersler ile ilgili alanlarda değerlendirilmelidir,

f- Meslek liseleri ve meslek yüksek okulları sayısı ülke ihtiyaçları doğrultusunda artırılmalıdır.

g- Yüksek öğretimde kapasite arttırımı için;

Vakıf üniversiteleri haricinde özel yüksek öğretim kurumlarının açılmasına yasal olanak sağlanmalıdır.

Bu kurumlar yüksek öğretim kurulunun denetim ve gözetiminde olmalıdır

- İhtiyaç duyulan alanlarda ikinci öğretim teşvik edilmelidir.

- Çok kampüslü büyük üniversitelerin daha küçük üniversitelere bölünmesi ve bölünen üniversitelere de yeni birimler eklemek suretiyle ka

⁷² İstatistiklerle Türkiye, DİE, Ankara - 1994, s 137

pasite arttırılması yoluna gidilmelidir

- Gelişmekte olan üniversitelere daha fazla imkan vermek suretiyle kapasite artırımını sağlanmalıdır⁷³.

5- Üniversite Üstü Öğretim.

Nüfus projeksiyonları ve ileri ki yıllara ait insan gücü tahminleri dikkate alınmak üzere Devlet Planlama Teşkilatınca, araştırma süresinde yapılan bir araştırma, on yıllık bir süre zarfında ortaya çıkacak asistan ihtiyacı 20.000 olarak tespit edilmiştir⁷⁴.

Bu kadar fazla asistana memleketimizde doktora tahsili verilebilmesi üniversitelerimizin dar kapasitelerini aşmaktadır. Öte yandan üniversite hocalarının aynı zamanda araştırma yapma sorumluluğuna sahip kimseler olamasa da doktora öğretimi faaliyetlerini tahdit eden bir faktör olarak rol oynamaktadır.

Üstelik mezuniyet belgelerindeki üniversitelerimizde yeterince öğretim üyesi bulunmayışı buralarda üniversite üstü eğitimi hemen hemen imkansız kılmaktadır.

Bütün bu sebeplerin tesiri ile 1. ve 2.. Plan devrelerinde 3000 erden 6000 öğrencinin doktora tahsili görmek üzere dış ülkelere burslu gönderilmesi ve dönüşlerinde üniversite öğretim görevlisi olarak istihdam edilmeleri planlanmış, fakat her iki planda yer alan bu hedefin gerçekleştirilmesi başarılı bir netice vermemiştir.

⁷³ 15. Milli Eğitim Şura..., s - 280-281

⁷⁴ Yüksek Öğretim Araştırması, SPD Planlama Şubesi, Ankara, s - 75

Planlama devresinin başlangıcından sonra girişilen bu teşebbüsün başarısını balta yan sebepleri en mühim olanlara göre sıralayacak olursak⁷⁵;

Birincisi;

1. Plan döneminde , bilhassa fen ve mühendislik dallarında doktora tahsili yapmak üzere dış ülkelere gönderilen öğrencilerin düşük nispette gönderilmiş olmaları insan gücü ihtiyaçlarına duyulan bir uygulamanın gerçekleşmesine yol açmıştır.

İkincisi ;

Doktora için seçilmiş öğrencilerin isabetli seçilmemiş olmaları ile ilgilidir. Sosyal planlama Devresi tarafından yaptırılan ve öğrencilerin MEB'liğindeki dosyalarının incelenmesi esasına dayanan araştırma sonuçlarına göre seçilen öğrencilerin ancak pek azı üniversiteden mahrum bölgelerinde doğmuş bulunan öğrencilerdir.

Geri kalan yüzde 80'i bizzat üniversite bölgelerinde doğmuş bulunan öğrencilerdir.

Burada doktora için dış ülkelere gidiş imkanının üniversite bölgelerinde ve şehirlerinde yoğun bir şekilde toplandığını göstermektedir.

Üçüncüsü :

Sanayileşmiş ülkelerin doktoralı elemanlara bizzat büyük ihtiyaç duydukları

⁷⁵ KURTKAN Amiran, Yüksek Öğrenim Kurumlarına Öğretim Üyesi Yetiştirilmek Üzere Doktora için Yurt Dışına Burslu Olarak Gönderilen Öğrenciler Hakkında Araştırma, Devlet planlama Teşkilatı Yayın No:879, Ankara,- 1970

branşlarda kendi bünyeleri içinde doktora tahsiline duyulan aşırı talep dolayısı ile üniversiteyi ancak çok iyi derece ile bitirmiş mezunları bu tür kurslara kabul etmeleridir.

Ülkemizde siyasal bilgiler ve iktisat fakültelerinin orta derece ile bitirmiş mezunlar dış ülkelere doktora kurslarına kayıtlarını yaptırabilme konusunda büyük güçlüklerle maruz kalmaktadır.

Dördüncüsü ;

Eğitim sistemleri farkından ileri gelen sorunlar doktora yapmaya gidenler üzerinde intibaksızlığa neden olmak sureti ile başarılı olunmasını etkilemektedir.

Beşincisi ;

Öğrencilerin dilbilgisi ile ilgili bulunmaktadır. ancak bu problem Milli Eğitimi bize daha uygun vasıflar taşıyan bir sistemin bulunduğu ülkeye giden öğrenciler, doktora yapmak üzere gittikleri lisansı hiç bilmiyor dahi olsalar dahi başarı kazanabilmektedirler.

Altıncısı

Doktora tahsilini tamamlayan öğrencilerin buldukları dış ülkelere yerleşmeyi tercih etmeleridir.

Yedincisi ;

Öğrencilerin tahsisatlarının kıtlığı, öğrenci müfettişlerinin çok sayıda talebe il alakadar olmak zorunda kalmaları, doktora çalışmalarının Türkiye'deki üniversite öğretim üyelerinin kontrol ve alakasının dışında kalışı ve inceleme konularının bir çok hallerde memleketimizin realiteleriyle ilgili olmayışı, dış ülkelere doktora öğreniminin projesinin nispet netice vermesini önleyen etkenler olarak sıralanabilir.

6- Türkiye'de Hizmete Dönük Eğitim

İktisadi olarak ileri bir durumda bulunan sanayileşmiş ülkelerde dahi iş gücünün daimi surette eğitime tabi tutulması zaruretini ortaya çıkarmaktadır. Bundan başka köyden şehre akın ve akın ve bunun neticesi olarak sanayi sektöründe iş arayan köylü gruplarının mevcudiyeti de kalabalık kitlelerin hizmete dönük bir eğitim faaliyetine tabii tutulmalarını gerekli kılmaktadır.

Hizmete dönük eğitim talebi ile, orta ve yüksek eğitim müesseseleri dışında, tahsilsiz veya muayyen derecede tahsilli fertlerin zirai, sınai ve mesleki bilgi ve hüneler öğretilmesi ile topluma eğitim programlarına tabi tutulmalarını kastetmek dedir.

Hizmete dönük eğitim, iş gücünün mutlaka belirli bir işe veya işletmeye girildikten sonra eğitilmesi şartını ifade etmediği, iş ve işletme çemberi içinde veya dışında olabileceği için hizmet içi eğitimden ibarettir. Keza hizmete dönük eğitim hem sınai, hem zirai ve mesleki bilgilerin verilmesi gayesini güdebileceği cihetle bütün halk gruplarını hedef olarak alabilmesine rağmen, bunların sadece istihlal kapasitelerini arttırmaya yaradığı için yaygın eğitimden de farklıdır.

Hizmete dönük eğitim, sanayide gece okulları veya iş okulları kanalıyla işçinin mesleki ve sanayi bilgilerinin artırılması hedefini güdebileceği gibi, mesleki kurslar açılmasını, sanayide çıraklık öğretimi ve iş başı eğitimi faaliyetleri de içine alabilir. İş gücünün yukarıda bahis konusu edilen hedefler çerçevesi içinden eğitime tabi tutulması fonksiyonunu ifade eden teşekküller.

- 1- Resmi Organlar
- 2- Üniversiteler
- 3- Bağımsız İhtiyari organlar
- 4- Sendikalar ve
- 5- Milletler arası organlar olarak çeşitlidir.

III - Eğitim Harcamaları ve İktisadi Gelişme

Eğitim alanına yapılan yatırım harcamalarında görülen bir özellik, bu harcamaların öğrenci sayısında meydana gelen artıştan hızlı büyümesidir. Bu eğilime nüfusu azalan ülkelerde dahi rastlanmaktadır. Bunun nedenleri ise, yeni ve modern bina yapımının yoğunlaşması, eski binaların yeni yüksek standartlı binalarla değiştirilmesi, şehir bölgelerine nüfus akımlarının artması, eğitim teknik ve malzemesinde meydana gelen gelişmeler ve ulusal eğitim sisteminin yapısında meydana gelen değişimler gibi sebeplerdir.

Eğitimle ilgili harcama tahminleri yapılırken gayri safi milli hasıla ile olan ilişkisini daima göz önünde tutmak gerekir. Ancak bu yapıldığı takdirde, eğitim harcamalarını gayri safi milli hasılanın, milli gelirin belli bir yüzdesinin altına düşürmemek mümkün olur.

Eğitim harcamalarıyla özellikle cari harcamalarla, gayri safi milli hasıla arasındaki ilişkileri ⁷⁶;

$$U = Ps.e.t.(1+k)$$

denklemini ile ele alırsak burada ;

Ps ; Bütün eğitim kademesindeki bütün yaş gruplarındaki nüfusu

e ; Okullaşma oranı

t ; öğrenci öğretmen oranının

(1+k); Toplam Maliyetin öğrenci başına öğretmen ilişkisini ifade ederse,

⁷⁶ SERİN Necdet, Eğitim ..., s 111-112

Eğitim alanında toplam cari harcamaların beş unsurdan oluştuğunu görürüz; gayri safi milli hasıla (O), Toplam nüfus (p) ve kişi başına gayri safi milli hasıla (o)' nın çarpımına eşittir.

$$O = p * o$$

Toplam cari eğitim masrafları (U) ile gayri safi milli hasıla (o) arasındaki ilişki (R) ise , aşağıdaki gibi yazılabilir.

$$R = \frac{U}{O} = \frac{Ps}{P} . e . t . \frac{W}{O} . (1 + k)$$

buradaki (R) ilişkisini(Toplam eğitim masrafları ile gayri safi milli hasıla İlişkisini) tayin eden beş unsuru teker teker ele alıp inceleyecek olursak ;

1-Okul Yaşındaki Nüfusun Toplam Nüfusla İlişkisi.

$$\frac{Ps}{P} \quad \text{Okul Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfusla İlişkisi ;}$$

Bu ilişki, iktisadi gelişme süreci ile ilişkili olarak, doğum ve ölüm oranında, eğitimin bir sonucu olarak değişebilir. Nüfus artışı veya artış hızı çok yüksek ise nüfus patlaması okul çağındaki nüfusun toplam nüfusa oranını yükseltir.

2- Okullaşma Oranı

(e) Okullaşma Oranı ;

Okullaşma oranı hemen hemen bütün ülkelerde artmaktadır. Fakat bir ülke yüksek bir gelişme düzeyine ulaştıkça artış hızı yavaşlamaktadır. Bugün için

okullaşma oranı az gelişmiş ülkelerde hızlı artmaktadır. Artış hızı eğitim kademesi yükseldikçe azalmaktadır.

2.1. Okullaşma Yaş Oranı Formülleri⁷⁷

2.1.1. İlkokul

$$O = \frac{A+B+C}{A+C+D-E}$$

- A = - 6 Yaş İlkokul öğrencisi
B = 6-10 Yaş İlkokul öğrencisi
C = 11 + Yaş İlkokul öğrencisi
D = 6-10 Yaşındaki Nüfus
E = - 10 Yaş Ortaokul öğrencisi

2.1.2. Ortaokul ve Dengi

$$O = \frac{A+B+C}{A+C+D-(E+F)}$$

- A = - 10 Yaş Ortaokul öğrencisi
B = 11-13 Yaş Ortaokul öğrencisi
C = 14 + Yaşındaki Ortaokul öğrencisi
D = 11-13 Yaş Nüfusu
E = -13 Yaş Lise öğrencisi
F = 11 + Yaş İlkokul öğrencisi

⁷⁷ İstatistiklerle Türkiye, DİE, Ankara-1993, s - 163

2.1.3. Lise ve Dengi

$$O = \frac{A+B+C}{A+C+D-E}$$

A = - 14 Yaş Lise öğrencisi

B = 14-16 Yaş Lise öğrencisi

C = 17 + Yaş Lise öğrencisi

D = 14-16 Yaşındaki Nüfus

E = - 14 + Yaş Ortaokul öğrencisi

2.1.4 Fakülte ve Yüksek Okul

$$O = \frac{A+B+C}{A+C+D-E}$$

A = -16 Yaş Üniversite öğrencisi

B = 17-21 Yaş Üniversite öğrencisi

C = 22 + Yaş Üniversite öğrencisi

D = 17-21 Yaşındaki Nüfus

E = 17 + Yaş Lise öğrencisi

3- Öğretmen/Öğrenci oranı

(t) Öğretmen / Öğrenci Oranı

Uzun dönemde öğrenci sayısı, öğretmen sayısındaki artışa oranla daha hızlı artma eğilimindedir.

Bu durumu etkileyen unsurlar şunlardır.

- 1- Öğretmen başına ders saatinin azalması
- 2- Çeşitli eğitim kademelerinde sınıfların daha küçülmesi
- 3- Daha yüksek eğitim kademelerine kaymanın daha küçük sınıfları gerektirmesi

Bu eğilimler (t) unsuru için gelir elastikiyetinin pozitifliğini ortaya koyar. Öğretmen başına öğrenci sayısında meydana gelen olumlu gelişme, aynı zamanda, eğitimde verimliliğin veya kalite yükselmesinin de bir göstergesidir.

4- Öğretmen Ücretlerinin Kişi Başına Milli Hasıla veya Getiri İlişkisi

$\frac{W}{O}$ Öğretmen ücretlerinin kişi başına Milli Hasıla veya Getiri ilişkisi;

İktisadi gelişme ile birlikte, bütün çalışan insanlarda olduğu gibi, öğretmenlerin ücretlerinde bir artış olması beklenir. Genellikle eğitim masrafları üzerinde yapılan projeksiyonlar ortalama öğretmen maaşlarının gayri safi milli hasıla'dan daha yavaş yükselmediğini göstermektedir.

Hiç kuşkusuz her kademedede güç bir meslek olan öğretmenliğe, en iyi en nitelikli elemanları çekmek için öğretmen maaşlarındaki artışın diğer hizmetlere göre biraz daha hızlı olması uygun olur.

5- Toplam Eğitim Masraflarının Öğretmen Ücretleri İle İlişkisi.

(1 + k) Toplam Eğitim Masraflarının Öğretmen Ücretine İlişkisi;

Öğretmen maaşları dışındaki masraf kalemleri bakım, malzeme, öğretim kurulu dışındaki elemanlar, kira, sağlık hizmeti vb.. unsurları içine alır.

Bu masrafları genellikle toplam cari harcamaların yüzde 30 ila yüzde 32 ' sini içerir. Eğitim kademesi yükseldikçe bu masrafların oransal önemi büyümektedir.

IV - Eğitim ve Ulusal Gelir

Eğitim düzeyinin yükselmesi kalkınmayı belirleyen faktörlerden bilimsel ve teknik organizasyon ile sosyal, kültürel ve kurumsal yapı üzerinde etkili olarak ulusal gelir düzeyini hızla yükseltir. Çünkü eğitim kalkınmasının gerekli kıldığı kültürel ve sosyal ortamın müsait hale gelmesini sağlar. Yine eğitim toplumsal örgütlenmenin etkinliğini yükseltir. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle, bilimsel araştırmalar artmakta, birçok az gelişmiş ülkede mevcut vasıflı insan gücü darboğazı aşmakta, tatbiki bilgiler stoku yükselmekte, teknolojik gelişme hızlanmakta, sos yo - kültürel ortamın frenleyici öğeleri kırılmakta ve sonuç olarak iktisadi kalkınma hızlanmaktadır⁷⁸.

Hangi iktisadi düzene sahip olursa olsun, bir ülkenin kalkınması iki ana eğilime bağlıdır.

1 - Çalışma Eğilimi

2 - Yenilik Yapma Eğilimi

İşte eğitim bu iki temel faktör üzerinde olumlu etkide bulunarak ulusal gelir düzeyini yükseltmekte ve iktisadi kalkınmayı sağlayan ana faktör olmaktadır.

⁷⁸ UNAY Cafer , Eğitimin İktisadi Kalkınma Üzerine Etkileri , Ar Yayınları, İstanbul-1982,s - 25

a- Eğitim kalkınma için gerekli eğilimleri yaratarak, toplumu kalkınma havasına sokar.

b- Eğitim gelecekte gereksinimler için vasıflı insan gücü yetiştirir.

c- Eğitim toplumun gereksinimlerine uygun dinamik bir elit sınıf ve müteşebbis sınıf yaratır.

Bu üç amaca kısaca üç düzeyde eğitim cevap vermektedir ; İlköğretim, Ortaöğretim ve yüksek öğretim.

Yapılan araştırmalara göre, kalkınma için en gerekli eğitim ortaöğretimdir. Çünkü ilköğretimde üretimde kullanılacak hiçbir bilgi ve teknik içermemektedir. Özellikle basit işler'de bu böyledir. Bir ülkede yetişmiş yüksek öğrenim insan gücü bulunmadığında ekonominin üniversite mezununa olan ihtiyacı küçük sayıdadır ve gerektiğinde bunları dış ülkelere, çok fazla bir fedakarlığa katlanmadan sağlamak mümkündür. Oysa orta öğretimin yetiştirdiği vasıflı insan gücünü, yabancı ülkelere temin olanağı yoktur.

Türlü araştırmalara göre sanayileşmiş ülkelerde bir tane yüksek tahsilli elemana karşılık beş tane orta tahsilli elemana ihtiyaç vardır. Bu rakamlar gelişmekte olan ülkelerde 1/10 olmaktadır⁸⁶.

3.1. Eğitim Türlerinin Önemi

Eğitim her türlü iktisadi kalkınma üzerinde aynı etkide bulunmaz. Genel eğitim, kalkınmanın başlangıç evrelerinde tasarruf ve gelen devrinin aşılmasını kolaylaştırarak kalkınma için bir alt yapı oluşturur. Ama sanayileşmeye başlayan toplumlarda, teknik eğitimin önemi artar.

Elbette ki teknik eğitim'mi, genel eğitim'mi sorusunu yanıtlamak için ekonominin yapısını bilmek gerekir.

Ama yeniliklere karşı tepki dönemini aşan toplumlarda teknik eğitimin artan bir ölçüde önem kazandığı tespit edilmektedir.

⁸⁶ UNAY Cafer , Eğitim İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkileri, Ar Basımevi İstanbul-1982, s - 36

Ekonominin ihtiyaçlarına göre, öğrencilerin mesleklere ve eğitim türlerine dağılımı dengeli olmalı ve diplomalı insan sayısı arasında denge bulunmalıdır. Böyle bir durumun gerçekleşmesi için ise, her ülkenin bir eğitim stratejisine sahip olması gerekir⁸⁷.

V-Türkiyede Eğitim Kademelerinin durumu

Türkiye’de Eğitim kademelerinin durumunu Okur- Yazarlık oranları, okur yazar nüfusun son bitirilen kuruma ve cinsiyete göre oranları, eğitim kademeleri itibarı ile okul, öğrenci ve öğretmen sayıları, eğitim kademelerine göre okullaşma oranlarını ele alıp, genel nüfusla ilişkilendirilecek ve gayri safi yurt içi hasıla ile kıyaslayarak, eğitim kademelerinin şu an ki durumunu tarihi gelişme içinde ortaya koyarak, eğitimimizin genel boyutunu incelemeye çalışacağız.

⁸⁷ 15.Milli Eğitim Şura...,s- 117

1- Okur Yazarlık Oranı (1935 - 1990)

OKUR YAZARLIK ORANLARI

(6 ve Yukarı Yaşlar)

Tablo - 17

YILLAR	TOPLAM	ERKEK	KADIN
1935.	12.862.764	6.213.276	6.649.478
1940.	14.900.126	7.440.395	7.459.731
1945.	15.166.911	7.564.317	7.601.594
1950.	17.856.865	8.944.072	8.912.793
1955.	19.366.996	9.819.568	9.547.428
1960.	22.542.016	11.491.184	11.050.832
1965.	25.664.797	13.073.513	12.591.279
1970.	29.873.361	14.798.036	14.475.325
1975.	33.530.605	17.256.413	16.274.192
1980.	37.523.623	18.999.101	18.524.512
1985.	43.112.337	21.800.854	21.311.483
1990.	48.163.110	24.856.528	24.306.582

İstatistiklerle Türkiye, DİE , Ankara - 1994 , S - 76

Yıllar itibarı ile meydana gelen artışları (6 ve daha yukarı yaşlar için) yüzdeye çevirir ve bu yüzdeyi genel nüfusla ilişkilendirirsek, karşımıza gelen sonuçlar, eğitim ile ilgili alınan şura kararları ve okur yazarlık için açılan kurslarla bile amaçlanan okur yazarlık seviyesine ulaşamadığını ve kadın nüfusu hala erkek nüfusun yüzde 16.83 oranında geri olduğunu ortaya koymaktadır.

Ancak okur yazar nüfus içinde kıyaslandığında ise erkek nüfusun yüzde 51.60, kadın nüfusun ise yüzde 50.56' ya ulaştığı gözlemlenmektedir. Sorun okur yazar nüfus içindeki oran olmayıp, genel nüfus içinde değerlendirilmesi gerektiğinden, eldeki verilerin hiç de tatminkar olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo - 18

OKUR YAZARLIK ORANLARI
(6 ve Yukarı Yaşlar)

TOPLAM %	ERKEK %	KADIN %	
19.25	29.35	9.81	1935
24.55	36.20	12.92	1940
30.22	43.67	16.84	1945
32.37	45.34	19.35	1950
40.87	55.79	25.52	1955
39.49	53.59	24.83	1960
48.72	64.04	32.83	1965
56.21	70.31	41.80	1970
63.62	76.02	50.47	1975
67.45	79.94	54.65	1980
77.29	86.35	68.02	1985
80.46	88.78	71.95	1990

İstatistiklerle Türkiye, DİE , Ankara - 1994 , S - 77

Tabloda görüldüğü üzere toplam nüfusun okur yazarlık oranı ise yüzde 80.46 olması ile eğitim kurum ve kuruluşlarına yapılan harcamaların, daha alt yapısı tamamlanamamasından dolayı istenen ve beklenen düzeye ulaşamadığı gözlenmektedir.

Okur yazar oranı ve yaptığı eğitim harcamaları yönünden Türkiye, hala sistematik bir eğitim sistemine kavuşamadığı için, diğer ülkeler arasında yeri oldukça geridir.

UNESCO tarafından 1989'da yapılan bir arařtırmada⁸⁸, okur yazarlık açısından yapılan açısından yapılan bir sıralama'da Türkiye erkekler'de yüzde 86 ve kadınlar'da yüzde 62'lik okuma oranları ile dünya 61.si olmuştur.

2- Okur Yazar Nüfusun Bitirilen Son ğretim Kurumu ve Cinsiyete Oranları (1970 - 1990)

Ülkelerin okur yazarlık düzeyi önemli lde gelişmiştir. Ancak insan kaynaklarının niteliklerinin geliştirilmesini önleyen çok sayıda yetersizlik bulunmaktadır⁸⁹. Aslında eğitim denildiği zaman, bunun bir sorunlar ve engeller yumağı olduğu kabul edilmelidir⁹⁰.

Cumhuriyetin ilanından sonra büyük Atatürk “ Milli eğitim işlerinde kesinlikle zafere ulaşmak lazımdır, bir milletin gerçek kurtuluşunu ancak bu şekilde sağlayabiliriz ⁹¹ ” demiştir. Yani askeri zaferi, eğitim ile, özellikle milli eğitimle pekiştirmemiz gerektiğini vurgulamıştır.

Aradan geçen 76 yıl boyunca okur yazarlık oranında, eğitim kurumları çerçevesinde olduğu mesafeler alındığı inkar edilemez⁹².

Göz ardı edilmemesi gereken bir diğer konu'da, çocuklarımızın 100' ilkokula gidiyorsa bunun yüzde 65 - 70'i ortaöğretime geçiyor, yani beş yıl sonunda yüzde 30'u eğitim sisteminin dışına ıkmaktadır⁹³.

Bu oranlar eğitim kademesi attıkça eğitim sistemi dışına çıkan insan sayısında bir artış olduğunu göstermektedir. Tablo 19'un incelenmesinde ;

⁸⁸ Dünya ocuklarının Durumu, UNESCO 1989, Tablo - 4

⁸⁹ 21.yy Doğru..., s - 20

⁹⁰ 15. Milli Eğitim şura..., s - 4

⁹¹ 15. Milli Eğitim şura ..., s - 4

⁹² 15. Milli Eğitim şura ...,s - 4

⁹³ 15. Milli Eğitim şura ...,s - 5

İlkokulda yüzde 92 oranına yaklaşan erkek nüfusa , kadın nüfusun okula devam oranının düşmesiyle, ortaöğretimde yüzde 80'e, Lise'de yüzde 64'e, yüksekokul ve fakültede ise yüzde 23'e inmektedir.

Bu sürekli düşüş içinde, Toplumsal ve dini yapının etkisi yanında, ailelerin gelir düşüklüğü nedeni ve kadının evlenerek hayatını garanti etmesi mantığı ile erkeğin okutulmasına daha fazla özen gösterilmektedir.

Bunun yanında toplam nüfus (56.473.035) içinde kadın nüfusunun, erkek nüfusa (27.865.988), erkek nüfusa (28.607.047) eşit sayılır bir oranda olması da, okullardaki kız öğrenci sayısının düşmesinin genel nüfus içinde kız öğrenci sayısında düşüşe neden olmaktadır.

TABLO - 19

OKUR YAZAR NÜFUSUN BİTİRİLEN SON
ÖĞRETİM KURUMU VE CİNSİYETE ORANI

YILLAR				MEZUN		İLKOKUL		ORTAOKUL VE DENGİ		LİSE VE DENGİ		YÜKSEKOKUL/FAKÜLTE	
	A	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C
1970	16,455,525	10,404,451	6,050,984	60,13	39,84	64,09	35,91	69,71	30,29	66,76	33,24	70,45	29,55
1975	21,331,336	13,118,658	8,212,708	58,72	41,28	60,97	39,03	68,26	31,74	66,97	33,03	79,79	20,21
1980	25,311,211	15,118,078	10,123,133	56,32	43,60	59,05	40,95	67,65	32,35	64,13	35,87	74,51	25,49
1985	33,321,762	18,824,697	14,497,065	51,67	48,33	55,26	44,77	65,85	34,15	62,80	37,20	74,78	25,22
1990	39,555,483	22,066,860	17,498,623	51,60	48,20	53,77	46,23	64,37	35,63	62,07	37,93	69,99	30,01

A = TOPLAM

B = ERKEK

C = KADIN

Milli Eğitimle İlgili İstatistikler, DİE, Ankara-1993, S - 76

Tüm bunlara rağmen yüksek öğrenim kurumlarına kayıt yaptıran öğrenciler arasında ki mezun olabilme oranının düşüklüğü de eğitim sistemimizin yapısı hakkında bir çok soru işareti doğmasına neden olmaktadır.

*YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMLARINDA
KAYIT VE MEZUN OLAN ÖĞRENCİ SAYILARI
Tablo - 20*

Yıllar	1988-89	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93
Öğrenci Sayısı	560,446	644,835	705,409	759,047	859,484

İstatistiklerle Türkiye 1994, DİE, Ankara - 994, s - 137

Fakülte ve Yüksek okullarda öğrenci sayısında yüzde 53'lük, mezun olan öğrenci sayısında ise yüzde 16'lık bir artış izlenmekte, öğrenci sayıları yoğunluklarına göre incelendiğinde ise, yüzde 54 ile toplum bilimleri birinci, yüzde 13 ile mühendislik ikinci ve yüzde 9 ile eğitim bilimleri üçüncü sırada yer almaktadır⁹⁴.

VII. Beş yıllık kalkınma planına göre 1995 ve 2000 yılında yüksek öğrenimli insan gücü arzı'na baktığımız zaman ise, en büyük ihtiyaç 318.8 kişi ile ilköğretim öğretmenliği, 286 bin kişi ile sosyal bilimler mezunu, 196.2 kişi ile teknik bilimler gelmekte olduğu görülmektedir.

⁹⁴ İstatistiklerle Türkiye 1994, DİE, Ankara - 994, s - 137

YÜKSEK ÖĞRENİMLİ İNSAN GÜCÜ ARZI PROJEKSİYONU

Tablo -21

Bin Kişi

ÖĞRENİM DALI	1995	2000
Dil ve Edebiyat	34,3	42,9
Matematik ve Fen Bilimleri	60,9	74,4
Tıp	67,2	83,5
Diş Hekimliği	13,8	16,8
Eczacılık	18,1	21
Veterinerlik	9,5	12,2
Sosyal Bilimler	286	353,6
Hukuk	43,7	50,5
İlköğretim Öğretmenliği	318,8	357,8
Ortaöğretim Öğretmenliği	135,8	159,8
Teknik Bilimler	19,2	238
Ziraat ve Ormancılık	46,3	64,4
Güzel Sanatlar	14,7	19,5

İstatistiklerle Türkiye 1994, DİE, Ankara - 994, s - 137

EĞİTİM ALANINDAKİ PERSONEL ARZI VE İHTİYACI PROJEKSİYONU

Tablo - 22

	1995		2000	
	Arz	İhtiyaç	Arz	İhtiyaç
İlköğretim Öğretmenliği	318,8	372,4	357,8	417,9
Ortaöğretim Öğretmenliği	135,8	111,1	159,8	156,7
Yüksek Öğretim Öğretmenliği	49,6	49,2	72,6	75,4

VII:Beş Yıllık Kalkınma Planı s- 21

3-Eğitim Kademeleri itibarı ile Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları(1923-1996)

EĞİTİM KADEMELERİNE GÖRE SAYISAL GELİŞMELER

Tablo -23

EĞİTİM KADEMESİ	ÖĞRETİM	OKUL	ÖĞRENCİ	ÖĞRETMEN	OKUL	ÖĞRENCİ	ÖĞRETMEN
	YILI				%	%	%
OKUL ÖNCESİ	1923-24	80	5880	136	0	0	0
	1943-44	49	1604	63	0,61	0,27	0,46
	1963-64	146	4767	180	2,98	2,97	2,86
	1983-84	2784	78981	4414	19,1	16,57	24,52
	1995-96	6830	198779	9622	2,45	2,52	2,18
İLKOKUL	1923-24	4894	341941	10238	0	0	0
	1943-44	12182	995999	22387	2,49	2,91	2,19
	1963-64	27775	3562140	76544	2,28	3,58	3,42
	1983-84	47355	6500539	208881	1,70	1,82	2,73
	1995-96	48038	6896762	229791	1,01	1,06	1,10
ORTAOKUL	1923-24	116	9894	1054	0	0	0
	1943-44	327	92906	4305	2,82	9,39	4,08
	1963-64	1150	417385	16302	3,52	4,49	3,79
	1983-84	4864	1633011	41169	4,23	3,91	2,53
	1995-96	9489	2651076	68944	1,95	1,62	1,67
LİSE TOPLAMI	1923-24	43	3799	838	0	0	0
	1943-44	202	48290	3674	4,70	12,71	4,38
	1963-64	654	178286	15014	3,24	3,69	4,09
	1983-84	2576	901793	83714	3,94	5,06	5,58
	1995-96	5337	2223236	139691	2,07	2,47	1,67
GENEL LİSE	1923-24	23	1241	513	0	0	0
	1943-44	109	37259	2071	4,74	30,02	4,04
	1963-64	288	127968	7137	2,64	3,43	3,45
	1983-84	1220	537617	47030	4,24	4,20	6,59
	1995-96	2432	1277115	69533	1,99	2,38	1,48
MESLEKİ VE TEKNİK LİSE	1923-24	20	2558	325	0	0	0
	1943-44	93	11031	1603	4,65	4,31	4,93
	1963-64	366	50318	7877	3,94	4,56	4,91
	1983-84	1356	364176	36684	3,70	7,24	4,66
	1995-96	2905	946121	70158	2,14	2,60	1,91

İstatistiklerle Türkiye 1994, DİE, Ankara - 994, s - 3-4

Not: 1923-24 Yılına Baz olarak alınmıştır.

Eğitim kademeleri itibarı ile ; okul sayılarında gelişmelere baktığımızda, okullaşma oranlarında okul öncesinde belli bir gelişme gözlenmesine rağmen diğer tüm eğitim kademelerinde ki okul sayısı artışında devamlı bir düşüş gözlenmektedir.

Eğitim kademeleri itibarı ile ; Öğrenci ve öğretmen sayılarındaki gelişmeye baktığımız'da ise, 1995-1996 öğretim yılındaki öğrenci düşüşüne rağmen ortalama yüzde 40 artmıştır. Bu artış okullaşma oranlarında sağlanamayan yeterli artış dolayısı ile, sınıflardaki öğrenci sayılarında bir artış gözlenmiş ve sonunda öğretmen başına öğrenci sayısında zorunlu bir yükselme gözlenmektedir.

Tablo -24

**EĞTİM KADEMELERİNE GÖRE
OKUL, ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARI
(1995-96 ÖĞRETİM YILI)**

EĞTİM KADEMESİ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI
OKUL ÖNCESİ	683	198,979	9,622
İLKÖĞRETİM	51,721	9,547,838	298,735
İLKOKUL		6,896,762	229,791
ORTAOKUL		2,651,076	68,944
ORTAÖĞRETİM	5,337	2,223,236	139,691
GENEL LİSE	2,432	1,277,115	69,533
MES.ve TEK. LİSE	2,905	946,121	70,158
TOPLAM	63,888	11,970,053	448,048
YAYGIN EĞTİM	5,111	986,503	36,778
YÜKSEK ÖĞRETİM	1,202	1,407,039	47,267
GENEL TOPLAM	70,201	14,363,595	532,093

TAYAN Turhan, 1996 Yılı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçe Raporu, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara-1996 s - 43

EĞİTİM KURUMLARINA GÖRE OKULLAŞMA ORANLARI

TABLO - 25

ÖĞRETİM YILI		İLKOKUL	GENEL ORTAOKUL	GENEL LİSE VE DENGİ	FAKÜLTE VE YÜKSEKOKUL
1985-86	A	88,89	55,25	31,13	-
	B	91,29	67,45	39,13	-
	C	86,34	41,12	23,07	-
1986-87	A	88,74	57,39	39,32	-
	B	91,09	70,20	41,14	-
	C	86,33	42,47	24,56	-
1987-88	A	89,87	59,06	33,87	9,46
	B	91,97	71,27	42,05	12,38
	C	87,63	44,91	25,50	6,46
1988-89	A	89,54	59,51	34,62	9,98
	B	91,65	71,03	43,48	12,61
	C	87,29	46,21	25,58	7,07
1989-90	A	89,80	58,92	35,63	11,61
	B	91,50	70,10	43,73	15,15
	C	87,94	46,16	27,28	7,93
1990-91	A	89,03	60,10	37,01	12,32
	B	91,55	71,37	45,14	16,06
	C	86,35	47,39	28,64	8,45
1991-92	A	88,69	60,54	39,57	13,06
	B	91,35	71,41	47,65	16,86
	C	85,87	48,33	31,64	9,09
1992-93	A	85,48	62,38	42,66	14,40
	B	87,88	72,77	53,57	18,42
	C	82,94	50,76	32,30	10,18
1993-94	A	83,08	61,94	45,10	17,39
	B	84,79	71,30	54,19	21,48
	C	81,29	51,34	35,67	13,21

A	B ERKEK	C KADIN
TOPLAM		

Ekonomik Göstergeler, DPT (1950-95), Ankara - 1997, s - 1

Genel ortaokul ve dengi okullarda ;

1950-95 yılları arası 45 yıllık dönemde yüzde 6 iken, yüzde 65'e çıkmıştır. Bu oran kadın erkek okullaşma oranlarında , Toplamda yüzde 59.46 olmasına rağmen, yıllar itibarı ile artarak devam eden okullaşma oranı, erkeklerde yüzde 70.77, kadınlarda yüzde 46.52 olarak gerçekleşmiştir.

VII. Beş yıllık kalkınma planlarında belirlenen 2000 yılına kadar okullaşma plan hedefi olarak yüzde yüz hedeflenmiş olup, gerçekleşen okullaşma oranı yüzde 40,54 yanılma ile yaklaşabilmiştir.

Genel lise ve dengi okullarda ;

1950-95 yılları arası 45 yıllık dönemde yüzde 4,6'dan yüzde 53'e çıkarak yüzde 48,4'lük bir artış sağlanmıştır. Toplamda yüzde 59.46 olmasına rağmen, 1985-96 öğretim yılında yüzde 31.13 iken 1993-94 öğretim yılında ise Yüzde 45.10'a ulaştığı görülmektedir.

Erkeklerde yüzde 41.12 olan okullaşma oranı, 9 yılda yüzde 54.19'a çıkmış olmasına rağmen, kadınlarda ise 1985-86 öğretim yılında yüzde 23.07 iken 1993-94 öğretim yılına kadar yüzde 13.60'lık bir artış ile yüzde 35.67'e ulaşmıştır.

Genel lise bünyesinde bulunan ortaokulların 2000 yılına kadar, tamamının ilköğretimin kurumuna dönüştürülerek, lise bünyesinden ayrılarak, müstakil lise hale getirilmesi sağlanarak⁹⁶, liselerdeki gerçekte olması gereken öğrenci sayısı ve okullaşma oranları düzeyine gelmesi sağlanmaya çalışılacaktır.

Fakülte ve Yüksek okullarda ;

Okullaşma oranları, son yıllarda özel üniversitelerin kurulmaya başlanması ile yüzde 1,50 seviyelerinden yüzde 26,70 seviyelerine 45 yıllık dönem içerisinde çıkarılmış, bu hızlı okullaşma oranları ise öğretim elemanı ile desteklenemediğinden üniversitelerde bu sefer öğretim elemanı eksikliği gündeme gelmiştir.

⁹⁶TAYAN Turhan,1996 Yılı Milli Eğitim Bakanlığı Bütçe Sunuş Raporu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayinevi, Ankara - 1996 s - 57

1990 Yılında Unesco tarafından yapılan bir araştırmada, öğretmen başına öğrenci sayısında Japonya’da 10, İngiltere’de 12, Yunanistan’da 15, İtalya’da 24, G.Kore’de 42 ve Türkiye’de 43 öğrenci düştüğü saptanmıştır⁹⁷. (Grafik-4)

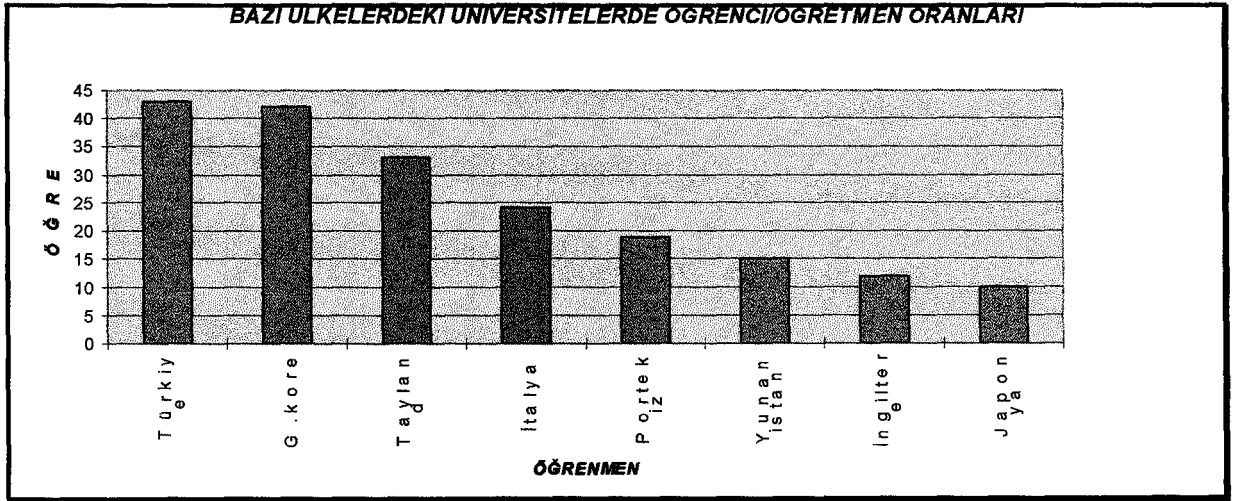
Erkeklerde okullaşma oranı yüzde 12.38’den yüzde 21.48’e yüzde 73’lük bir artış sağlanmasına rağmen asıl önemli gelişme kadın okullaşma oranında yüzde 6.46’dan yüzde 13.21’e iki kattan fazla bir artış sağlanmıştır.

Her kademedeki okullaşma oranlarına plan hedefleri çerçevesinde yaklaşılamamış olmasına rağmen, özellikle serbest piyasa ekonomilerinde eğitim sistemlerinin derinliği, ülkelerin ekonomik alandaki etkinliklerini belirlemektedir⁹⁸. İfadesiyle kıyaslandığında;

Ekonomimizin serbest piyasa ekonomisine geçişte yaşadığı güçlükler ile merkeziyetçi planlılığın etkisi ile yeterli bir düzeye ulaşamadığı gerçeği ile açıklanabilir.

Yedinci Beş yıllık kalkınma planı ile plan hedeflerine ulaşmada özel kesimin özendirilerek, devlet millet işbirliği ile okullaşma oranlarında istenilen hedeflere ulaşılabileceği göz önüne alınmıştır⁹⁹.

Grafik - 4

VII: Beş Yıllık Kalkınma Planı, S - 28

⁹⁷ 21.YY Doğru ..., s - 4.6

⁹⁸ 21.Yy Doğru ..., s - 35

⁹⁹ VII: Beş Yıllık Kalkınma Planı, s - 28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE EĞİTİM SİSTEMİNİN FİNANSAL GÖRÜNÜMÜ

1-Türkiyede Eğitim Gelirlerinin Durumu

1-Devlet Gelirlerinden Eğitime Ayrılan Pay

1988-95 Yılları arası gayri safi milli hasıla artış hızı incelendiğinde, gayri safi milli hasıla'daki artış yüzde 70-100 arasında olurken, eğitim gelirlerinin almış olduğu pay incelendiğinde ise alınan payın miktar olarak artış göstermesine rağmen yüzdeye çevrildiği zaman 1988'den 1989'a yüzde -0,01'lik bir düşme, 1989-90'a ise yüzde 1,51'lik bir artış, 1990-91 ve 1991-92'de yüzde 0,65 ve yüzde 0,61 olduğu

1992-93'e geçildiğinde ise yüzde 0,36'lık bir artış gerçekleştiği, 1993-94 öğretim yılında ise yüzde -1,12'lik bir düşme, 1994-95'e ise yüzde 0,17'lik bir düşme daha yaşandığını gözlenmekte, gayri safi milli hasıla içinde nüfus artış hızına eşit olmayan ve hatta gerileyen bir tablo içerisinde olduğu görülmektedir.

TÜRKİYEDE EĞİTİM GELİRLERİNİN DURUMU

Tablo -26

EĞİTİM GELİRLERİ

YILLAR	Gayri Safi Milli Hasıla	MİKTAR	Gayri Safi Milli Hasıla İÇİNDEKİ PAY %
1988.	100.582.200 TL	2.934.908 TL	2.93
1989.	170.412.400 TL	4.977.792 TL	2.92
1990.	787.254.200 TL	12.744.676 TL	4.43
1991.	485.845.200 TL	23.349.060 TL	5.09
1992.	798.342.400 TL	45.530.619 TL	5.70
1993.	1.396.587.000 TL	84.669.711 TL	6.06
1994.	2.901.996.000 TL	140.698.028 TL	4.84
1995.	4.338.508.000 TL	202.882.349 TL	4.67

Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri, Milli Eğitim Yayın Evi , Ankara-1996, s - 63

15.Milli Eğitim Şurasında eğitimimizin finansmanı ile ilgili olarak alınan kararlarınının 32 ve 34.maddesinde konu eğitim bütçesinin konsolide bütçe içindeki payı en az yüzde 20, gayri safi milli hasıla içindeki payı en az yüzde 8 düzeyinde olmalı ve daha önce iptal edilen 222 sayılı yasanın 76-c maddesi yeniden yürürlüğe konarak, belediye gelirlerinin yüzde 5'i, emlak vergisi ile çevre ve temizlik vergisinden pay ayrılmalıdır denilmektedir¹⁰⁰.

Ancak eğitim politikamızın bir sürekliliğe kavuşturulamaması ve hükümetten hükümete, partiden partiye ve hatta kişiden kişiye değişen politikalardan

¹⁰⁰ 15.Milli Eğitim Şura.....s - 705

vazgeçilmesi ve kaynak israfı önlenmesi halinde ayrılan paydaki artıştan beklenen faydanın görülmesi mümkün görülmektedir.

Tüm ülkelerde eğitim finansmanı büyük meblağlar tutmakta ve artmaya devam etmektedir.(Tablo -27) Avrupa ülkelerinde nüfus artış hızının çok düşmesi ve eğitim alt yapısının kurulmuş olmasına rağmen, eğitim harcamalarının yüksek düzeyde devam ettiği görülmektedir.

Çeşitli ülkelerde eğitim için yapılan harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki payı incelendiğinde (Tablo-27) Türkiye'nin kamu harcamaları içindeki artış hızına paralel olarak, eğitim alt yapısının genişlemeye devam etmesi gereği ve milli gelir miktarının karşılaştırma yapılan ülkelere nispeten düşük oluşu dikkate alındığında, eğitime ayrılan kaynakların hızla arttırılması zorunluluğu dikkati çekmektedir.

ÜLKELER VE MİLLİ EĞİTİME AYRILAN PAY

Tablo -27

ÜLKELER	DEVLET BÜTÇESİNDEN AYRILAN PAY	MİLLİ GELİR İÇİNDEKİ PAY %
Avusturya	8,1	5,6
İngiltere	11,4	4,7
Suudi Arabistan	12,0	9,0
Belçika	15,3	6,2
Japonya	16,2	5,0
İsviçre	18,7	5,1
Kore	26,6	3,1
Türkiye	15,77	3,8

2-Halk Katkılarının Eğitime Katkısı

Devlet millet işbirliği sonucunda, cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar eğitim seferberliği devam etmiş olup.

Sağlanan katkıların eğitimin finansal darboğazları konusunda duyarlı hale getirilmesi, yardımsever kişi ve kuruluşların, gerçek ve tüzel kişilerin yaptığı bağışların eğitim sektörüne yönlendirilmesi¹⁰¹ yapılan bu bağışların vergi matrahından düşülmesi ile sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bu kararların alındığı 15. Şura toplantısının özel kesimin eğitime özendirilmesi konusunda alınan 52. ve 53. Maddesinde konunun önemine dikkat çekilmiştir¹⁰².

Sağlanan katkılar, yıllar itibarı ile incelendiğinde ise karşımıza şu sonuç çıkmaktadır.

HALK KATKILARI

Tablo -28

YILLAR	SAĞLANDIĞI YIL TUTARI	DPT.1995 YILI DEF.GÖRE	YÜZDE ARTIŞ ORANI
1982	3.098.000 TL	1.036.120.000 TL	0
1983	5.255.000 TL	1.361.646.000 TL	1,31
1984	6.210.000 TL	1.130.529.000 TL	0,83
1985	25.066.000 TL	2.197.652.000 TL	1,94
1986	37.615.000 TL	3.439.552.000 TL	1,57
1987	46.267.000 TL	2.963.553.000 TL	0,86
1988	82.368.000 TL	2.858.709.000 TL	0,96
1989	114.638.000 TL	2.734.163.000 TL	0,96
1990	187.178.000 TL	2.996.382.000 TL	1,10
1991	238.664.000 TL	2.318.364.000 TL	0,77
1992	404.492.000 TL	2.446.707.000 TL	1,06
1993	740.259.000 TL	2.779.854.000 TL	1,14
1994	1.885.332.000 TL	3.450.158.000 TL	1,24
1995	4.587.242.000 TL	4.587.242.000 TL	1,33
TOPLAM	8.363.684.000 TL	36.300.631.000 TL	

TAYAN Turhan, 1996 Yılı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçe Raporu , Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara-1996, s - 406

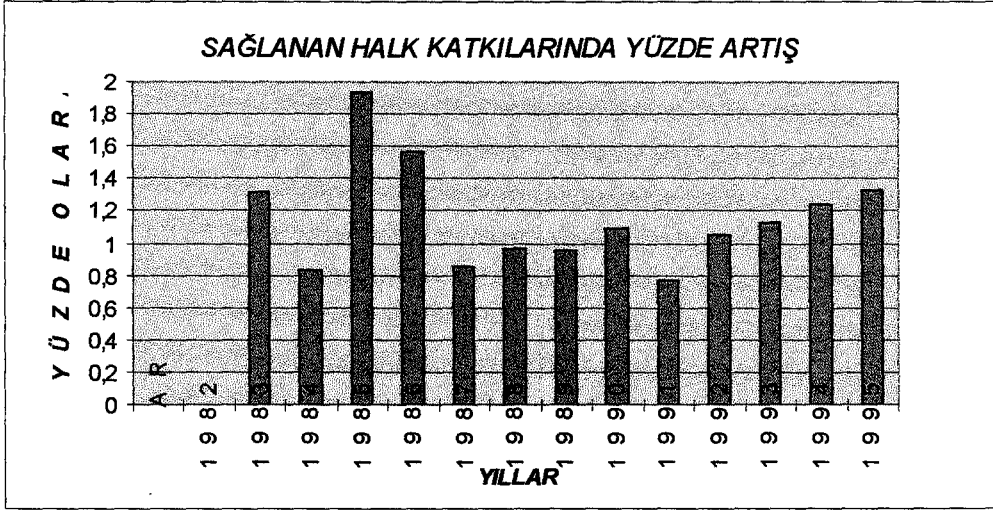
Not: 19872 yılı baz olarak alınmıştır.

¹⁰¹ 15.Millî Eğitim Şura...,s- 407

¹⁰² 15.Millî Eğitim Şura...,s- 406

Yıllara göre yapılan yardımları DPT'nin 1995 yılı deflektörüne çevirdiğimiz zaman¹⁰³, yüzde olarak (1982 yılı baz alınmak suretiyle) yıllar itibarı ile izlendiğinde gözlenen artış maalesef nüfusa ve gayri safi milli hasıla'ya oranlandığında özlenen katkının sağlandığını söylemek zordur.

Grafik - 5

Katkının arttırılabilmesi için ; 193 sayılı vergi kanununun 89. Maddesinin 2. Bendi ile 5422 sayılı kurumlar vergisi kanununun 14. Maddesinin 6. Bendinde yapılacak yardımlarda, yapılacak bağış yatırım programında yer alması halinde yapılan harcamaların tamamı gider kaydedilebilecektir denilmesine¹⁰⁴ rağmen, bağışların sürekliliği için ortadan kaldırılması gereken olay, yatırım programlarında yer almayıp tamamı halk katkısı olarak başlanılan yatırımların bakanlık ve başbakanlık izniyle yürütülmesinde yaşanan bürokrasiyi ortadan kaldırarak, mahalli

¹⁰³ DİE İstatistiklerle Türkiye, Ankara 1996, s - 41

¹⁰⁴ Mili Eğitim Bakanlığı Eğitim Yapıları Uygulama Rehberi , Yat. ve Tes.Daire Baş., Ankara 1996 , s 324

idarelerin yetki ve sorumluluğuna bırakılarak, yatırımların hızlanmasını sağlamaktır. Bu da yapılacak yardımların hızlılığını ve devamlılığının sağlanmasını etkileyecektir.

Tüm bunlara rağmen devlet millet işbirliği sonunda 1995 yılında sağlanan 4.587.242.000.TL ile ; 2929 derslikli 117.160 öğrenci kapasiteli 326 ilköğretim okulu, 1584 derslikli 63.360 öğrenci kapasiteli 103 ortaöğretim kurumu, 36 öğretmen lojmanı 57 Depo - WC ve 44 Atölye ve Salon yapılmıştır.

Yapılan bu dersliğin 1995 yılı yatırım programı ile yapılan 528 ilköğretim okulu ile veya 293.200 öğrenci kapasitesi ile kıyaslandığında hiç de küçümsenemeyecek bir rakam olduğu görülmektedir¹⁰⁵.

Yani 1995 yılı yatırım programı ile yapılan ilköğretim dersliği ile halk katkıları ile yapılan ilköğretim dersliğine oranladığımız zaman, yüzde 61 oranı ile halk katkılarının hiç de küçümsenemeyeceği, öğrenci sayıları ile oranlandığında yüzde 50'lik oran ile halk katkılarının eğitim yatırımları için vazgeçilemeyeceği göz önündedir.

3-Özel İdarelerin Eğitime Katkısı

222 sayılı ilköğretim kanunu¹⁰⁶ dokuzuncu bölümünde İlköğretim gelir, giderleri ve planlama bölümü 14. Maddesi b fıkrası uyarınca “ Özel İdare Bütçelerine bu kanun hükümleri gereğince sağlanacak gelir, harç ve 1960 mali yılında ilköğretime tahsis edilen miktardan az olmamak üzere, yıllık gelirlerinin en az yüzde 20'si oranında konulacak ödenekler¹⁰⁷” diyerek eğitime mahalli katkıdan

¹⁰⁵ Milli Eğitim Temel İstatistikleri, Milli Eğitim Bakanhğı Yayın Evi , Ankara 1996, s - 61

¹⁰⁶ KARAÇAM Ercan, 222 Sayılı İlköğretim Kanununun ile İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, ETAM Yayıncılık , Eskişehir-1993, s - 8

¹⁰⁷ SERİN Özlem, Milli Eğitim Mevzuatı, Akın Yayıncılık, Ankara - 1991, s - 82

ayrılan payın alt sınırı tespit edilmiş olmakla beraber, uygulamada bu oran sabit yüzde 20 olarak tespit edilip uygulanmaktadır.

1992 Yılı Kesin Hesaplarında , Türkiye genelinde Özel İdarelerin 1992 yılı gelirleri 21.554.407.521 TL olduğu bunun yüzde yirmisi olan 4.850.069.760 TL'si Milli Eğitim Müdürlüklerine ayrılmıştır¹⁰⁸.

Örneğin;Eskişehir ili Özel İdare Müdürlüğünün 95 yılı bütçesi 101.828.129.755TL olup¹⁰⁹ bunun yüzde 20'si olan 20.365.625.951.TL'si Milli Eğitim Müdürlüğü hesaplarına aktarılmış bulunmaktadır.

ÖZEL İDARE MÜDÜRLÜKLERİNİN EĞİTİME KATKISI

Tablo - 29

YILLAR	SAĞLANDIĞI YIL TUTARI	DPT.1995 YILI DEF.GÖRE	YÜZDE ARTIŞ ORANI
1982	1.495.000 TL	500.000.000 TL	0
1983	2.700.000 TL	699.301.000 TL	1,40
1984	3.766.000 TL	685.600.000 TL	0,98
1985	5.596.000 TL	714.049.000 TL	1,04
1986	10.587.000 TL	968.087.000 TL	1,36
1987	21.276.000 TL	1.362.798.000 TL	1,41
1988	34.224.000 TL	1.187.509.000 TL	0,87
1989	48.930.000 TL	1.167.001.000 TL	0,98
1990	65.711.000 TL	1.051.915.000 TL	0,90
1991	91.873.000 TL	892.447.000 TL	0,85
1992	162.360.000 TL	982.089.000 TL	1,10
1993	195.404.000 TL	739.062.000 TL	0,75
1994	481.582.000 TL	881.295.000 TL	1,19
1995	1.127.502.000 TL	1.127.502.000 TL	1,28
TOPLAM	2.253.006.000 TL	12.958.655.000 TL	

TAYAN Turhan, 1996 Yılı Milli Eğitim Bakanlığı Bütçe Raporu , Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Evi, Ankara-1996, s - 139
1994

Yüzde olarak artan bir oranda olan, özel idare müdürlüğü katkılarında görülen artışa (ki bu artış'ta Enflasyonun etkisi'de büyüktür) rağmen, en az yüzde 20

¹⁰⁸ Devlet İstatistik Enstitüsü Kesin Hesaplar-1992, DİE, Ankara-1994, s - 4

¹⁰⁹ 1994 Yılı Özel İdare Müdürlüğü Gelir Gider Cetveli, Eskişehir-1994

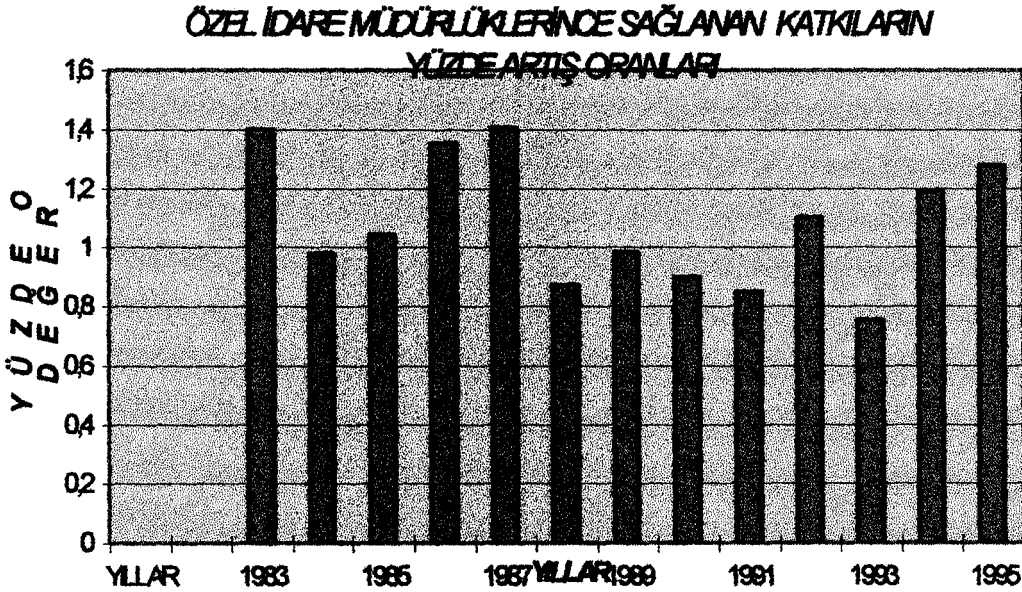
olarak ayrılması planlanan bu pay rakamı sabit olarak ele alındığından Özel İdare Müdürlüğü bütçelerinden daha fazla ödenek ayrılmamıştır.

Bu ödeneğin artırılması 15.Şua toplantısının¹¹⁰ eğitim finansmanında çözüm ve önerileri bölümünde yer alan 33. Maddesi 2 fıkrasında ;

“ 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim kanununun 76 / b maddesine göre İl Özel İdare bütçelerinden ayrılan yüzde 20’lik bölümü iki yıl öncesine ait olup, 8 yıllık ilköğretim okulları dikkate alınarak en az içinde bulunduğu yıl bütçesinin yüzde 30’u ayrılmalıdır.”

Şeklinde ifade bulan maddede, ayrılan yüzde 20 payın 5 yıllık zorunlu ilköğretime göre ayarlandığı oysa yeni yapılanma gereği 8 yıllık eğitime geçişin başlaması¹¹¹ ile ödenek nispetinin yüzde 30 çıkarılması gereği ortaya konmuştur.

Grafik -6-

Bütçe Raporlarından hazırlanarak düzenlenmiştir.

¹¹⁰ 15. Milli Eğitim Şura..., s - 405

¹¹¹ 8. Milli Eğitim Şuras...,s - 25

II - Milli Eğitim Bakanlığı Harcamaları

Ülkemizde eğitim hizmetlerine yapılan harcamaların diğer hizmetlere yapılan harcamalar arasındaki yeri, eğitim hizmetlerinin nitelikleri ve finansmanı bu hizmetin kamu kesimi içindeki önemini ortaya koymaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığının yürütmüş olduğu hizmetlere yapılan harcamaların dağılımı ve gelişimi olarak iki ana başlıkta toplamak mümkündür¹¹².

1-Türkiye’de Kamu Harcamaları İçinde Eğitim Harcamalarının Yeri ve Kapsamı

Milli Eğitim Bakanlığı yürütmüş olduğu hizmetler gereği bütçesindeki hizmet sınıflandırması¹¹³ ;

- i-Yönetim
- ii-Temel Eğitim ve Öğretim
- iii-Genel ortaöğretim
- iv-Orta dereceli mesleki ve teknik öğretim
- v-İlk, orta ve yüksek dereceli okullara öğretmen yetiştirme
- vi- Yüksek öğrenim
- vii- Halk eğitimi

Burada kamu harcamaları ve kamu harcamalarını oluşturan işlevlerin oransal gelişimi, gelir esnekliği ve büyüme oranlarını belirlemeye çalışacağımızdan.

Kamu hizmetlerinin işlevsel sınıflandırma içerisinde işlevler “ Genel Yönetim İşlevleri ”, “ Eğitim Hizmetleri ”, “ Savunma Hizmetleri ”, “ Eğitim Hizmetleri Dışındaki Sosyal Hizmetler” ve “ Ekonomik Hizmetler ” olarak ayrılmıştır¹¹⁴.

¹¹² ATAÇ Engin, Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Kamu Harcamaları Açısından Analizi, ETİA Basımevi Eskişehir - 1979,

s - 113

¹¹³ PETERS G.H. Maliyet..., s-70

¹¹⁴ PETERS G.H. Maliyet..., s- 51

Ülkemizde, planlı kalkınma döneminde, kamu hizmetlerinin gelişiminin incelenebilmesi, kamu sektörüne gayri safi milli hasıla'dan ayrılan kaynakların ekonomi içindeki büyüklüğü belirlenirken aynı zamanda kaynak tahsisi yönünden kamu hizmetleri arasında ki öncelilerde ortaya çıkmaktadır.

Eğitim harcamalarının incelenmesinde ;

Birinci olarak, Eğitimin gayri safi milli hasıladaki oranları ele alınarak oransal gelişimi,

İkinci olarak, Gayri safi milli hasıladaki değişiklikler ile eğitim payındaki görelî büyüme oranlarını,

Üçüncü olarak, Nüfus boyutu incelemeye eklenerek, kişi başına kamu harcaması ve kişi başına eğitim harcamalarının zamansal büyüme oranları analizi yapılacaktır.

1.2 - Gelir Esnekliği

Kamu sektörünün payı, geniş olarak, kamu harcamalarının gayri safi milli hasılaya oranı ile ölçülebilmektedir¹¹⁵.

Bu bölümde işlemlere yapılan harcamalardaki değişikliklerle gayri safi milli hasıladaki değişiklikler arası ilişkiyi saptamak ve gelire ilişkili olarak, her bir işlevin payındaki görelî büyüme oranlarını karşılaştırabilmek için işlevlerin gelir esnekliğine bakılacaktır.

Yani toplam kamu harcamaları veya işlemlere yapılan harcamaların gelir esnekliği, gayri safi milli hasıla'da yüzde bir değişiklik olduğu zaman ele alınan işleve yapılan değişikliği yüzde olarak ölçmektir.

Toplam kamu harcamalarının gayri safi milli hasılaya oranlanması sonucunda elde edilen değer devletin ekonomideki görelî durumunu ortaya koyma konusunda bir fikir verebilmektedir.

¹¹⁵ PETERS G.H. *Maliyet...*, s- 52

3,12 ile 4.sırada, 5.Beş yıllık kalkınma planın'da yüzde 3,26 ile 3.sırada, 6.Beş yıllık kalkınma planın'da yüzde 4,71 ile 3.sırada, 7.Beş yıllık kalkınma planın'da yüzde 4,90 ile 3.sırada, sırada yer almıştır.

Bu bulgular sonucu ülkemizde eğitim harcamaları için gayri safi milli hasıla'dan ayrılan pay az olduğu söylenemez, bu durumda eğitim harcamalarının kendi içindeki dağılımı ve eğitim harcamalarının verimliliği konusuna dikkat çekilmelidir.

İşlevler için yapılan harcamaların büyüklüğünü ve oranlardaki oynamaların yönünü etkileyen bir çok karmaşık etmenler vardır. Örneğin gelirin kısıtlı olması bölgesel koşullar toplumsal gereksinmeler, politik tercihler, komşu ülkelerle olan ilişkiler, ekonomik ve ekonomik olmayan etmenler arasında gösterilebilir¹¹⁶.

Eğitim harcamalarının gayri safi milli hasıla ve kamu harcamaları içindeki yerini belirleyeceğimizden bundan sonra sadece eğitim harcamalarını irdelemeye çalışacağız.

*KONSOLİDE BÜTÇE HARCAMALARI BİLEŞİMİNİN
GELİR ESNEKLİĞİ (1980-1991 Dönemi)*

Tablo -32

	Esneklik
Eğitim	1.088
Personel	0.966
Sağlık	1.111
Savunma	0.955

PETERS G.H. Maliyet-Fayda Analizleri ve Kamu Harcamaları, Maliye Bakanlığı Yayını no:1979/198, Ankara-1979, S- 52

Ülkemizde planlı dönemlerde (ki biz son 11 yılı ele aldığımızda) gelir esnekliğinin birden büyük veya bire yakın olduğu görülmektedir.

¹¹⁶ Türkiye Bütçe Harcamaları, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Adana-1991, s- 62

Yani konsolide bütçe harcamalarında yüzde 1’lik değişme olduğu zaman, eğitim harcamalarında yüzde 1,088’lik bir değişme olmaktadır.

1.2- Oransal Analiz

Kamu sektörünün payı geniş olarak kamu harcamalarının gayri safi milli hasıla’ya oranı ile ölçülebilmektedir¹¹⁷.

Toplam kamu harcamalarının gayri safi milli hasıla’ya oranlanması sonucunda elde edilen değer devletin ekonomideki göreli durumu konusunda bir fikir vermektedir.

Kamu harcamalarının gayri safi milli hasıla ile olan yirmi dokuz yıllık oransal ilişkisi tablo 33’de görüldüğü üzere artış ve azalışlar olduğu görülmektedir.

Eğitim harcamaları bileşimi 1963-91 dönemi ödenekleri¹¹⁸ de dikkate alınarak, 29 yıllık dönem için eğitim harcamaları bileşiminin gelişimi analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Tablo 36’nın incelenmesinden görüleceği üzere, konsolide bütçe içinde toplam eğitim harcamaları / gayri safi milli hasıla oranı 1963-1991 dönemi için ortalama yüzde 2,91 olmaktadır.

Kamu sektörünün gayri safi milli hasıla’dan almış olduğu pay miktarında oynamalar olmakla birlikte genel olarak bir artış olduğu söylenebilir.

¹¹⁷ Türkiye Bütçe Harcamaları..., s - 52

¹¹⁸ Türkiye Bütçe Harcamaları..., s- 52

KAMU HARCAMALARININ KURUMLAR ARASI DAĞILIMI
DÖNEMLER ARASI ORTALAMASI

Tablo- 33 -

AÇIKLAMA	EĞİTİM	SAĞLIK	SAVUNMA	PERSONEL	DİĞER HİZMETLER
GENEL ORTALAMA (1963-1991)	3,35	0,74	3,29	10,19	8,30
1963-1970 DÖNEM ORTALAMASI	3,09	0,71	3,81	10,06	7,51
1971-1980 DÖNEM ORTALAMASI	3,82	0,81	3,43	11,08	6,94
1981-1991 DÖNEM ORTALAMASI	2,85	0,65	2,49	8,47	9,96

Türkiye Bütçe Harcamaları, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Adana-1991, s- 51

KAMU HARCAMALARININ KURUMLAR ARASI DAĞILIMI

Tablo -34 -

AÇIKLAMA	EĞİTİM	SAĞLIK	SAVUNMA	PERSONEL	DİĞER HİZMETLER
1963	2,91	0,71	3,94	9,33	8,07
1964	3,06	0,70	4,18	10,28	7,60
1965	3,03	0,71	4,05	10,46	7,40
1966	3,07	0,71	3,83	9,97	7,70
1967	3,09	0,72	3,84	10,18	7,30
1968	3,27	0,70	3,82	10,11	7,30
1969	3,01	0,68	3,43	10,00	7,30
1970	3,26	0,71	3,36	10,15	7,40
1971	3,84	0,83	3,77	10,40	6,70
1972	3,37	0,74	3,35	10,96	7,10
1973	3,79	0,15	3,29	9,17	6,20
1974	3,36	0,73	3,24	8,87	6,60
1975	3,97	0,84	3,35	11,01	7,30
1976	3,68	0,78	3,57	10,67	7,00
1977	4,25	0,86	3,73	12,49	6,80
1978	4,32	1,12	3,07	12,78	7,90
1979	4,14	1,14	3,30	12,64	7,20
1980	3,45	0,93	3,59	11,77	6,60
1981	2,95	0,59	3,35	11,03	6,70
1982	2,60	0,51	2,68	10,92	6,70
1983	2,96	0,61	3,19	9,19	7,30
1984	2,60	0,55	2,87	8,08	7,50
1985	2,42	0,54	2,70	7,50	7,50
1986	2,44	0,55	2,84	7,75	7,70
1987	2,69	0,62	2,48	7,75	8,00
1988	2,64	0,63	2,22	7,42	9,70
1989	3,53	0,86	2,64	9,76	9,00
1990	4,40	1,09	2,73	11,46	7,60
1991	5,03	1,14	3,03	13,31	7,20

Türkiye Bütçe Harcamaları, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Adana-1991, S- 51-52-53-54

Kamu harcamalarının (ki burada eğitim, sağlık , savunma ve diğer hizmetler olarak ele alınmıştır) yıllar itibarı ile, işlevler olarak Gayri safi milli hasıla ile olan oransal ilişkileri tablo 34 ile tablo 35’de gösterilmiştir. Bunlar incelendiğinde genel olarak yıldan yıla artmalar ve azalmalar biçiminde oynamalar görülmektedir.

Diğer bir deyişle 29 yıllık dönemde, işlevleri Gayri safi milli hasıla ile olan oransal ilişkileri yıllar itibarı ile sürekli bir artış veya düşüş göstermemektedir.

Bu durum beşer yıllık kalkınma planları ortalamaları ile ele alındığında daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. İşlevlerin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiş bulunmaktadır.

KALKINMA PLANLARI İTİBARI İLE İŞLEVSEL DAĞILIM YÜZDELERİ

Tablo - 35

	1.BYKPDönemi %	2.BYKPDönemi %	3.BYKPDönemi %	4.BYKPDönemi %	5.BYKPDönemi %	6.BYKPDönemi %
Eğitim	3,03	3,35	3,81	3,12	3,26	4,71
Sağlık	0,71	0,73	0,81	0,98	0,75	11,15
Savunma	3,96	3,63	3,44	3,22	3,15	2,89
Personel	10,04	10,32	10,44	11,10	9,66	12,39
Diğer	7,62	7,16	6,97	7,07	9,55	7,28
Hizmetler						

Kalkınma programlarından alınıp tablo halinde bir araya getirilmiştir.

Görüldüğü üzere kalkınma planlarında 6. Ve 7. Beş yıllık kalkınma planları hesaplarının kesinleşmediği dikkate alınarak, eğitim harcamalarının 29 yılın genel seyrine baktığımız zaman, artarak devam ettiğini ve ortalamasının 3,06 olduğunu ve genelde 4. Sırada yer aldığını görürüz.

Eğitim hizmetleri harcamalarının gayri safi milli hasıladan aldıkları payın büyüklüğüne göre sıralanışında üst sıralarda yer almadığı söylenemez, fakat 29 yıllık gerçekleşme ve 7. Beş yıllık kalkınma planı hedefleri de (Yüzde 4,71) dahil edilip ortalama aldığımızda gayri safi milli hasıla’dan aldığı yüzde 3,06 lık payın bir anlam kazanabilmesi için diğer ülkelerdeki eğitim hizmetlerine gayri safi milli hasıla’dan ayrılan payın karşılaştırılması gereklidir.

Tüsiadın 1990 yılında yaptığı 10 ülkeyi kapsayan bir araştırmada, ülkelerde eğitim hizmetlerine gayri safi milli hasıla'dan yüzde 2 ila yüzde 7 arasında olduğu belirtilmektedir.

Gelişmiş ülkelerin yüzde 6-7, az gelişmiş ülkelerin ise yüzde 2-3 dolayında gayri safi milli hasıla'dan pay ayırdıklarını ve bu artışların az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkeleri hedef almaları gerektiği gayet açık olarak ortaya koymaktadır.

Bu şekilde ortaya konan eğitim harcamaları hakkında net bir fikir ortaya koyabilmek için konsolide bütçe içindeki kamu harcamalarından almış olduğu payı diğer hizmetler ile kıyaslamak gereklidir.

Eğitim Harcamalarının gayri safi milli hasıla'dan ve kamu harcamalarından almış olduğu payların büyüklük olarak sıralanışı aynı olmakla beraber gayri safi milli hasıla'dan almış oldukları pay sürekli olarak artış gösterirken, konsolide bütçe içinde kamu harcamalarından almış oldukları pay 2. ve 4. Beş yıllık kalkınma planlarında düşüş olduğu görülmektedir.

İşlevler için yapılan harcamaların büyüklüğünü ve oranlardaki oynamaların yönünü etkileyen bir çok etmen olmasına rağmen, eğitim harcamalarının gayri safi milli hasıla ve kamu harcamaları içindeki yerini belirlediğimizden bu etmenler üzerinde durmamaktayız.

KONSOLİDE BÜTÇE HARCAMALARININ YÜZDE OLARAK DAĞILIMI

Tablo - 36

YILLAR	PERSONEL	EĞİTİM	SAĞLIK	SAVUNMA
1963	49,74	15,32	3,81	21,2
64	52,28	15,25	3,51	20,8
65	52,84	15,11	3,51	20,2
66	51,61	15,41	3,61	19,2
67	52,21	14,51	3,41	18,1
68	50,38	15,78	3,41	18,5
69	46,82	14,09	3,21	16,1
1970	50,17	13,89	3,11	14,3
71	52,41	15,05	3,31	14,3
72	50,79	14,91	3,31	14,8
73	45,64	17,42	3,21	15,1
74	45,81	17,43	3,81	16,8
75	49,17	17,74	3,81	14,9
76	44,33	15,27	3,21	14,8
77	43,91	14,35	3,11	13,4
78	45,62	15,41	4,11	11,1
79	43,91	14,37	4,11	11,5
1980	45,64	13,35	3,58	13,8
81	43,91	11,84	2,36	13,4
82	44,49	12,87	2,54	13,2
83	44,28	11,72	2,41	12,6
84	54,06	11,15	2,35	12,3
85	36,43	10,36	2,31	11,5
86	34,69	11,56	2,62	13,4
87	32,13	12,31	2,86	11,3
88	36,71	12,36	2,95	10,4
89	35,47	15,49	3,77	11,6
1990	34,79	18,79	4,67	11,6
91	42,86	18,92	3,92	10,4

Türkiye Bütçe Harcamaları, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Adana-1991, s - 19-25

KONSOLİDE BÜTÇENİN PLAN DÖNEMLERİ ORTALAMALARI

Tablo - 37

	1.BYKP Ortalama	2.BYKP Ortalama	3.BYKP Ortalama	4.BYKP Ortalama	5.BYKP Ortalama	6.BYKP Ortalama
EĞİTİM	15,11	14,74	16,44	12,83	14,64	18,04
PERSONEL	51,74	50,11	46,77	44,63	43,33	47,33
SAĞLIK	3,56	3,22	3,4	3,77	3,37	4,3
SAVUNMA	19,9	15,58	15	12,94	14,15	11,03

1.3. Büyüme Oranı Analizi

Kamu harcamaları üzerinde, tahmin edilen gelir esnekliğinin nüfusu değişken olarak kapsamadığı¹¹⁹ dikkate alınıp, kişi başına gerçek harcamaları ve ekonomik açıdan harcamalar bileşimini ele aldığımız dönem itibarı içerisindeki büyüme oranları tablo 37’de verilmiştir.

1963-91 DÖNEMİNDE KİŞİ BAŞINA KONSOLİDE BÜTÇE İÇİNDEKİ HARCAMALARIN

BÜYÜME ORANLARI (% olarak)

Tablo - 38

Eğitim	6,16
Sağlık	4,71
Personel	3,35
Savunma	1,47

Türkiye Bütçe Harcamaları, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Adana-1991, S- 22-32

Eğitim harcamalarında görülen 1963-91 dönemi içindeki payın fazlalığı, eğitim personeline harcanan yüzde 4,69’luk payın fazlalığından gelmektedir.

¹¹⁹ ATAÇ Engin, Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Kamu Harcamaları Açısından Analizi, İTİ Akademisi Basımevi, Eskişehir - 1979, s -66

2- Eğitim Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Dağılımı

Eğitim harcamalarının ekonomik sınıflandırmaya göre incelenmesinde, bütçe sistemimizdeki cari, yatırım ve sermaye teşkili ve transfer harcaması esas alınmaktadır.

Bu nedenle, eğitim hizmetlerinin insan üzerine yapılan yatırım olduğu gerekçesinden¹²⁰ hareketle, eğitim harcamalarının ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımı ve gelişimi esaslarını oransal analiz, gelir esnekliği ve büyüme oranı analizi yardımıyla ortaya koymaya çalışacağız.

2.1. Gelir Esnekliği

Eğitim harcamalarında ekonomik sınıflandırmayı oluşturan cari, yatırım ve transfer harcamalarındaki değişmeler ile gayri safi milli hasıla'da ki değişiklikler arası ilişkiye baktığımız zaman,

Her bir harcama türünün payındaki görece büyüme oranlarını bulabilmek için bu harcamaların esnekliğini incelediğimizde

KONSOLİDE BÜTÇE İÇİNDEKİ EĞİTİM HARCAMALARI BİLEŞİMİNİN GELİR ESNEKLİĞİ

Tablo - 39

	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM HARCAMA
ESNEKLİK	1,079	1,129	1,19	1,088
R2	0,99	0,99	0,96	0,96
t	22,11	35,71	15,85	27

Türkiye Bütçe Harcamaları, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Adana-1991, S- 21 Hesaplar 1963-1991 Dönemini Kapsamaktadır.

Ülkemizde ele alınan dönemde, toplam eğitim harcamalarının esneklik değerinin 1 dolayında olduğu, eğitim harcamalarının ekonomik sınıflandırmaya göre ayrı ayrı ele alındığında cari harcamaların 1.079, yatırım harcamalarının 1.128, transfer harcamalarının 1.190 ve toplam harcamaların esnekliğinin 1.088 olduğu yani azda olsa 1'den büyük olduğu görülmektedir.

¹²⁰ ATAÇ Engin, Türkiye'de Eğitim ...,s - 70

2.2. Oransal Analiz

Eğitim harcamalarının ekonomik sınıflandırmaya göre oransal olarak dağılımı ve gelişimi tablo 40’da görülmektedir.

TOPLAM KONSOLİDE BÜTÇE HARCAMALARININ YÜZDESİ OLARAK

EGİTİM HARCAMALARI

Tablo 40

YILLAR	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM
1963	11,62	3,66	1,68	16,96
64	12,48	3,37	0,38	16,23
65	13,34	2,69	0,38	16,41
66	12,15	2,91	0,37	15,43
67	12,21	2,84	0,37	15,42
68	11,88	3,51	0,34	15,73
69	10,79	1,81	0,48	13,08
1970	10,11	1,66	0,43	12,2
71	12,81	1,46	0,49	14,76
72	14,6	1,32	0,41	16,33
73	12,78	3,44	1,01	17,23
74	13,62	4,02	1,97	19,61
75	11,43	4,01	0,99	16,43
76	12,11	3,78	0,84	16,73
77	8,81	3,78	0,69	13,28
78	8,81	2,31	0,77	11,89
79	10,78	3,31	0,74	14,83
1980	11,96	2,37	0,49	14,82
81	10,17	2,05	0,55	12,77
82	11,01	2,14	0,41	13,56
83	9,74	2,16	0,63	12,53
84	8,94	2,31	0,54	11,79
85	8,16	1,81	0,54	10,51
86	9,03	1,88	0,69	11,6
87	9,66	1,95	0,75	12,36
88	9,62	2,3	0,47	12,39
89	12,99	2,65	0,58	16,22
1990	15,81	2,47	0,64	18,92
91	14,58	2,16	0,82	17,56

Türkiye Bütçe Harcamaları, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Adana-1991, S-25

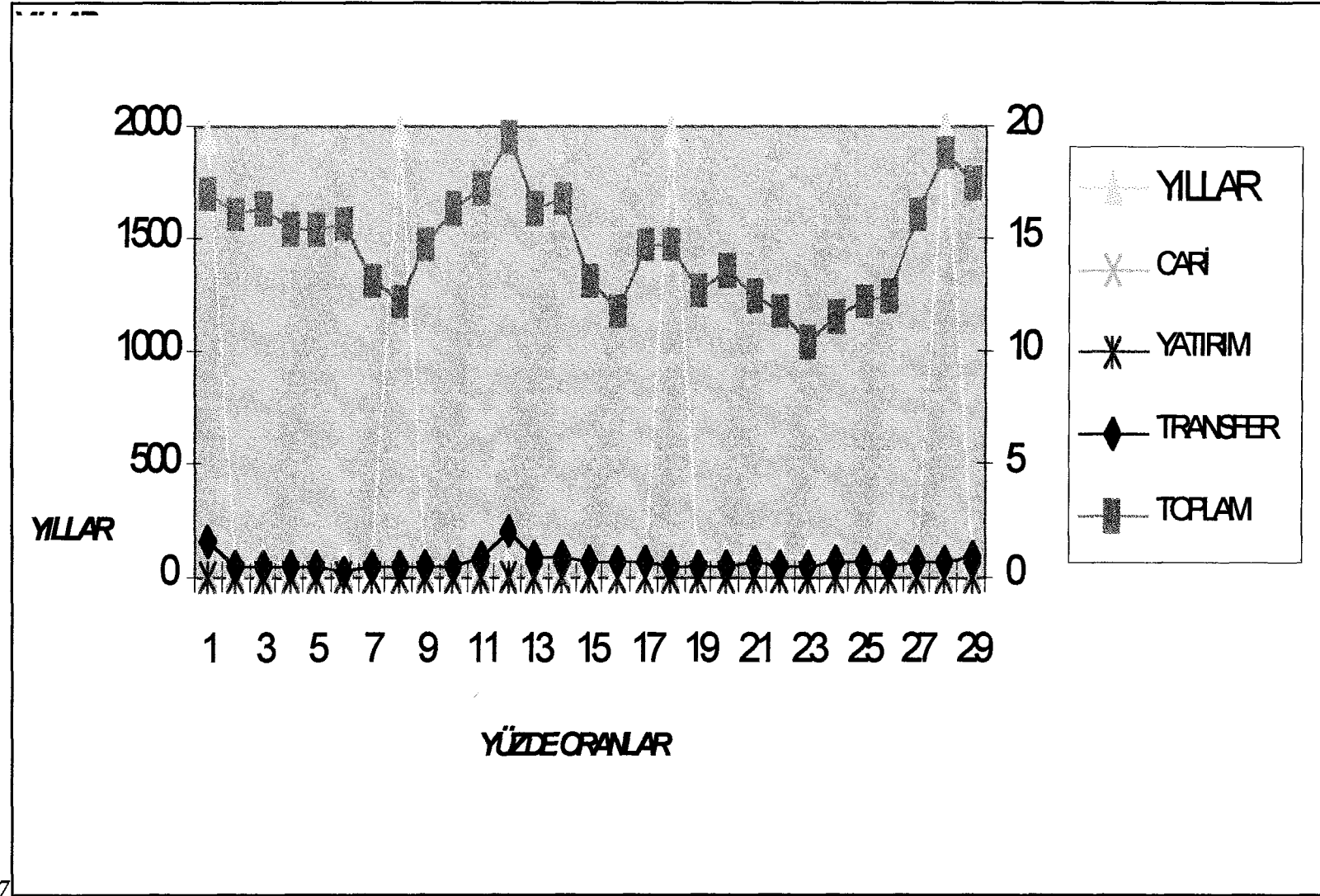
1963-91 Döneminde, ortalama yüzde 10.99'luk bir payla eğitim harcamalarının yaklaşık dörtte üçü, yani yüzde 78'i cari harcamalara gitmektedir. Eğitim harcamalarının geri kalan dörtte bir yüzde 18'lik payla yatırım harcaması ve yüzde 4'lük payı transfer harcaması oluşturmaktadır.

Görüldüğü gibi, eğitim harcamalarının yüzde 6'sını gerçek (cari ve yatırım harcamaları) oluşturduğu halde, transfer harcamalarının eğitim harcamalarından almış olduğu pay yüzde 4 civarındadır.

Eğitim harcamalarının ekonomik sınıflandırmaya göre 1962-70 dönem ortalaması yüzde 2.81, 1971-80 dönem ortalaması yüzde 3.02 ve 1981-91 dönem ortalaması 2.17 olarak gerçekleştiği dikkate alınır, yatırım harcamalarında da dengeli bir seyir izlenmediği ortaya çıkar.

Ülkemizde ele alınan dönemde, toplam eğitim harcamalarının esneklik değerinin 1 dolayında olduğu, eğitim harcamalarının ekonomik sınıflandırması ayrı ayrı ele alındığında cari harcamaların 1.079, yatırım harcamalarının 1.128, transfer harcamalarının 1.190 ve toplam harcamaların esnekliğinin 1,088 olduğu yani 1'den azda olsa büyük olduğu görülmektedir.

EĞİTİM HARCAMALARI

Grafik 7

2.3. Büyüme Oranı Analizi

Kişi başına gerçek eğitim harcamaları ve ekonomik açıdan eğitim harcamaları bileşimi ele aldığımız 1963-91' dönemi içindeki büyüme oranları tablo 41'de ele alınmıştır.

*1963-91 DÖNEMİNDE KİŞİ BAŞINA KONSOLİDE BÜTÇE İÇİNDE
EĞİTİM HARCAMALARININ BÜYÜME ORANLARI (YÜZDE OLARAK)*

Tablo-41

<i>CARİ HARCAMALAR</i>	<i>YATIRIM</i>	<i>TRANSFER</i>	<i>TOPLAM HARCAMA</i>
4.42	9.91	9.62	6.16
<i>PERSONEL</i>	<i>DİĞERLERİ</i>	<i>TOPLAM</i>	
4,69	1.63	4.42	

Türkiye Bütçe Harcamaları, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Adana-1991, S- 27

Tablo'da görüleceği üzere;

- Kişi başına gerçek cari harcamaların büyüme oranı % 4.42
- Kişi başına gerçek Yatırım harcamaların büyüme oranı % 9.91
- Kişi başına gerçek Transfer harcamaların büyüme oranı % 9.62

olarak gerçekleşmiştir.

Tablo'da görüldüğü gibi 1963-91 döneminde eğitim harcamaları içinde kişi başına gerçek büyüme oranı en yüksek cari harcamalar içinde personel giderleri almaktadır. (% 4.42)

1963-1991 dönemi kesin harcamalar esas alınarak incelendiğinde, büyüme oranları büyüklüklerine göre, yatırım, transfer, personel ve diğer cari harcamalar olarak sıralanmaktadır.

III-Yüksek Öğrenim Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırmaya göre Dağılımı ve Gelişimi

Yüksek Öğretim, Ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar¹²¹.

¹²¹ TAYAN Turhan, 1996 Yılı Bütçe Raporu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara - 1996, s - 178

Üniversitelerin toplumların, ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetsel açılardan rehberi ve öncüsü olma fonksiyonları, günümüzde daha önemli bir yer tutmaktadır.

Bu nedenle bugün, seçkin eğitime ve bilimsel araştırmalara ağırlık verme yanında, bütün ünitelerin uyguladıkları öğretim programlarıyla yaptıkları araştırmaların konuları, buldukları çevrenin ihtiyaçlarına ve çözümüne' de dönük olmalıdır.

Türkiye son yıllarda kaliteyi göz ardı etmeden sayısal olarak yüksek yüksek öğretimde hızlı bir gelişme sürecine girmiştir.

Bunları gerçekleştirmek için kalkınma planlarına üniversite bütçeleri katma ve genel bütçe olarak alınmış, bunun sonucunda ayrılan payın artırılmasına çalışılmıştır.

YÖK BÜTÇE ÖDENEKLERİNİN ÖDENEK TÜRLERİNE VE YILLARA GÖRE

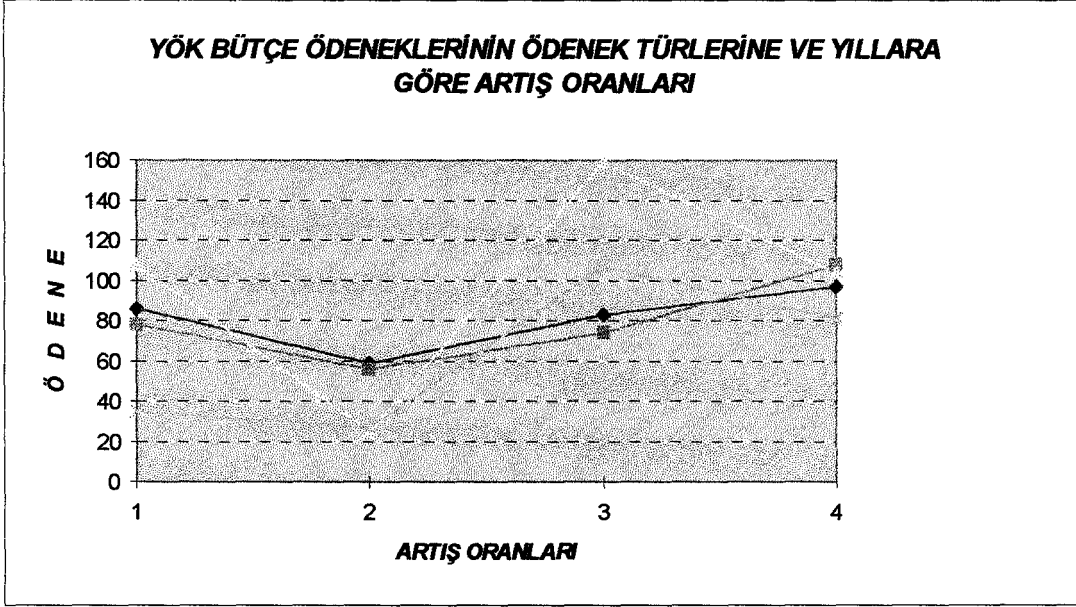
DAĞILIMI

Tablo-42-

ÖDENEK TÜRÜ	Milyon TL				
	1993	1994	1995	1996	1997
PERSONEL	10.125.000 TL	18.808.000 TL	30.000.000 TL	55.000.000 TL	405.000.000 TL
DİĞER CARİ	1.804.100 TL	3.218.000 TL	5.021.058 TL	8.770.000 TL	20.000.000 TL
YATIRIM	3.759.940 TL	7.842.000 TL	9.878.703 TL	25.607.260 TL	63.272.800 TL
TRANSFER	970.474 TL	1.314.000 TL	1.349.655 TL	2.795.500 TL	21.790.800 TL
TOPLAM	11.095.474 TL	20.122.000 TL	31.349.655 TL	57.795.500 TL	426.790.800 TL

SAĞLAM Mehmet, 1997 Yılı Bütçe Raporu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara - 1997, s - 197

Grafik - 8

**YÖK BÜTÇE ÖDENEKLERİNİN ÖDENEK TÜRLERİNE VE YILLARA GÖRE
ARTIŞ ORANLARI**

Tablo-43

ÖDENEK TÜRÜ 1993-94 artış Oranı 1994-95 artış Oranı 1995-96 artış Oranı 1996-97 artış Oranı

PERSONEL	86	59	83	97
DİĞER CARİ	78	56	74	108
YATIRIM	108	25	159	104
TRANSFER	35	2	107	81
TOPLAM	87	48	99	98

SAĞLAM Mehmet, 1997 Yılı Bütçe Raporu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara - 1997, S - 198

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı üzere Yüksek Öğretim Kurulu bütçesinden en büyük payı 1993 yılında yüzde 61, 1994 yılında 60, 1995’de yüzde 65, 1996’da yüzde 60 gerçekleşmiş ve 1997 yılı bütçe tasarında yüzde 58 ile personel harcamaları almış bulunmaktadır.

Oysa yatırımın alması gereken bu payı personel harcamaları almış, yatırım harcamalarına baktığımız zaman ise 1993 yılında yüzde 23, 1994’de yüzde 25, 1995’de yüzde 21, 1996’da yüzde 27 ve 1997 yılı bütçe tasarısında da yüzde 27’lik pay ayrılmış bulunmaktadır.

Yıllar itibarı ile harcamalar incelendiğinde;

Genelde, ortalama alınırsa yüzde 24,6 olduğu görülmektedir. Aynı dönem içinde personel harcamalarının ise yüzde 60,8’ile yatırım harcamalarının yüzde 40’ı oranında daha fazla olduğu görülmektedir.

Bu rakamları yüksek öğrenim kurumları için ayrılan konsolide bütçeye oranladığımızda ise yıllar itibarı ile artış olsa da tablo 44’de görüldüğü üzere çok düşük düzeylerde kalmaktadır.

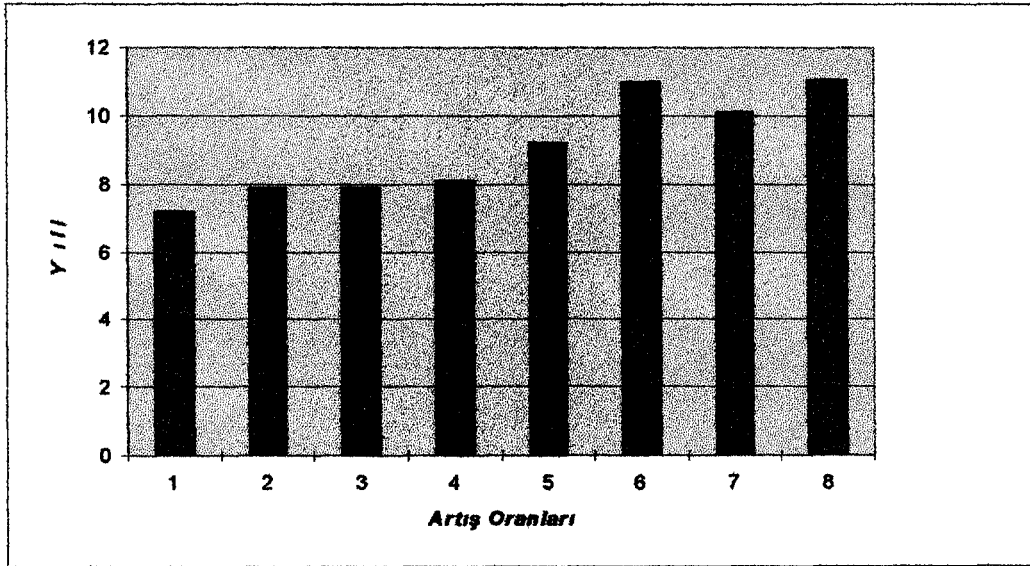
KONSOLİDE BÜTÇE YATIRIMDAN YÖK YATIRIMLARINA AYRILAN PAY

Tablo-44

YILLAR	KONSOLİDE YATIRIM ÖDENEĞİ	YÖK YATIRIM ÖDENEĞİ	KONSOLİDE BÜTÇE YATIRIMINDAN YÖK YATIRIMLARINA AYRILAN PAY (%)
1990	9.814.360 TL	709.206 TL	7,2
1991	15.052.560 TL	1.199.014 TL	7,9
1992	27.086.750 TL	2.165.231 TL	7,9
1993	46.225.500 TL	3.759.940 TL	8,1
1994	84.575.000 TL	7.842.000 TL	9,2
1995	89.275.215 TL	9.878.703 TL	11,01
1996	251.053.771 TL	25.441.754 TL	10,10
1997	521.190.000 TL	57.526.300 TL	11,03

SAĞLAM Mehmet, 1997 Yılı Bütçe Raporu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara - 1997, S - 124

KONSOLİDE BÜTÇE YATIRIMDAN YÖK YATIRIMLARINA AYRILAN PAY YÜZDELERİ

Grafik 9

SAĞLAM Mehmet, 1997 Yılı Bütçe Raporu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara - 1997, S - 198

Yök bütçesinin gayri safi milli hasıla içindeki paylarına baktığımız zaman da;

GSMH İÇİNDEKİ YÖK PAYLARI

Tablo-45

YILLAR	GSMH	YÖK BÜTÇESİ	GSMH'DAN YÖK 'E AYRILAN PAY (%)
1993	1.997.322.600 TL	16.659.514 TL	0,83
1994	3.887.902.900.TL	31.182.000 TL	0,80
1995	7.854.887.200.TL	46.249.416 TL	0,58
1996	14.777.000.000.TL	92.172.760 TL	0,62
1997	25.360.000.000 TL	196.699.850 TL	0,77

Gayri Safi Milli Hasıla'dan yüksek Öğrenim kurumuna ayrılan payları daha 1' bile olmadığı, ayrılan payların beş yıllık ortalamasının alınmasında yüzde 72 gibi bir rakamın karşımıza çıkması, Türkiye'de YÖK'ün gelişmesine ne kadar katkıda bulunabileceği konusunda büyük bir soru işareti olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu konuya bir çözüm olarak, yedinci beş yıllık kalkınma planın'da “ Yüksek öğretim bürokratik ve merkeziyetçi yapıdan kurtarılacak ve sistemde rekabeti geliştirici düzenlemeler yapılacak, üniversitelere bilimsel özellik kazandırılacaktır.

Eğitim öğretim sistem ve programları uluslararası eğitim sistem ve standartlarına uygun hale getirilecek, bilimsel içerikli yayınların üniversitelerin kütüphanelerine kazandırılmasına çalışılacak.

Bunun içinde toplumsal faydanın büyük olduğu daha üst eğitim kademelerinde hizmetten yararlananların hizmetin bedelini ödemesi sağlanacaktır.

Bu sistem, devlet gözetiminde özel kesimin eğitim hizmeti sunma faaliyetleri desteklenerek, kamu ve özel kesim de yaygın mesleki eğitimin teknik ve finansman önden desteklenmesi ile sağlanmaya çalışılacaktır,” denilerek,

Yüksek öğretime kamu kaynakları dışında özel kaynakların yönlendirilerek alt yapısının hızlı bir şekilde düzenlenmesine çalışmak için bir adım olarak değerlendirilebilir.

V-Türkiye’de Eğitim ve İktisadi Kalkınma h

Kalkınmanın sadece Fiziki üretim araçlarına yapılacak yatırımlara sağlanması imkansızdır. İnsan unsuru üzerine yada insan gücü kaynaklarının geliştirilmesi için yapılacak yatırımların sosyal ve yapısal değişmeyi hızlandırıcı ve üretim seviyesini yükseltici çok önemli etkileri vardır.

Eğitim ve yetişmenin, gelişmiş ülkelerin iktisadi kalkınmasında önemli derece’de katkıda bulunduğu genel ve kesin bir görüş birliği mevcuttur.

Bugün hızla kalkınan ve sanayileşme çabası içinde bulunan Türkiye, geleneksel, ilkel bir tarımsal toplumdaki, ileri, sanayileşmiş bir toplum haline geçiş içinde yaşamaktadır. Bu yönde bir gelişmenin hızla gerçekleşmesi “ İnsan gücü yapısında ve Mesleki bileşiminde belirli bir bünye değişikliği gerekmektedir. Kullanılan teknoloji ister en iyisi, ister en çok kullanılanı olsun çeşitli faaliyet kollarına dağılan insan gücünün, mesleki nitelikleri değişen ihtiyaçlara ayak uyduracak şekilde değişmek ve gelişmek zorundadır.”

Bu nedenle , sanayileşmek isteyen bir ülke olarak Türkiye iki binli yıllara girerken, çağın gerekli kıldığı makine ve donatımı kullanacak, onaracak bilgi ve niteliğe sahip işgücüne ihtiyacı çok yüksektir. Çünkü her alanda üretim ve verim seviyesinin önemli derecede artması bu nitelikteki işgücünün miktarı ile doğru orantılıdır.

Bugün için az gelişmiş veya kalkınma çabası içinde olan ülkelerin karşılaştıkları en önemli güçlüklerden birisi, her alanda niteli işgücü ve sermaye birikiminin yetersizliğidir.

Niteli işgücünün artmasını sağlayacak en önemli vasıta eğitimidir.

İnsan gücünün niteliğini yükseltecek unsurlardan en önemlisi olan eğitimin bu rolü, Cumhuriyet Türkiye’sinde genel olarak önemli bir konu sayılmış ve bu alanda’da önemli yatırım ve harcamalar yapılmıştır. Bundan başka çeşitli sistemler

ve eğitim usuller denenmiştir. Fakat eğitim sistemine bir bütün olarak bakılmayışı eğitimin uzun süreli bir çerçeve içinde ve planlı olarak ele alınmayışı ve eğitim teşkilatındaki dağınıklık, bütün bu çalışmaların ve harcamaların yeterince verimli olmasını önlemiş ve eğitim düzenimizde çeşitli dengesizlikler ortaya çıkarmıştır¹²².

Türkiye'nin ilkel bir yapı gösterdiği ve halkın yüzde 93'ünün tam bir kapalı ekonomi içinde dünyadan habersiz bir yaşantı sürdüğü tespit edilmiştir¹²³.

Bilindiği gibi eğitim sisteminde ki bir iyileşme ve yaygınlaşma ilk olarak okur yazar nüfus oranını arttırarak ve teknik açıklamaları okuyup anlama yeteneği geliştirerek, daha çok öğrenme arzusunun kuvvetlendirecek temel bilgiyi sağlayarak iktisadi kalkınmaya yardım eder.

Eğer eğitim kalkınmasının planlanması, iktisadi kalkınmayı hızlandırmak için muhtemelen lüzumlu olan insan gücü niteliklerini göz önünde bulundurursa, eğitimin iktisadi kalkınmaya yapacağı katkı azamileştirilebilir.

Pek çok kalkınan ülkede tarım tekniğinin hala ilkel olmasının önemli bir nedeni, mevcut pek çok tekniğin çiftçiler tarafından bilinmemesi veya kullanılmış olmasıdır.

Kalkınan ülkelerde, çalışan insan gücünün büyük bir kısmının tarımsal faaliyetlere bağlı kaldığını düşünecek olursak, tarım dalında eğitim imkanlarının arttırılmasının ve geliştirilmesinin üretimi ve milli geliri çok hızla arttıracak bir yol olduğunu kabul etmememiz imkansızdır.

Sanayileşme çabasına girmiş bulunan ülkelerde ise, gerek okur yazar gerekse her alanda eğitilmiş ve yetiştirilmiş insan gücüne olan sonsuz ihtiyacı ayrıntılı olarak belirtmeye gerek bile yoktur.

Eğitim ve kültür nimetlerinden yararlanmanın en ucuz ve en yaygın araçlarından biri olan okur yazarlık Türkiye gibi kalkınan ülkeler bakımından yukarıda işaret edildiği gibi büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de harf devriminin yapıldığı yıldan önceki okur-yazarlık oranının düşüklüğü, eski yazının dilimize uymaması öğrenilmesindeki büyük güçlüğü de

¹²² I.Beş Yıllık Kalkınma Planı, s - 119

¹²³ Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması, DPT,Ankara - 1970, s —

rolü olmuştur. Aslında harf devrimiyle okuma yazma bilenlerde bilmeyenler durumuna düştükleri için, sağlanan 3,5 milyon'luk okuma yazma oranının çok büyük olduğu, devrin imkanlarındaki darlık'da düşünülürse, bu gerçekten iyi bir gayrettir.

Eğer aynı hızla devam edilebilseydi, harf devriminden 32 yıl sonra 1960'da nüfusun yüzde yüzü okur-yazar olacaktı. Oysa tablo-18'de görüldüğü gibi 1990 yılında yüzde 80,46 olmuştur. Okur yazarlık oranları yıldan yıla düşüş gösterdiği görülmektedir. Bu oran kadınlarda yüzde 71,95, erkeklerde yüzde 88,78'e ulaşabilmiştir.

İlkokula genellikle yedi yaşında gidilmekle beraber, tablo 10 ve 17'de görüldüğü üzere mezun olan öğrenci sayısı nüfusun ancak yüzde 64'ü ilkokul mezun olabilmesi hedeflenen ilkokulda okullaşma oranına'da ulaşamamıştır.

Eğitim hizmetlerinin ulaşamadığı nüfusun yoğun olduğu, tarımsal bölgelere eğitim götüremediğimiz, tarım sektörü insan gücü eğitim imkanlarından yoksun kaldığı için tarımda kalkınma bir yönüyle istenen düzeye ulaşamamasına neden olmaktadır.

Oysa eğitim büyük kitlelere dayanmak bilhassa zeka ve istidatlardan geniş ölçüde beslenmek mecburiyetindedir¹²⁴.

Bir ülkenin eğitim alanında sağladığı gelişmenin önemli bir göstergesi de nüfusun okullaşma derecesidir.

Tablo 14'de Türkiye'de yüzde 42, Yunanistan da yüzde 88, İtalya da yüzde 77'dir.

Türkçe'de ilk eğitim dışında okullaşma hızı tatminkar olmaktan çok uzaktır. VII. Beş yıllık kalkınma planında ilköğretim'de okullaşma oranı yüzde yüz hedeflenmiş olmakla beraber, diğer eğitim kademelerinde okullaşmanın amaca ulaşması gayri safi yurt içi hasıladan ayrılan pay ile mümkün görülmemektedir.

Şüphesiz ki okullaşma durumu yanında verilen eğitimin kalitesi'de eğitim kalkınması bakımından önemlidir. Doğru dürüst okur-yazar hale getiremeyen ve kaliteli öğrenci yetiştiremeyen bir eğitim sisteminde, okullaşma oranının yüksek

¹²⁴ SERİN Necdet, Eğitim..., s - 175

olması bile net bir gelişmeye işaret değildir. Kısacası, iktisadi kalkınmanın amaçlarıyla bağdaşmaz.

Türkiye bakımından çok önemli bir husus iktisadi kalkınma hedeflerine uygun bir eğitim siyasetinin hala mevcut olmayışı, ilk ve ortaöğretimde izlenen siyasetin yeteri kadar etkin olmayışı yanında zaman zaman keyfiliklere tabi olması ve bir keşmekeş içine girmesidir.

Yüksek öğretimde ise iktisadi kalkınma hedeflerine uygun olarak ihtiyaç duyulan alanlarda yüksek öğretimi geliştirme şeklinde belirlenen bir eğitim siyaseti izlenmemesi çok önemli bir yetersizlik olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de Türk sanayinin başlıca yetersizliğini teşkil eden girişken iş adamı ve sanayici kıtlığını ortadan kaldıracak tedbirlerin en önemlisi eğitimidir. iktisadi faaliyetlerin verimini arttıracak önemli bir unsur olan, çağa uygun sevk ve idare usulleri, kalite kontrolü, personel, idaresi, hizmet içi eğitim vs.. nin iş adamlarına ve idarecilere öğretilmesi yeterli ve kaliteli bir eğitimle sağlanabilir.

Günümüz yığın üretimi, her şeyden önce sanayi işletmelerini sevk ve idare eden sorumlu kişilerin, çağın gerektirdiği piyasa şartlarına göre eğitime bünyelerinde yer vermeleri, özellikle piyasa araştırma ve geliştirme usullerinden geniş ölçüde faydalanmaları gerekir.

İktisadî kalkınmamızın yada sanayileşmemizin bu kavramlara dayandırılması, girişken ve maliyet bilimlerine sahip iş adamlarının ve yöneticilerinin yetiştirilmesi için her türlü öğretim ve eğitime hız verilmesi ekonomik gelişmemizin en can alıcı veya stratejik unsurlarından birisidir.

Çok ciddi bir tutumla sağlık şartlarının süratle iyileştirilmesi ve her kademedede aynı yoğunlukta bir eğitim seferberliğine girerek insan gücü kaynaklarımızın hızla ve kalkınma amaçlarına uygun olarak geliştirilmesi gerekliliğidir.

Bu yöndeki eğitim seferberliğinin asıl amacı ise kuvvetli bir iktisadi, sosyal ve kültürel yapı kurmak ve kalkınmamızı gerçekleştirmek olacaktır.

Sonuç

Eğitim sisteminin finansmanının, eğitim sektörünün sorunlarının temel nedenlerinden birisi olduğu, kalkınma planlarında öngörülen, ölkemizin kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi için gerekli olan eğitim sistemi finansmanında öncelikle devletin eğitimi temel görevleri arasında görmesi ve eğitimi gerçekleştirme ve geliştirmede kendisine düşen görevi gereğince ve yeterince yerine getirmesi zorunluluğu açık ve net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bu şartlarda, mevcut eğitime ayrılan kaynaklarımızın nasıl daha etkili kullanabileceği, eğitimin artan ve çeşitlenen ihtiyaçlarına paralel olarak, eğitimin finansmanını nasıl ve nerelerden sağlanabileceği, kalkınmamız için hangi eğitim sisteminin uygulanacağı gibi sorulara ait cevaplar ortaya konmuştur.

Ayrıca, kalkınmamız için gerekli olan eğitim insan gücünün yetiştirilmesi ve kaynakların yerinde kullanımı açısından eğitimde genellik sağlayacak şekilde, izlenmesi gerekli olan politikalar ve hedeflerin boyutu çizilmiştir.

Bu hedefleri gerçekleştirecek olan ,Milli Eğitim Bakanlığın'da, 28 yılda 22 Bakanın değiştiği (I.Milli Eğitim şurasından itibaren) eğitim sistemimizin hala net ve kesin bir çizgisi bulunmadığı, hangi modelin uygulanmasının ölkemiz için daha yararlı olup olmadığı bile net olarak ortaya konulamamış olması tespitinden hareket ederek çalışmamızın bölümlerinde şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Birinci bölümde, İktisadi kalkınma'da beşeri sermayenin etkileri, eğitim planlaması yöntemleri ile eğitimin arz ve talep yönü ele alınarak eğitimin finansmanının toplum yönünden maliyeti incelenmiştir.

Eğitimin herhangi bir kademesinde gerçekleştirilecek arz artışının diğer eğitim kademelerini de etkileyeceğine dikkat edilerek, örneğin ilköğretimde gerçekleştirilecek arz artışı ortaöğretimde de önceden planlanarak gerekli olan arz miktarı tespiti ile yapılacak yatırım ve öğretim elemanının buna göre planlanması gerekmektedir.

Aynı şekilde 2000 yılında meydana gelebilecek talep artışı bugünden, ülke nüfusu ve okul çağı nüfusu tespit edilerek yapılacak olan yatırımın bugünden planlanarak yapılması gerekliliği ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde, Eğitim sisteminin beş ana ögesi olan hedefler, çıktılar, yararlar, işleyiş ve girdiler ele alınarak, eğitim sistemimiz eğitimin her kademesi itibarı ile bugünkü durumu ortaya konulmuştur.

Okullaşma oranları 1.beş yıllık kalkınma planı ve 1.milli eğitim şurasında ele alınan yüzde yüz seviyesine 1996 yılında yapılan 7.beş yıllık kalkınma planı ve 15. Milli eğitim şurasın'da hala hedefin yüzde yüz olduğu ancak gerçekleşmenin ilköğretimde yüzde 86,20, ortaöğretimde yüzde 36,6, yüksek öğrenimde ise yüzde 14,54 olduğuna dikkat edilirse, 34 yıllık dilim içerisinde kalkınma plan hedeflerine asla ulaşamadığı görülmektedir.

Aynı şekilde, Anayasamız ile teminat altına alınan eğitimin herkese fırsat eşitliği ilkesi altında sunulması gerekmekte iken, ülkemiz gerçeklerinde hem üniversite öncesi hem de üniversite eğitiminde nice zeki öğrenci bulunmasına rağmen eğitimin öncelikle ailenin ekonomik düzeyi ile doğru orantılı olmasından dolayı, belirttiğim “Eğitim’de fırsat eşitliği ilkesi” en baştan zedelenmektedir.

İnsan eğitiminin özellikle aile ortamından başladığı göz önüne alındığında, anne ve babanın eğitilmiş olmalarının o ailede yetişecek olan çocuğa olacak olumlu etkisi yadsınmaz. Gelir düzeyi yüksek ve eğitimi tam olan ailede yetişen çocuğun ilköğretimden başlayarak eğitim hayatının sonuna değin yaşadığı rahat ortama sahip olması ile, değişik koşullarda ve ekonomik sıkıntılarla mücadele etmek zorunda kalan ve üstelik kadınında çalışma hayatına geçmesi zorunluluğu bulunan bir aile ortamında eğitime başlayan bir çocuğun arasında daha ilköğretim öncesi dönemden itibaren “Eğitimde fırsat eşitliği ” ilkesinin kaybolduğu ortadadır.

Üçüncü bölümde, Devlet ve özel idare gelirlerinden ayrılan pay ile halk katkılarında eğitim için ayrılan pay, diğer ülkeler ile kıyaslanmış ve bütçeden ayrılan ortalama yüzde 4.61’lik payın çok düşük olduğu, özel idare bütçelerinden ayrılan yüzde 20 payın ise il düzeylerindeki eğitime yapılan yatırımları asla karşılamadığı görülmüştür.

Ayrıca yapılacak yatırımların gerçekçi bir şekilde tespit edilmeyişi kaynakların uygun yatırım alanlarına yönettirmeyişi (tamamlanabilecek yatırım alanlarına yönettirmesi) gibi sorunlar, kaynakların etkin tahsis ve kullanımını engellemektedir.

Bununla birlikte kamu kaynaklarından eğitime ayrılan payın arttırılması ve eğitime ayrılan payın arttırılması, hangi şart ve koşul altında olursa olsun, eğitimin finansman kaynaklarını her türlü tasarruf genelge ve tedbirleri dışında tutulması gerekmektedir.

Ortaya koymaya çalıştığımız bu aksaklıkları, ülkemizde eğitim hizmetlerinin sağlıklı ve ülke gerçeklerine uygun bir biçimde gelişebilmesi ancak devlet planlama teşkilatı, milli eğitim bakanlığı ve yüksek öğrenim kurumları gibi ilgili kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması ve bu konuda yapılacak olan bilimsel araştırmalardan sonra eğitim hizmetlerine ayrılacak kaynakların ulusal eğitim politika ilke ve ölçülerine göre belirlenmesine bağlı olmaktadır.

Eğitim giderlerinin ve eğitime yapılan katkıların tamamının vergiden düşülmesinin sağlanması ile eğitim harcamalarının kapsamının genişletilerek eğitime daha fazla kaynak aktarılmasının ve kullanılmasının sağlanmaya çalışılmalıdır.

Sonuç olarak kalkınma için ihtiyaç duyulan kaliteli, nitelikli, eğitim ve öğretim görmüş insan gücünün yetiştirilmesi ancak planlı bir eğitim sistemi ile gerçekleştirilebilir.

Bunun için ülkemizde uzun vadeli ve gerçekçi bir eğitim planlamasının süratle uygulamaya konulması ve ihtiyaç duyulan finansmanı sağlayacak politikaların oluşturulup devreye sokulması gereklidir.

Yararlanılan Kaynaklar

AKILLIOĞLU Tekin:

İnsan Hakları Kavramı, Kaynaklar ve koruma sistemleri
Ankara Üniversitesi SBF İnsan Hakları Merkezi
Yayın No:17, Ankara-1995

ADEM Mahmut::

Kalkınma Planlarında Eğitiminin hedefleri ve Finansmanı
Ankara - 1982

ARSLAN M. Metin:

Millî Eğitim ile ilgili Mevzuat-Yönetmelikler
Ankara -1993

ATAÇ Engin:

Türkiye de Eğitim Hizmetlerinin Kamu Harcamaları Açısından Analizi, İTİ Akademisi Basımevi,
Eskişehir - 1979

ADELMAN İrma:

Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Teorileri, Bursa İTİ Akademisi, İstanbul - 1972

BERBEROĞLU Necat::

Mikro İktisat Teorisi, Ant Yayıncılık, Eskişehir - 1995

BERBEROĞLU Necat :

Makro İktisat Teorisi, Eskişehir - 1995

BAYKAL Ali:

Okullaşmanın Gelir Esnekliği, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul-1976

BENSON C:

"Eğitimin Finansmanı " Eğitim Ekonomisi, Seçilmiş Yazılar, Pegem Yayınevi, Çeviri Yüksel Kavak ve Berrin Burgaz, Ankara - 1996

CORREA H :

The Economics of human Resources, Nort Holland Pub Cum, Amsterdam - 1967

DEMİRCİ Rasih:

Genel Ekonomi (Mikro-Makro), Ankara-1988

- EKİNCİ Yusuf:** **Hükümet ve Parti Programlarında Millî Eğitim,**
Ankara-1994
- HAN Ergül:** **Kalkınma Planlaması,** Eskişehir-1988
- KAZDAĞLI Hasan:** **Eğitimin Finansmanı,** TOBB Eğitim Sektör Kurulu
Toplantısı, Ses Kaydından Çözülmüş ve Düzeltilmiş Metni
- KARAÇAM Ercan:** **222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile**
İlköğretim Kurumları Yönetmeliği,
Eskişehir-1993
- KARAÇAM Ercan:** **1739 Sayılı Millî Eğitim Kanunu,** Anadolu Üniversitesi
Basımevi, Eskişehir - 1993
- KÖSE Ahmet Haşim:** **Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Eğitim ve Danışmanlık**
Hizmetleri Gereksinimleri, Milli Prodiktüvite
Merkezi Yayın No:512, Ankara - 1993
- KING Aleksandır:** **Eğitim, Toplu ve Gelişim, Ekonomik ve Sosyo**
Ekonomik Etkiler Konferansı, İstanbul - 1966
- KURTKAN Amiran:** **Yüksek Öğretim Kurumlarına Öğretim Üyesi Yetiştirilmek**
üzere Doktora İçin Yurt Dışına Burslu
olarak Gönderilen Öğrenciler Hakkında Araştırma
DPT Yayın No:879 ,Ankara-1970
- KİTAPÇI Altan:** **Yüksek Öğrenim Mevzuatı, Kanunlar, Tüzükler,**
Bakanlar Kurulu Kararları, Yönetmelikler, Yayınım
Yayıncılık, İstanbul-1996
- ÖZTÜRK Turgut:** **Millî Eğitim Mevzuatı,** Metinler Matbaacılık, İst.1987
- ÖZER Atilla:** **Gerekçeli ve 1961 Anayasası ile Mukayeseli 1982**
Anayasası
- ÖZGÜ Tahir:** **Eğitimin Ekonomik Niteliği ve Etkinliği,** Doçentlik
Tezi, İTİA, İstanbul-1981

- PETERS G.H: **Maliyet-Fayfa Analizleri ve Kamu Harcaması,**
Maliye Bakanlığı yayının No:1979/198,Ankara-1979
- SERİN Necdet: **Eğitim Ekonomisi,** Ank.Üniversitesi Basımevi,
Ankara-1979
- PARASIZ M. İlker: **Makro Ekonomi Teori ve Politika,**
Bursa-1991
- SERİN Özlem: **Milli Eğitim Mevzuatı,** Akın Yayıncılık, Ankara-1991
- SAĞLAM Mehmet: **1997 Yılı Bütçe Raporu,** Milli Eğitim Bakanlığı
Yayınları Ankara-1997
- SAĞLAM Mehmet: **Milli Eğitimde Hedefler,** Milli Eğitim Bakanlığı
Yayınları, Ankara-1997
- TAYAN Turhan: **1996 Yılı Bütçe Raporu,** Milli Eğitim Bakanlığı
Yayınları,Ankara-1996
- TOPTAN Köksal: **Milli Eğitimde 500 Gün,** Milli Eğitim Bakanlığı
Yayınları, Ankara- 1993
- UNAY Cafer: **Eğitimin İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkileri,**
İstanbul- 1982
- USAN M. Fatih: **Çıraklık Sözleşmesi,**Konya - 1994
- Büyük Larousse,sözlük ve Ansiklopedisi,** Gelişim
yayınları A.Ş., İstanbul-1986
- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1995**
T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı
Ankara-1989
- 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu**
T.C.Eskişehir Millî Eğitim Müdürlüğü,
Eskişehir - 1993
- 1950-1995 Ekonomik Göstergeler**
T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
Ankara-1997

1992 Yılı Kesin Hesapları

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
Ankara-1997

1995 Sayılarla Türkiye

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
Ankara-1997

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı
Ankara-1963

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1984-1989

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı
Ankara-1983

Dünya Çocuklarının Durumu

UNICEF, Oxford Ün.Yay. UNICEF-1989

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı
Ankara-1977

Eğitim Yapıları Uygulama Rehberi

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara-1996

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı
Ankara-1967

İstatistiklerle Türkiye

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
Ankara-1994

222 Sayılı İlköğretim Kanunu

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara-1986

***21.Yı.Doğru Türkiye Geleceğe Dönük Bir
Atılım Stratejisi***

TÜSİAD, Tüsiad Yayınları, Ankara - 1993

Kesin Hesap Yasa Tasarıları

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
Ankara-1995

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı
Ankara-1983

**Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinde
Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri**
T.C. Milli Prodüktivite Merkezi
Ankara - 1993

Milli Eğitim İstatistikleri
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara-1995

8. Milli Eğitim Şurası Esaslar, Raporlar, Kararlar
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara-1991

14. Milli Eğitim Şurası Esaslar, Raporlar, Kararlar
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara-1993

15. Milli Eğitim Şurası Esaslar, Raporlar, Kararlar
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara-1997

Milli Eğitimle İlgili Bilgiler
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara-1996

Türkiye İstatistik Yılığ
T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
Ankara-1995

**Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri
Araştırması**
T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı
Ankara-1970

Türkiyede Bütçe Harcamaları
T.C. Çukurova Üniversitesi
İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Maliye Yayını
Adana - 1991

**T.C. Özel İdare Müdürlüğü, 1994 Yılı Gelir Gider
Cetveli** Eskişehir - 1995

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977
T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı
Ankara-1972

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000
T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı
Ankara-1995